ISSN 1563-0226
eISSN 2617-1864

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

# ХАБАРШЫ

Шығыстану сериясы

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

# ВЕСТНИК

Серия востоковедения

AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

# JOURNAL

of Oriental Studies

№4 (119)

Алматы
«Қазақ университеті»
2026

ISSN 1563-0226
eISSN 2617-1864

KazNU Science · ҚазҰУ Ғылымы · Наука КазНУ

# ХАБАРШЫ

ШЫҒЫСТАНУ СЕРИЯСЫ № 4 (119) желтоқсан




04.05.2017 ж. Қазақстан Республикасының Мәдениет, ақпарат және қоғамдық келісім министрлігінде тіркелген

**Куәлік №16506-Ж.**

*Журнал жылына 4 рет жарыққа шығады*
*(наурыз, маусым, қыркүйек, желтоқсан)*

**ЖАУАПТЫ РЕДАКТОР**
**Турар А.С.,** PhD докторант *(Қазақстан)*
Телефон: +7 778 527 3341,
E-mail: aidanaturar1995@gmail.com

**РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:**
**Мустафаева А.А.,** PhD докторы, қауымдастырылған профессор – ғылыми редактор *(Қазақстан)*
**Рамазанов А.А.,** э.ғ.д., проф. – ғылыми редактордың орынбасары *(Қазақстан)*
**Алдабек Н.Ә.,** т.ғ.д., профессор *(Қазақстан)*
**Ким Г.Н.,** т.ғ.д., профессор *(Қазақстан)*
**Шадкам З.,** ф.ғ.к., доцент *(Қазақстан)*
**Кокеева Д.М.,** ф.ғ.к., қауымд. профессор *(Қазақстан)*
**Ерекешова Л.Г.,** профессор, т.ғ.д. *(Қазақстан)*
**Жасмин далл Аньола,** доктор *(Қырғызстан)*
**Нуреттин Демир (Nurettin Demir),** профессор *(Түркия)*
**Мевлют Эрдем (Mevlut Erdem),** профессор *(Түркия)*
**Мустафа Изуддин (Mustafa Izzuddin),** PhD *(Сингапур)*
**Чжао Цюань-шэн (Zhao Quan-sheng),** профессор *(АҚШ)*
**Масару Тономура,** профессор *(Жапония)*
**Мехмет Нажи Онал (Mehmet Naci Onal),** профессор, доктор *(Түркия)*

**ТЕХНИКАЛЫҚ РЕДАКТОР:**
**Ерланова А.Е.,** магистрант *(Қазақстан)*

Шығыстану сериясы Шығыс елдері тарихы, саясаты, экономикасы, мәдениеті, тіл білімі мен әдебиеті, тіл оқыту әдістемелері бағыттарын қамтиды.

**Жоба менеджері**
*Гульмира Шаккозова*
Телефон: +7 701 724 2911
E-mail: Gulmira.Shakkozova@kaznu.kz

**ИБ № 18110**

Пішімі 60x84 $^{1}/_{8}$. Көлемі 6,6 б.т. Тапсырыс № 4399.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2026

1-бөлім

# ШЫҒЫС ФИЛОЛОГИЯСЫ

---

Section 1

# ORIENTAL PHILOLOGY

---

Раздел 1

# ВОСТОЧНАЯ ФИЛОЛОГИЯ

МРНТИ 16.31.41; 17.82.31; 16.41.53 https://doi.org/10.26577/JOS201194126

**Цзян Вэнь[1*], А.М. Нуржаева[2], Р.Б. Джельдыбаева[3], А.П. Бисенбаева[1]**

[1]Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан
[2]Университет SDU, Каскелен, Казахстан
[3]Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
*e-mail: jiang.wen0411@gmail.com

# НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПЕРЕВОДА РОМАНА МУХТАРА АУЭЗОВА «ПУТЬ АБАЯ» НА КИТАЙСКИЙ ЯЗЫК

Роман «Путь Абая» – подлинная сокровищница казахской литературы, в которой ярко раскрывается духовный мир и культурное наследие казахского народа. Это произведение не только представляет художественную ценность, но и служит важным источником для межкультурной коммуникации и лингвокультурных исследований.

Цель настоящей статьи – рассмотреть особенности художественного перевода романа Мухтара Ауэзова «Путь Абая» на китайский язык, выявить основные методы, используемые при передаче смыслов, образов и национально-культурных реалий оригинального текста. Анализ практик перевода данного произведения представляет интерес как для теории перевода, так и для таких дисциплин, как филология, культурология и литературоведение.

В исследовании были применены методы системного и сравнительного анализа, а также методы обобщения и абстрагирования. В результате анализа установлено, что при переводе романа на китайский язык использовались различные переводческие приемы, в том числе описательный перевод, транслитерация, лексическая замена и прием опущения.

Полученные материалы могут быть использованы в качестве вспомогательного ресурса при преподавании дисциплин, связанных с переводоведением, изучением языков и национальной литературы, а также при подготовке специалистов в области межкультурной коммуникации.

**Ключевые слова:** описательный перевод, быт, родной язык, казахская культура, художественный перевод.

Jiang Wen[1*], A.M. Nurzhayeva[2], R.B. Dzheldybaeva[3], A.P. Bissenbayeva[4]

[1]Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan
[2]SDU University, Kaskelen, Kazakhstan
[3]Abylai Khan Kazakh University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan
*e-mail: jiang.wen0411@gmail.com

## National and cultural aspects of the artistic translation of Mukhtar Auezov's novel *The Path of Abai* into Chinese

Mukhtar Auezov's novel The Path of Abai is a true gem of Kazakh literature, which vividly portrays the spiritual world and cultural heritage of the Kazakh people. This literary work holds not only artistic value but also serves as an important source for intercultural communication and linguacultural research.

This article aims to explore the specific features of the artistic translation of The Path of Abai into Chinese, identifying the key methods used to convey the meanings, imagery, and national and cultural realities of the original text. The analysis of translation strategies employed in this work is of interest not only for translation theory but also for such fields as philology, cultural studies, and literary criticism.

The study utilizes methods of systematic and comparative analysis, along with generalization and abstraction techniques. The results reveal that various translation techniques were employed in the Chinese version of the novel, including descriptive translation, transliteration, lexical substitution, and omission.

The findings of the research may be used as supplementary material in the teaching of translation, language, and literature-related disciplines, as well as in the training of specialists in intercultural communication.

**Keywords:** descriptive translation, everyday life, native language, Kazakh culture, literary translation.

 © 2026 Al-Farabi Kazakh National University

Цзян Вэнь[1*], А.М. Нуржаева[2], Р.Б. Джельдыбаева[3], А.П. Бисенбаева[4]
[1]Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан
[2]SDU университеті, Қаскелең, Қазақстан
[3]Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және
әлем тілдері университеті, Алматы, Қазақстан
*e-mail: jiang.wen0411@gmail.com

**Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романын қытай тіліне көркем аударудағы ұлттық-мәдени ерекшеліктер**

Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романы – қазақ әдебиетінің бай қазынасы, інжу-маржаны. Бұл шығармада қазақ халқының рухани дүниесі мен мәдени мұрасы терең бейнеленген. Роман көркемдік құндылығы жағынан ғана емес, сондай-ақ мәдениетаралық коммуникация мен лингвомәдениеттану салалары үшін маңызды дереккөз.

Мақалада «Абай жолы» романының қытай тіліне көркем аудармасының ерекшеліктерін қарастыру, түпнұсқадағы мағыналар мен бейнелерді, ұлттық-мәдени реалийлерді жеткізуде қолданылған негізгі аударма әдістерін анықтау көзделеді. Аталған шығарманың аударма тәжірибесін талдау аударматану теориясы үшін ғана емес, сонымен қатар филология, мәдениеттану және әдебиеттану сияқты ғылым салалары үшін де өзекті болып табылады.

Зерттеу барысында жүйелі және салыстырмалы талдау әдістері, сондай-ақ жинақтау мен абстракциялау тәсілдері қолданылды. Талдау нәтижесінде романның қытай тіліне аударылуында сипаттамалы аударма, транслитерация, лексикалық алмастыру және сөздерді түсіріп қалдыру тәсілі (түсіріп қалдыру) сияқты түрлі аударма тәсілдерінің қолданылғаны анықталды.

Зерттеу нәтижелерін аударматану, тіл мен әдебиетті оқытуға байланысты пәндер аясында қосымша материал ретінде пайдалануға, сондай-ақ мәдениетаралық коммуникация саласы бойынша мамандар даярлау ісінде қолдануға болады.

**Түйін сөздер:** сипаттама аударма, күнделікті тұрмыс, ана тілі, қазақ мәдениеті, көркем аударма.

## Введение

Язык представляет собой не только средство общения, но и уникальный носитель культурного кода народа, в котором отражаются его мировоззрение, образ жизни, система ценностей и историческая память. Казахский и китайский языки – яркие примеры языков, вобравших в себя богатство многовековых цивилизаций. Изучение этих языков открывает доступ к глубинным слоям соответствующих культур, позволяет понять их менталитет, специфику исторического развития и самобытность.

На протяжении многих веков язык развивался в тесной связи с обществом, отражая происходящие в нём изменения. Он выступал живым свидетельством исторических трансформаций, одновременно накапливая лексические, грамматические и стилистические особенности. В результате казахский и китайский языки сегодня характеризуются высокой интеллектуальной ёмкостью, эстетической выразительностью и философской насыщенностью.

В становлении и развитии национального литературного языка особую роль играют выдающиеся писатели. В этом контексте невозможно переоценить значение творчества Мухтара Ауэзова. Его вклад в формирование казахских литературных норм, обогащение языка и развитие искусства продолжает закладывать основу современной казахской литературы. Роман «Путь Абая» – это не только литературное произведение, но и культурно-лингвистический феномен, отражающий все грани казахской национальной идентичности. Перевод такого монументального произведения, как «Путь Абая», на китайский язык требует глубокого понимания национальной и культурной реальности, заложенной в тексте. Это не просто межъязыковой, но и межкультурный обмен; перевод должен передавать не только смысл оригинального текста, но и его дух. Поэтому изучение литературного перевода с национальной и культурной точки зрения обеспечивает основу для более глубокого понимания не только уникального взаимодействия казахской и китайской культур, но и механизмов межкультурного диалога и литературного восприятия.

Справочная информация: Мухтар Ауэзов – выдающийся казахский писатель, внесший неоценимый вклад в развитие казахской литературы и культуры. В своих произведениях он использовал богатый и выразительный язык для изображения духовного мира, национального характера и исторической судьбы казахского народа. Чтение его романа «Путь Абая»

переносит читателей в мир, полный традиций, амбиций, мечтаний и трудностей, позволяя им сопереживать непростому пути казахского народа. История казахского народа сопровождалась многочисленными испытаниями, трудностями и лишениями; однако, несмотря на эти невзгоды, он сохранил свои лучшие качества: открытость, гостеприимство, доброту и благородство. Все эти качества отчетливо прослеживаются в романе «Путь Абая», ставший подлинным достоянием, в котором воплотились национальный дух и самобытность языка.

Произведения Мухтара Ауэзова переведены на многие языки, включая китайский. Благодаря этому китайский читатель получил уникальную возможность познакомиться с образом жизни, духовными устоями и культурными реалиями казахского народа. Если для китайской культуры воплощением мудрости и нравственности является Конфуций, то для казахского народа таким символом стал Абай. Поэтому обращение к творчеству этих выдающихся личностей открывает путь к более глубокому осмыслению духовных ценностей двух народов. Через роман «Путь Абая» китайский читатель получил доступ к тонкому, богатому внутреннему миру казахской культуры. Перевод данного произведения стал не только лингвистическим, но и культурным мостом между Казахстаном и Китаем. В процессе перевода особую ценность представляют реалии, характерные только для казахского этноса, а также образные, метафорические выражения, наполненные национальным колоритом. Этот роман, богатый прекрасными метафорами, яркими описаниями и трогательными сценами, реалистично изображает ту эпоху и глубоко затрагивает сердца читателей. Поэтому роман «Путь Абая» – это не только литературное произведение, но и культурный код, раскрывающий духовный мир казахского народа. Его перевод на китайский язык имеет большое значение для содействия культурному взаимопониманию и укрепления межэтнического диалога.

**Обзор литературы**

Научные исследования в области художественного перевода формировались на базе теоретических подходов, предложенных как зарубежными, так и отечественными учёными. Классическим трудом является работа E. Nida *Toward a Science of Translating* (Ю. Найда. На пути к науке перевода), где автор вводит ключевые концепты эквивалентности и динамической адаптации, подчёркивая необходимость учёта культурного контекста при передаче содержания оригинального текста (Nida, 1964). Ю. Найда подчёркивает, что адекватная интерпретация перевода зависит от восприятия целевой аудиторией, что приобретает особую значимость при работе с произведениями, насыщенными этнокультурными реалиями, такими как роман Мухтара Ауэзова «*Путь Абая»*.

P. Newmark (П. Ньюмарк) в работе *A Textbook of Translation* (Учебник перевода) развивает функциональный подход к переводу, учитывая цели перевода, жанровые и стилистические особенности текста (Newmark, 1988). Он акцентирует внимание на передаче художественных средств оригинала – метафор, аллюзий, идиом, образных оборотов – что особенно актуально при работе с текстами, насыщенными национальными реалиями.

L.Venuti (Л.Венути) в своем труде *The Translator's Invisibility: A History of Translation* (Невидимость переводчика: история перевода) рассматривает проблему баланса между дословностью и адаптацией текста, вводя концепцию «невидимости» переводчика (Venuti, 1995). Л. Венути показывает, как выбор стратегий перевода напрямую влияет на восприятие оригинального текста в культуре перевода, что особенно важно при анализе англоязычных и китайских версий романа «Путь Абая», где необходимо сохранение историко-культурного контекста казахского быта и мировоззрения.

В книге *Constructing cultures: Essays on literary translation. Multilingual Matters* (Развитие культуры: Эссе о литературном переводе) S. Bassnett (С. Басснетт) и A. Lefevere (А. Лефевр) подчеркивают, что литературный перевод всегда требует интерпретации культурных символов и является процессом культурной интеграции (Bassnett, Lefevere, 1990). Такой подход особенно важен при изучении литературы с национально-культурной спецификой – например, творческого наследия Мухтара Ауэзова.

В книге *In other words: A coursebook on translation. Routledge* (Другими словами: Урок перевода) M. Baker (М. Бейкер) рассматривает перевод как многогранный процесс, в котором крайне важно сохранить авторскую идентичность, эмоциональную глубину и культурный контекст текста (Baker, 2011). Это особенно важно для повествовательного произведения «Путь

Абая», поскольку его язык, образность и структура тесно связаны с казахской культурой.

В последние годы исследования сосредоточены на том, как передать подлинность казахской культуры при переводе романа «Путь Абая» на китайский и английский языки.

Так, А. Садуакаскызы (2022) анализирует различные этапы перевода Абая на китайский язык и выделяет ключевые трудности при передаче культурных реалий. Н. Сапарбаева, Ц. Вэн и А. Нуржаева (2023) рассматривают реалии как объект перевода и выделяют стратегические приёмы – транслитерацию, описательный перевод и комментарии, – позволяющие сохранить семантическую и культурную целостность текста. С. Жабаева (2023) проводит семантико-прагматический анализ реалий в *Semantics and pragmatics of realia in the original and translation of Abai Kunanbayev's "Book of Words" into English* (Семантика и прагматика реалий в оригинале и переводе «Книги слов» Абая Кунанбаева на английский язык.) и анализ особенностей их передачи на английский язык. Л. Дауренбекова (2024) исследует трансформацию литературных переводов произведений Абая, демонстрируя динамику адаптации текста при межъязыковом переносе, а Р. Ерметова (2024) анализирует историю перевода *Слов назидания* на китайский язык и используемые стратегии культурной адаптации текста.

Важные эмпирические исследования также представлены в работах О. Сейсенкул и А. Жуматурдыулы (2023), в которых исследуются перевод и изучение литературы Абая на китайский язык, а Р. Хасенова и М. Саркулова (2023) рассматривают поэзию Абая в семиотическом ключе. Умберто Эко, демонстрирует, как смысловые и культурные слои текста интерпретируются в зарубежной научной традиции. Б. Момынова, М. Имангазина (2024) выделяют особенности перевода невербальных средств в романе «Путь Абая», что особенно важно для анализа художественных и выразительных средств оригинала.

В недавних исследованиях особое внимание уделяется взаимосвязи перевода и культурной идентичности. Так, Ц. Чжан (2024) показывает, что литературный перевод в китайском контексте нередко сопровождается трансформацией культурных кодов исходного текста, поскольку переводчики стремятся адаптировать произведение к когнитивным ожиданиям китайского читателя. Это приводит к частичному «сглаживанию» этнокультурной специфики и усилению универсальных смыслов. Современные исследования перевода культурно-специфических единиц подтверждают, что при межкультурном переносе неизбежен выбор между сохранением культурной маркированности и адаптацией текста. Как отмечается в работах С. Ли (2023), китайская переводческая традиция чаще ориентирована на стратегию адаптации, направленную на повышение читабельности текста, даже ценой утраты части этнографической информации.

Вместе с тем, несмотря на наличие значительного теоретического и практического материала, перевод романа «Путь Абая» на китайский язык остаётся недостаточно изученным. Особое внимание требует анализ передачи этнографических реалий, лексем без прямых эквивалентов в языке перевода и уникальных стилистических средств оригинала. Недостаточно освещены также конкретные подходы китайских переводчиков при адаптации текста к когнитивной и культурной модели китайской аудитории, что напрямую влияет на восприятие национально-исторического контекста.

Актуальность настоящего исследования определяется необходимостью детального анализа конкретных переводческих решений, реализованных в китайских версиях романа Мухтара Ауэзова «Путь Абая», с целью выявления их влияния на восприятие этнокультурных реалий и сохранение национальной идентичности оригинального текста в культуре перевода. Такой подход позволяет не только оценить качество перевода, но и выявить эффективные стратегии передачи национальных реалий и культурных кодов казахской литературы.

**Материалы и методы**

В качестве материала исследования был использован оригинальный текст романа Мухтара Ауэзова «Путь Абая» на казахском языке, в котором отражены национально-культурные особенности казахского народа, включая реалии, фразеологизмы, этнографические элементы и образную систему. Китайский перевод романа, выполненный переводчиками К. Хабай и Ш. Гао, опубликованный в Пекине издательством «Национальности» в 2004 г, который стал предметом анализа с точки зрения передачи национально-культурных элементов оригинального текста.

В рамках настоящего исследования был применён системный подход, позволивший рассмо-

треть *объект* исследования – художественный перевод романа Мухтара Ауэзова *«Путь Абая»* на китайский язык – в его целостности и взаимосвязях. Системный анализ обеспечил возможность изучения не только лингвистических, но и культурологических аспектов перевода, что особенно важно при анализе произведения, насыщенного этнокультурными реалиями и национально-историческим контекстом. Авторами был проведён детальный сопоставительный анализ оригинального текста и его китайской версии. Основное внимание уделялось методам и стратегиям перевода, применяемым для передачи реалий казахского быта, образной системы, национально окрашенной лексики, а также стилистических и жанровых особенностей романа. Применение данной методологии позволило выявить ключевые переводческие приёмы, а также оценить степень сохранения авторского замысла, художественной выразительности и культурной специфики в переводе на китайский язык.

**Результаты и обсуждение**

В художественном переводе буквальное соответствие не является приоритетом. Гораздо важнее – сохранить форму, структуру, содержание и настроение оригинального произведения. Основная задача переводчика заключается в том, чтобы создать на языке перевода выразительный, художественно полноценный текст, способный передать читателю ту же эмоциональную и эстетическую нагрузку, что и оригинал. В современных работах (Zhang, 2024; Zhao, Li, Qi, 2025; Chen, Zhang, 2025) подчёркивается, что перевод художественного текста представляет собой не воспроизведение, а интерпретацию, в ходе которой переводчик реконструирует смысл в соответствии с нормами принимающей культуры. Одной из ключевых особенностей художественного перевода является соблюдение стилистики и культурного колорита эпохи, отражённой в произведении. Для этого переводчику необходимо обладать глубоким пониманием культуры, обычаев и образа жизни народа, о котором идёт речь, а также знанием исторического контекста. Только в этом случае становится возможным максимально точно передать авторский замысел и художественную атмосферу текста.

Художественный перевод нередко сопряжён с трудностями и сомнениями, особенно в случаях, когда речь идёт о реалиях, малоизвестных или не имеющих прямых аналогов в культуре языка перевода. В подобных ситуациях профессиональный подход требует обязательной проверки исторических фактов, терминов и упоминаемых реалий по авторитетным источникам. К сожалению, на практике встречаются случаи, когда перевод осуществляется без достаточной фактологической проверки, что может привести к искажению смысла и снижению качества перевода. Следование грамматическим нормам и синтаксическим правилам языка перевода – ещё одно важное условие качественного перевода. Перевод должен быть не просто дословным, но и ясным, легко понятным и самодостаточным произведением. Он должен читаться как оригинальный текст, не оставляя у читателя впечатления, что он читает перевод. Кроме того, в переводе следует избегать грамматических, орфографических, пунктуационных и произношенческих ошибок. Длинные тексты или чрезмерно сложные форматы будут отвлекать читателя от оригинала и затруднять понимание. Поэтому переводчики должны стремиться к ясности, точности и краткости, избегая ненужных повторений, громоздкости предложений, при этом сохраняя выразительность текста. Особое значение в художественном переводе имеет выбор литературного стиля. Переводчик обязан использовать литературный язык целевой аудитории – в данном случае, литературный китайский язык, – чтобы текст был не только понятным, но и эстетически приемлемым для китайского читателя.

При переводе романа Мухтара Ауэзова *«Путь Абая»* на китайский язык переводчики К. Хабай и Ш. Гао стремились передать культурные реалии и национальные особенности казахского быта. Однако в ряде случаев отдельные реалии были опущены, что, вероятно, обусловлено трудностями адаптации специфических этнокультурных элементов к китайской языковой и культурной среде. Таким образом, художественный перевод требует от переводчика не только лингвистической компетенции, но и высокой степени культурной чувствительности, внимательности к деталям оригинального текста и ответственности перед целевой аудиторией.

Рассмотрим конкретные примеры перевода оригинального текста:

«Закрой тундук, чтобы солнце его не беспокоило, и опусти дверь». (Ким, 2012)

Оригинал: «Түңлікті жауып, есікті түріп қойшы. Абайға күн түспесін». (Ауэзов, 2013)

«把毡帘卷起来。天窗盖上、别让太阳晒着阿拜»。(Khabai, Gao, 2004)

Перевод: Закройте войлочную занавеску. Закройте мансардное окно, не позволяйте солнцу светить на Абая.

Интересным примером различий в подходах к передаче этнографических реалий является перевод казахского слова «түңлік». В русском переводе был применён транслитерационный метод, при котором слово сохраняет оригинальную звуковую форму без пояснений (например, «тундук»), что не всегда обеспечивает его понимание для читателя, не знакомого с казахским бытом. Однако китайские переводчики используют описательный (интерпретационный) метод, передав практическое значение вещей. Например, в предложении «Закройте войлочную занавеску. Закройте мансардное окно,…» казахское слово «түңлік» переводится как «мансардное окно». В этом случае переводчик интерпретирует «түңлік» как крышку для отверстия в крыше юрты и объясняет её функцию. Кроме того, он добавляет описательные элементы, такие как слово «мансардное окно», чтобы улучшить понимание для китайских читателей. Это демонстрирует, что переводчики пытаются сделать понятия, не имеющие прямого отношения к китайской культуре, доступными для целевой аудитории. Таким образом, в этом тексте используется описательный метод, который не только сохраняет первоначальный смысл, но и сохраняет использование элементов национальной культуры. Это демонстрирует важность гибкости переводческих стратегий при передаче реалий, глубоко укоренённых в культуре оригинала. Подобная стратегия соответствует тенденции к экспликации и адаптации, характерной для современных китайских переводов, где имплицитные элементы оригинала раскрываются для облегчения восприятия (Zhang, 2024; Khan, 2025).

Оригинал: «Дастарқан үстіне үш табаққа сап ашыған бауырсақ қойысты... Жаңағы Алшынбай сөзі аяқтала берген кезде Қарабас ауыз үйден үлкен табақ ыстық ас әкелді. Бұл дағдылы ет, қуырдақ емес, Құнанбайдың қымызбен қоса жейтін жаубүйрек деген тамағы еді». (Ауэзов, 2013)

«На дастархан выставили свежие бауырсаки из кислого теста, подали на трех блюдах. Потом Карабас принес глубокий поднос дымящегося паром жаркого – это был не обычный куырдак из мелко нарезанного мяса, а любимое кушанье Кунанбая, приготовленное из свежих бараньих почек, печени и кусочков сала, называемое «жаубуйрек». Он это кушанье обычно запивал кислым кумысом». (Ким, 2012)

«餐布上放着三盘包尔沙克…方才阿勒欣拜的话快结束时喀拉巴斯从外屋端来热腾腾的肴。这不是通常的清煮羊肉或者炒肉块，而是库南拜饮马奶酒时喜欢吃的炒腰花»。(Khabai, Gao, 2004)

Перевод: На скатерти лежат три тарелки бауырсака. После речи Алшынбай Карабас подал восхитительное горячее блюдо. Это была обычная отварная баранина и не жареные куски мяса, а жареные почки – любимая закуска Кунанбая к кумысу.

В перевод используется слово «бауырсак» (традиционное казахское блюдо). Однако китайский перевод опускает многие важные детали о происхождении блюда. В частности, опущены такие выражения, как «большая миска дымящегося мяса» и «это не обычный куырдак, приготовленный из рубленого мяса», а также «жаубуйрек» (блюдо из печени и курдючного сала). Переводчик передает только основное понятие места происхождения, пренебрегая специфическими характеристиками, воплощающими национальную самобытность блюда. Данный пример иллюстрирует типичную для современной переводческой практики стратегию культурной нейтрализации, при которой специфические элементы национальной культуры заменяются более универсальными аналогами. Подобная стратегия облегчает восприятие текста, но снижает уровень культурной репрезентации (Zhang, 2024). Кроме того, термин *«жаркое»* был заменён на более обобщённое слово *«горячее блюдо»*, что, с одной стороны, делает текст понятнее для китайского читателя, но, с другой – нивелирует этнокультурную специфику описываемого блюда. Подобная замена упрощает восприятие, но снижает точность передачи культурной информации.

Реалии являются важнейшими маркерами национальной идентичности, отражающими особенности быта, традиций и мировоззрения народа. Их адекватный перевод требует от переводчика не только лингвистической компетенции, но и глубокого знания культуры, а также способности к творческому осмыслению. Однако в любом художественном переводе практически невозможно полностью избежать потерь, особенно при передаче реалий, не имеющих прямых эквивалентов в целевом языке. В связи с этим основной задачей переводчика становится не буквальная передача каждого элемента, а

сохранение смысловой и эмоциональной насыщенности оригинального текста, а также донесение до читателя авторской интенции и культурного контекста.

Оригинал: «Еңсесі биік отаудың оң жақтағы түскиіз, шымылдығына шаңырақтан түскен күн сәулесінде көктемдік, жаңа ашық рең бар». (Ауэзов, 2013)

«从天窗射进的阳光给毡房右侧的挂毯、帷幔涂上了春天绚丽的光泽。舒适而幽雅的环境，使阿拜感到惬意。当他摆脱 – 切干扰，独自一人坐下来读书时，充溢在毡房内外的和谐的春韵，又给他增添了无限快慰»。(Khabai, Gao, 2004)

Перевод: Солнце из окна красит настенные украшения и занавески, находящиеся на правой стороне юрты, в весенний прекрасный глянец. Такая удобная и укромная обстановка удовлетворяет Абая. Когда Абай отвлекался, он уединялся за чтением, и нежный летний ветерок приносил ему огромную радость как внутри, так и снаружи юрты.

В этом тексте «тускииз» переводится как «настенные украшение», а «шымылдык» как «занавески». Эти переводы ясно описывают функцию предметов, но неточно отражают их культурный контекст и природу. Хорошим переводом был бы описательный перевод с кратким пояснением: например, «тускииз» обозначает декоративный предмет, висящий на стене, часто встречающийся в домах; а «шымылдык» – занавеску или балдахин, используемый для разделения внутреннего пространства юрты. Таким образом, перевод не только сохраняет первоначальный смысл, но и передает читателю элементы казахской культуры.

«Байсал да сондай мол ру Қөтібақтың тұрғысы. «Тоқпақ жалды торы» деп атағанда үйірі қалың айғырдай, көптігінен атанған». (Ауэзов, 2013)

«白沙勒是阔特巴克家族的佼佼者。这个也是一个大家族，人称 «肥壮的枣骝马»就是指他们人丁兴旺，家底丰厚»。(Khabai, Gao, 2004)

Перевод: Байсал – видный человек рода Котибак. Это тоже большой род, в народе их называют «жирные бурые кони», что означает, что у них большая и богатая семья.

В данном переводе мы видим два опущения в оригинале текста говорится что «Байсал также является членом из выдающегося рода Котибак». А в переводе говорится что «Байсал – видный человек из рода Котибак». Здесь переводчик перевел лишь краткое содержание оригинала, опуская то, как в оригинале Мухтар Ауэзов сравнивает сам род с «айғырдай» (подобно жеребцу), подчеркивая лидерство и силу Байсала. В китайской версии акцент смещается с образа вожака на общее описание «большой и богатой семьи», что несколько усредняет стилистическую яркость первоисточника.

Оригинал: «Бір кезде шекпенінің етегі қанаттай қалқи шашылып, құлап келе жатқан дене көрінді». (Ауэзов, 2013)

«突然看到一个庞大的身躯从山顶摔下来，切克曼的大襟像一扇翅膀在空中张开»。(Khabai, Gao, 2004)

Перевод:Внезапно увидел, как огромное тело упало с вершины горы, подол чекмана распахнулся в воздухе, как крыло.

В данном случае переводчики использовали транслитерационный метод перевода: слово «шекпен» было передано как «чекман» в соответствии с китайским произношением. Такой подход позволяет сохранить звуковую форму оригинального термина, однако требует дополнительного пояснения, поскольку без контекста читателю может быть неясно, что означает этот элемент традиционной одежды. Вместе с тем, авторы перевода успешно компенсируют потенциальную семантическую лакуну через сохранение яркого авторского сравнения («像一扇翅膀» – подобно крылу), которое визуализирует динамику падения и подчеркивает крой и фактуру самой одежды. Таким образом, достигается баланс между экзотизацией (сохранением чужеродного слова) и художественной наглядностью, позволяющей читателю реконструировать образ героя в национальном костюме без потери эмоционального напряжения сцены.

Оригинал: «Әй, шырағым балам, әуелі ар жағында әкең тұр, Сәлем бер деді». (Ауэзов, 2013)

«Э, свет мой, сынок, посмотри – вон стоит твой отец! Сперва отдай салем ему!» (Ким, 2012)

«哎，好孩子，你父亲在那边，先去向他请安»。(Khabai, Gao, 2004)

Перевод: «Эй, хороший мальчик, твой отец там, иди и поприветствуй его первым».

В данном фрагменте слово «шырағым» было переведено на русский язык как «свет мой», что соответствует его метафорическому обращению в казахском языке. Однако в китайском переводе это обращение было интерпретировано как «хороший мальчик» («好孩子»), что изменяет эмоциональный оттенок оригинала и сужает его значимость. Такое решение переводчиков отра-

жает попытку адаптировать текст к культурным особенностям целевой аудитории, однако приводит к потере образности и теплоты, заложенных в оригинале. Слово «Сәлем» (打招呼) в данном предложении было переведено при помощи метода генерализации и передано через слово 请安 – «поприветсвуй», которое буквально означает кланятся, передавать наилучшие пожелания.

Оригинал: «Сүндетке отырғызғанда ауырсынып жылап жатқан: «Құдай-ай, бұл қорлықты көргенше, қыз қып неге жаратпадың!... депті». (Ауэзов, 2013)

«Когда совершили то, что положено, мальчишка заплакал от боли и сказал: «О Аллах, лучше бы я родился девочкой, тогда не мучился бы, не делали бы мне это…»». (Ким, 2012)

«给他做割礼时，他痛得直哭，嘴里却喊着，真主呀，让我这么受罪，还不如让我生做姑娘»。(Khabai, Gao, 2004)

Перевод: «Когда ему делали обрезание, он плакал от боли, и кричал Боже мой столько страданий, лучше бы я родился девушкой». В этом переводе китайские переводчики использовали то же слово, что и слово «обрезание», тем самым передав смысл казахского текста. В русском переводе, напротив, эта фраза переводится как «то, что положено», без уточнения характера обряда. Таким образом, китайский перевод точно передает суть рассматриваемого вопроса. Это показывает, что китайские переводчики сравнивали с оригинальным казахским текстом, переведенным на русский язык, чтобы лучше понять смысл.

«苏云德克的女儿—托葛建她每次来和每一次离开，辫梢上叮当作响的银币都会用一种特殊的语言向人们打招呼。头上的海狸小帽、精致的耳环、珍奇的手镯，向阿拜展示着他从未见过的美。她脸庞丰润洁白，鼻梁端正，黑眼睛上两道细长的眉毛如新月初生，几乎挨上鬓角。而纤细的眉梢更像燕子翅膀的尖端，好像随时会化作魔箭，射穿人们的心髓。

托葛建细心聆听着人们的谈话，她的两道修长的眉毛，像春燕一对轻捷的翅膀正随着她的一忧一喜，一颦一笑在煽动，仿佛要飞向高空，飞向远方……阿拜目不转睛地、久久地望着她»。(Khabai, Gao, 2004)

Перевод: Каждый её шаг сопровождался едва уловимым мелодичным звоном: маленькие серебряные монеты на конце косы отзывались лёгким перезвоном, словно приветствуя каждого встречного. На голове у неё красовалась меховая шапка из бобра, а утончённые серьги и изящные браслеты подчеркивали ту необыкновенную красоту, которую Абай прежде никогда не видел. Её лицо отличалось нежной белизной и мягкими контурами; ровная переносица придавала выразительность чертам, а над глубокочёрными глазами лежали тонкие, изящно изогнутые брови, напоминавшие молодой месяц, который, кажется, вот-вот коснётся висков. Их линию можно было сравнить с лёгкими крыльями ласточки, готовыми в любой миг вспорхнуть или превратиться в меткие стрелы, способные пронзить сердце.

В данном фрагменте слово «шолпы» при переводе на китайский язык было передано как «серебряные монеты», то есть переводчик прибегнул к описательному способу перевода реалии. Эта сцена не только раскрывает восхитительный образ Тогжан, но и показывает, с какой искренностью, теплотой и любовью казахский джигит смотрит на свою любимую. Его сердце наполнено преданностью и нежностью – чувствами, которым посвящали свои строки многие казахские поэты и писатели. Через подобные образы раскрывается открытая казахская душа, способная на глубокие и чистые переживания. В этом произведении читатель вновь ощущает трепетные, искренние чувства, лишённые фальши и измены. Автор правдиво и с большой душевностью передаёт характер своего народа.

Примеры позволяют увидеть, что использование «аналогов» зачастую передаёт лишь общие черты предмета и может исказить его истинное культурное значение. Поэтому, применяя такие приблизительные соответствия, переводчикам следует дополнять их комментариями. Следует учитывать, что гипонимический перевод неизбежно приводит к утрате специфики: реалия оказывается обобщённой, лишённой конкретности и культурной окраски. В этом и заключается главный недостаток данного метода – он затемняет уникальные национальные особенности, заключённые в исходном понятии.

Рассмотрим следующий пример:

Оригинал: «Өтіп бара жатқан бес қыздың тап ортасында, жібек жал ақ жорға атқа мінген Тоғжан екен. Судыраған қара жібек биқасаптан әдемі жеңіл шапан киген. Басында жап – жаңа қара кәмшат бөрік. Мойнында әсемдеп, әдемілеп кең ораған құбылма түсті торғын шәлі. Құлағында үлкен алтын сырғасы ырғалып келе жатқан Тоғжан, мынау ат үстінде, мынадай топ қыздың тап ортасында, дәл көп жұлдыз арасындағы Шолпандай. Ат үсті жүріс, шырқап айтқан дауыс және құрбы қыздары – Бөжей қыздарына

жаны ашуы бар, баршасы Тоғжанның қазіргі жүзін бір түрлі мағыналы нұрға малғандай. Ақмаңдай, аппақ жұмыр мойнына, қолаң жібек шашына бетінің үлбіреген қызылы соншалық жарасып тұр». (Ауэзов, 2013)

«她穿着一身黑绵绸做的美丽的长袷袢。戴着崭新的黑色海狸皮帽，脖子上轻松地搭着花色纱巾。一对金耳环在耳垂上轻轻摆动着。在这群姑娘中间，她简直像夜空中灿烂耀眼的金星。骑马的姿态、唱挽歌的声调以及对布皆依女儿怀有同情的表现，所有这一切，仿佛使托葛建的仪容沐浴在一种特殊的光泽里。白洁的上额、柔软的脖以及细润的秀发和她脸上的红显得格外谐调» (Khabai, Gao, 2004).

Перевод: На ней был надет великолепный чёрный чапан из тонкого шелка, мерцающий мягким блеском при каждом движении. На голове красовалась новая меховая бобровая шапка, а на шее свободно лежал яркий узорчатый шарф, завязанный лёгким, почти воздушным узлом. Пара золотых серёжек покачивалась при ходьбе, ловя свет и переливаясь на солнце. Среди других девушек она сияла, словно яркая Венера, озаряющая ночное небо. Образ всадника, звенящие голоса и проникновенное сострадание к дочерям Божея придавали Тогжан особое, неповторимое очарование. Её высокий белый лоб, нежная и стройная шея и мягко ниспадающие каштановые волосы удивительным образом гармонировали с её утончёнными чертами.

В данном отрывке казахское слово *«шапан»* при переводе на русский язык сохранено как *«чапан»*, а в китайском языке передано транслитерацией *«袷袢» (qiapan)*. Реалия *«кәмшат бөрік»* переведена как «бобровая шапка», то есть описательным способом, и аналогичным методом был передан термин *«торғын шәлі»*, представленный в переводе как «пёстрый шарф». В дальнейшем мы видим, что при передаче реалии «бөрік» переводчики выбрали гипонимический метод, заменив её русским словом «шапка» и китайским «小帽». Однако такие соответствия передают значение лишь приблизительно. Между тем, «бөрік» – это особый вид традиционного казахского зимнего головного убора, который носили и мужчины, и женщины. В подобных случаях, на наш взгляд, более корректным является транслитерационный подход с пояснением в сноске: Бөрік – традиционная казахская меховая шапка, распространённая среди мужчин и женщин. Этот пример убедительно демонстрирует практическую ценность сочетания двух методов – транслитерации и описательного перевода, который целесообразно давать в виде сноски или краткого пояснения. Подобная комбинация обеспечивает краткость и экономичность высказывания, что характерно для данных способов перевода, а также позволяет раскрыть семантическое содержание реалии через описание, после чего переводчик может свободно использовать транслитерацию – уже понятную читателю.

К транскрипции и транслитерации переводчики обращаются тогда, когда стремятся сохранить самобытность и национальную окраску реалий, передать особенности быта и культуры народа. Именно этот метод оказывается наиболее продуктивным при переводе рассматриваемого романа. Также К. Хабай и Ш. Гао использовали приём *калькирования,* который состоит в передаче реалий иностранного языка (ИЯ) путём замены их составных элементов (морфем или отдельных слов) прямыми лексическими соответствиями в языке перевода (ПЯ).

Рассмотрим действие данного способа перевода ещё на одном примере из романа:

«Қоңыр жүзі қызарып, төмен қарап қысыла күле беріп, бөркін айналдыра бастады» (Ауэзов, 2013).

«Склонив смуглое румяное лицо, опустив глаза, однако не в силах не улыбаться, – он начал выворачивать свою лисью шапочку-борик». (Ким, 2012).

«十几岁的孩子黝黑的脸上充斥着压抑的笑声，他低下了头，开始扭动他的帽子» (Khabai, Gao, 2004)

Перевод: на смуглом лице мальчика-подростка больше десяти лет, застыла еле сдерживаемая улыбка; он опустил голову и начал мять в руках свою шапку.

В данном примере встречается реалия «бөрік», которую переводчики перевели на китайский язык гипонимическим способом, заменив её общим словом, которое лишено национальной окраски. Такая стратегия обеспечивает лёгкость восприятия, но ослабляет культурную специфику текста. Это подтверждает важность сочетания транслитерации и описательного комментария, позволяющего сохранить уникальность реалии и при этом не перегружать основной текст пояснениями. Проведённый анализ наглядно показал, что воспроизведение реалий, отражающих казахскую действительность и национально-культурную специфику,

является одной из наиболее сложных проблем в практике перевода на китайский язык. Эти элементы культуры несут значительную смысловую и эмоциональную нагрузку, формируют выразительный этнический колорит, который не всегда может быть непосредственно воспринят представителями иной культуры. В связи с этим перевод реалий требует от переводчика высокой профессиональной подготовки, тонкого лингвокультурного чутья и глубокого погружения в традиции казахского народа.

Неотъемлемой особенностью межъязыкового взаимодействия остаются смысловые потери: при переводе неизбежно сокращается спектр коннотативных и культурных значений, заключённых в оригинальном тексте. Поэтому абсолютная эквивалентность между текстом подлинника и текстом перевода недостижима в принципе. Тем не менее задача переводчика заключается в том, чтобы свести подобные потери к минимуму и максимально приблизить перевод к смысловой, эмоциональной и образной структуре оригинала, обеспечивая тем самым наиболее полное восприятие авторского замысла. Как показывают современные исследования 2024-2026 годов, утрата части культурных смыслов при переводе рассматривается не как недостаток, а как неизбежное следствие межкультурной трансформации текста. Перевод в данном случае выступает формой переработки культурного материала в соответствии с нормами принимающей культуры (Zhang, 2024; Sun, S., Zhao, Zhou, 2025; Yang, Wang, 2026). Особо значимым данный вопрос становится при передаче национально маркированных единиц – в данном случае казахских реалий. Они выполняют в языке перевода не только номинативную, но и важную этнокультурную и этнокоммуникативную функцию: через них раскрывается образное мышление, эмоциональный строй и мироощущение казахского народа. Поэтому переводчик, работающий с подобным материалом, неизбежно берёт на себя миссию посредника между культурами.

**Заключение**

Таким образом, несмотря на отдельные опущения и неточности, китайский перевод казахского литературного произведения свидетельствует о серьёзной и кропотливой работе переводчика, стремящегося передать содержание, дух и культурные особенности оригинала.

Благодаря усилиям переводчиков китайские читатели смогли открыть для себя ценность и очарование казахской литературы, несомненно, расширив свое понимание этой многообразной культуры. Как показывает анализ, передавая истинную сущность казахской литературы, переводчик выступает не только как лингвист, но и как культурный медиатор, раскрывая сущность казахского народа. Взаимодействие с культурными аспектами и национальными особенностями требует от переводчиков высокого уровня культурной компетентности для понимания современной ситуации, истории, повседневных обычаев и национальных концепций казахского народа.

В современных условиях литературный перевод всё чаще рассматривается как инструмент культурной репрезентации и формирования международного имиджа национальной литературы. Исследования 2024-2026 годов подчёркивают, что перевод произведений на такие языки, как китайский, играет важную роль в интеграции национальной литературы в глобальное культурное пространство. Следует отметить, что перевод казахской литературы на другие языки является не только средством межкультурной коммуникации, но и важным вкладом в сохранение и распространение культурного наследия. Такие переводы не только расширяют читательскую аудиторию, но и укрепляют взаимопонимание между странами. В современном мире, где межкультурный диалог приобретает все большее значение, литературный перевод превращается в жизненно важный инструмент содействия духовному единству и взаимному уважению. Поэтому переводчики национальной литературы должны не только владеть языком, но и быть носителями этой культуры и понимать смысл ее содержания. Только таким образом можно переводить выдающиеся и всеобъемлющие произведения, доступные читателям из разных культурных слоев.

Переводчики должны глубоко изучать культурное наследие Казахстана. Только тогда они смогут создать совершенно новую духовно-культурную атмосферу, основанную на казахской литературе, традиционных ценностях и национальных особенностях. Именно благодаря их профессионализму и культурной компетентности представители других стран получают доступ к богатству казахской культуры, её уникальному историческому опыту и художественной традиции.

**Литература**

Аймауытов, Ж. Шығармалары / Ж. Аймауытов. – Алматы: Жазушы, 1989. – 153 б.

Ауэзов, М. Путь Абая: роман-эпопея: в 2 т. / М. Ауэзов. – Алматы: Жазушы, 2007. – С. 184-506.

Ауэзов, М. Классик советской литературы / М. Ауэзов. – Алма – Ата: Наука, 1980. – С. 23-52.

Auezov, M. (2004). 阿拜之路.

Әуезов, М. Абай жолы: роман-эпопея. Үшінші кітап / М. Әуезов. – Алматы: «Жазушы», 2013. – 384 с.

Baharguli. (2011). 哈萨克族挽歌及其文化特征 探析.

Baker, M. (2011). In other words: A coursebook on translation. Routledge.

Bassnett, S., Lefevere, A. (1990). Constructing cultures: Essays on literary translation. Multilingual Matters.

Chen, E., & Zhang, J. (2025). Translating food is translating culture. Journal of Specialised Translation, (44). DOI: https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2025.8474

Верещагин, Е. М., Костомаров, В. Г. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М., 1976. – С. 20–28, 60–88

Вернигорова, В. А. Перевод реалий как объекта межкультурной коммуникации// Молодой ученый. – 2010. – № 3 (14). – С. 184-186.

Ganar. (1998). 哈萨克族丧葬习俗

Daurenbekova, L. N. et al. Transformation of literary translations of the literary classics by Abai Kunanbayev //New Voices in Translation Studies. – 2024. – Т. 29. – №. 2. – С. 66-87. DOI: https://doi.org/10.14456/nvts.2024.13

Ерметова, Р. Абай қара сөздерінің қытай тіліне аударылу тарихы //«Qazaqtany». – 2024. – №. 21. – С. 104-107. DOI: https://doi.org/10.54251/2708-0897.2024.4.011qaz

Khabai, Kh., Gao, Shunfang. (2004). «穆合塔尔。阿乌埃佐夫»著哈拜高顺芳译.

Khan, M. I. (2025). Cultural nuances in translation. International Journal of Linguistics, Literature and Translation, 8(11), 8. DOI: https://doi.org/10.32996/ijllt.2025.8.11.8

Khasenova, R., & Sarkulova, M. (2023). Semiotic Analysis of Some Aspects of the National Culture in Kazakhstan. Адам әлемі, 96(2), 3-13.

Ким, А. Путь Абая: роман-эпопея / А. Ким. – Алматы: ИД «Жибек Жолы», 2012. – 568 с.

Li, Guoping. (2007). 哈萨克族民俗生活的再思考.

Момынова, Б. Қ., Имангазина, М. А. «Абай жолы» романындағы бейвербалды амалдардың аудармасы: ерекшеліктері мен кемшіліктері//Bulletin of Shokan Ualikhanov Kokshetau University Philological Series. – 2024. – №.1. – С.121-135. DOI: https://doi.org/10.59102/kufil/2024/iss1pp121-135

Newmark, P. (1988). A textbook of translation. Prentice Hall.

Nida, E. A. (1964). Toward a science of translating. Brill Academic Publishers.

Nurbahan. (2007). 浅谈哈萨克族葬礼. Retrieved from https://aipub.cn/b2d2

Садуақасқызы, А. Абай шығармаларының негізіндегі қазақ әдебиетінің қытай тіліне аударылу жағдайы //Eurasian Journal of Philology: Science & Education. – 2022. – Т. 187. – №. 3. DOI: 10.26577/EJPh.2022.v187.i3.21

Sun, S., Zhao, L., & Zhou, X. (2025). Beyond binary oppositions: Cultural translation strategies. Humanities and Social Sciences Communications, 12, Article 1228. DOI: https://doi.org/10.1038/s41599-025-05572-7

Сапарбаева, Н. Б., Вэнь, Ц., Нуржаева, А. М. Реалия как объект перевода (на примере романа «Путь Абая») //Journal of Oriental Studies (Al-Farabi Kazakh National University). – 2023. – Т.104. – №. 1. DOI: 10.26577/JOS.2023.v104.i1.04

Сатпаева, Ш. К., Абдибаев, Х. А. Национальные формы в казахской литературе / Ш. К. Сатпаева, Х. А. Абдибаев. – Алма – Ата: Мектеп, 1979. – С. 65–76.

Seisenkhul, O., Dzhumaturdu, A. (2023). Translation and study of the literature of Abay in Chinese. Keruen, 79(2). DOI: https://doi.org/10.53871/2078-8134.2023.2-17

Venuti, L. (1995). The translator's invisibility: A history of translation. Routledge.

Yang, Y., & Wang, X. (2026). Conveying cultural content in literary translation: a comparative analysis of translation strategies in Yu Hua's works for a Portuguese-speaking audience. Humanities and Social Sciences Communications. Article 7073. URL: https://www.nature.com/articles/s41599-026-07073-7

Zhabayeva, S. (2023). Semantics and pragmatics of realia in the original and translation of Abai Kunanbayev's "Book of Words" into English. Turkic Studies Journal, 5(4), 52–62. https://doi.org/10.32523/2664-5157-2023-4-52-62

Zhao, P., Li, P.-J., & Qi, W. (2025). Translation of Cultures and Texts: Envisioning a Culturally Responsive Translational Practice in Qualitative Research. Qualitative Research. DOI: https://doi.org/10.1177/10497323251316757

Zhang, Q. (2024). Literary translation and cultural identity in China. Journal of Multicultural Discourses. DOI: https://doi.org/10.1080/17447143.2023.2281123

**References**

Aimauytov, Zh. (1989). Shygarmalary [Works]. Almaty: Zhazushy. (In Kazakh)

Auezov, M. (2007). Put′ Abaya. Roman-epopeya: V 2 t. [The Path of Abai: An Epic Novel in Two Volumes]. Almaty: Zhazushy. (In Russian)

Auezov, M. (1980). Klassik sovetskoi literatury [Auezov – A Classic of Soviet Literature]. Alma – Ata: Nauka. (In Russian)

Auezov, M. (2004). Ā bài zhī lù [The Road to Abai]. Beijing: Nationalities Publishing House. (In Chinese)

Auezov, M. (2013). Abaj zholy: roman – epopeya. Üšínší kítap [«The Path of Abai»: An Epic Novel. The Third Book]. Almaty: Zhazushy. (In Kazakh)

Baharguli. (2011). Hā sà kè zú wǎn gē jí qí wén huà tè zhēng tàn xī [An Analysis of Kazakh Elegy and Its Cultural Characteristics]. Journal of Language and Literature, (6). (In Chinese)

Baker, M. (2011). In other words: A coursebook on translation. Routledge. (In English)

Bassnett, S., Lefevere, A. (1990). Constructing cultures: Essays on literary translation. Multilingual Matters. (In English)

Chen, E., & Zhang, J. (2025). Translating food is translating culture. Journal of Specialised Translation, (44). DOI: https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2025.8474 (In English)

Vereshchagin, E. M., & Kostomarov, V. G. (1976). Yazyk i kul′tura [Language and Culture]. Moscow. (In Russian)

Vernigorova, V. A. (2010). Perevod realii kak ob″ekta mezhkul′turnoi kommunikatsii [Translation of Realities as an Object of Intercultural Communication]. Molodoi uchenyi, 3(14), 184–186. (In Russian)

Ganar. (1998). Hā sà kè zú sàng zàng xí sú [Funeral Customs of the Kazakh People]. Xinjiang Social Economy. (In Chinese)

Daurenbekova, L. N. et al. Transformation of literary translations of the literary classics by Abai Kunanbayev //New Voices in Translation Studies. – 2024. – T. 29. – №. 2. – C. 66-87. DOI: https://doi.org/10.14456/nvts.2024.13 (In English)

Ermetova, R. Abay qara sözderiniñ qıtay tiline awdarılw tarïxı [The history of the translation of Abai's Book of Words into Chinese]//«Qazaqtany». – 2024. – No. 21. – P. 104-107. DOI: https://doi.org/10.54251/2708-0897.2024.4.011qaz (In Kazakh)

Khabai, Kh., Gao, Shunfang. (2004). Mù hé tǎ ěr. Ā wū āi zuǒ fū zhù hā bài gāo shùn fāng yì [Translation of the Abai's way of Mukhtar Auezov]. Beijing: Nationalities Publishing House. (In Chinese)

Khan, M. I. (2025). Cultural nuances in translation. International Journal of Linguistics, Literature and Translation, 8(11), 8. DOI: https://doi.org/10.32996/ijllt.2025.8.11.8 (In English)

Khasenova, R., & Sarkulova, M. (2023). Semiotic Analysis of Some Aspects of the National Culture in Kazakhstan. Adam Alemi, 96(2), 3-13. (In English)

Kim, A. (2012). Put' Abaya: Roman – epopeya [Abai's Path: An Epic Novel]. Almaty: Zhibek Zholy Publishing House. (In Russian)

Li, Guoping. (2007). Hā sà kè zú mín sú shēng huó de zài sī kǎo [Rethinking the Folk Life of the Kazakh People]. Journal of Yili Normal University, (2). (In Chinese)

Momynova, B. K., Imangazina M. A. «Abay jolı» romanındağı beyverbaldı amaldardıñ awdarması: erekşelikteri men kemşilikteri [Translation of non-verbal means in the novel «The Path of Abai»: features and shortcomings]//Bulletin of Shokan Ualikhanov Kokshetau University Philological Series. – 2024. – No. 1. – P. 121-135. DOI: https://doi.org/10.59102/kufil/2024/iss1pp121-135 (In Kazakh)

Newmark, P. (1988). A textbook of translation. Prentice Hall. (In English)

Nida, E. A. (1964). Toward a science of translating. Brill Academic Publishers.

Nurbahan. (2007). Qiǎn tán hā sà kè zú zàng lǐ [A Brief Discussion on Kazakh Funerals]. Retrieved from https://aipub.cn/b2d2 (In Chinese)

Saduakaskyzy, A. Abay şığarmalarınıñ negizindegi qazaq ädebïetiniñ qıtay tiline awdarılw jağdayı [The state of translation of Kazakh literature into Chinese based on the works of Abai] //Eurasian Journal of Philology: Science & Education. – 2022. – T. 187. – No. 3. DOI: 10.26577/EJPh.2022.v187.i3.21 (In Kazakh)

Sun, S., Zhao, L., & Zhou, X. (2025). Beyond binary oppositions: Cultural translation strategies. Humanities and Social Sciences Communications, 12, Article 1228. DOI: https://doi.org/10.1038/s41599-025-05572-7 (In English)

Saparbaeva N. B., Wen Q., Nurzhaeva A. M. Realiya kak ob"yekt perevoda (na primere romana «Put' Abaya») [Reality as an object of translation (on the example of the novel «The Path of Abai»)] // Journal of Oriental Studies (al-Farabi Kazakh National University). – 2023. – Vol. 104. – No. 1. DOI: 10.26577/JOS.2023.v104.i1.04 (In Russian)

Satpaeva, Sh. K., & Abdibaev, H. A. (1979). Natsional′nye formy v kazakhskoi literature [National Forms in Kazakh Literature]. Alma – Ata: Mektep. (In Russian)

Seisenkhul, O., Dzhumaturdu, A. (2023). Translation and study of the literature of Abay in Chinese. Keruen, 79(2). DOI: https://doi.org/10.53871/2078-8134.2023.2-17

Venuti, L. (1995). The translator's invisibility: A history of translation. Routledge. (In English)

Yang, Y., & Wang, X. (2026). Conveying cultural content in literary translation: a comparative analysis of translation strategies in Yu Hua's works for a Portuguese-speaking audience. Humanities and Social Sciences Communications. Article 7073. URL: https://www.nature.com/articles/s41599-026-07073-7 (In English)

Zhabayeva, S. (2023). Semantics and pragmatics of realia in the original and translation of Abai Kunanbayev's "Book of Words" into English. Turkic Studies Journal, 5(4), 52–62. https://doi.org/10.32523/2664-5157-2023-4-52-62 (In English)

Zhao, P., Li, P.-J., & Qi, W. (2025). Translation of Cultures and Texts: Envisioning a Culturally Responsive Translational Practice in Qualitative Research. Qualitative Research. DOI: https://doi.org/10.1177/10497323251316757 (In English)

Zhang, Q. (2024). Literary translation and cultural identity in China. Journal of Multicultural Discourses. DOI: https://doi.org/10.1080/17447143.2023.2281123 (In English)

***Авторлар үлесі:***

*Цзян Вэнь – зерттеу тұжырымдамасын әзірлеу, әдіснаманы анықтау, зерттеу жүргізу, қытай тіліндегі аударма материалдарын жинау және талдау, мақаланың бастапқы нұсқасын дайындау.*

*Нуржаева Алина Маратовна – зерттеу әдіснамасын жетілдіру, ғылыми редакциялау, мақаланың мазмұны мен құрылымын талдау, мақаланың соңғы нұсқасын редакциялау.*

*Джельдыбаева Раушан – зерттеу тұжырымдамасына қатысу, филологиялық және аударматанулық талдау, ғылыми сараптама, мақаланы редакциялау.*

*Бисенбаева Әсел Пазылбекқызы – қытайтанулық және мәдениетаралық аспектілерді талдау, зерттеу материалдарын жинақтау, нәтижелерді жүйелеу, мақаланы редакциялау.*

***Сведения об авторах:***

*Цзян Вэнь – докторант PhD кафедры китаеведения факультета востоковедения КазНУ им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан, e-mail: jiang.wen0411@gmail.com).*

*Нуржаева Алина Маратовна – PhD, старший преподаватель Школы образования и гуманитарных наук, SDU University (Каскелен, Казахстан, e-mail: nurzhayeva@gmail.com).*

*Джельдыбаева Раушан – кандидат филологических наук, ассоциированный профессор, Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана (Алматы, Казахстан, e-mail: nawrao@mail.ru).*

*Бисенбаева Асель Пазылбековна – PhD, старший преподаватель кафедры китаеведения факультета востоковедения КазНУ им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан, e-mail: meilili0707@gmail.com).*

***Information about the authors:***

*Jiang Wen – Ph.D. student of the Department of Chinese Studies, Faculty of Oriental Studies, al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: jiang.wen0411@gmail.com).*

*Nurzhayeva Alina – Ph.D., Senior lecturer of School of Education and Humanities, SDU University (Kaskelen, Kazakhstan, e-mail: nurzhayeva@gmail.com).*

*Dzheldybaeva Raushan – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Abylai Khan Kazakh University of International Relations and World Languages (Almaty, Kazakhstan, e-mail: nawrao@mail.ru).*

*Bissenbayeva Assel – Ph.D., Senior lecturer of the Department of Chinese Studies, Faculty of Oriental Studies, al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: meilili0707@gmail.com).*

***Авторлар туралы мәлімет:***

*Цзян Вэнь – әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Шығыстану факультеті Қытайтану кафедрасының PhD докторанты (Алматы, Қазақстан, e-mail: jiang.wen0411@gmail.com).*

*Нуржаева Алина Маратовна – PhD доктор, Білім беру және гуманитарлық ғылымдар мектебінің аға оқытушысы, SDU University (Қаскелең, Қазақстан, e-mail: nurzhayeva@gmail.com).*

*Джельдыбаева Раушан – филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті (Алматы, Қазақстан, e-mail: nawrao@mail.ru).*

*Бисенбаева Әсел Пазылбекқызы – PhD доктор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Шығыстану факультеті Қытайтану кафедрасының аға оқытушысы (Алматы, Қазақстан, e-mail: meilili0707@gmail.com).*

*Поступила 16 марта 2026 года*
*Принята 24 сентября 2026 года*

ҒТАМР 17.82.10 https://doi.org/10.26577/JOS201194226

**Р.С. Қожабекова[1*], Х. Хассан[2]**

[1] Нұр-Мүбарак Египет ислам мәдениеті университеті, Алматы, Қазақстан
[2] Малайзия халықаралық ислам университеті, Куала-Лумпур, Малайзия
*e-mail: raushan.kozhakhmetova@gmail.com

# АБАЙ ЖӘНЕ ШАУҚИ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ НЕГІЗДЕРІ: САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ

Бұл мақалада қазақтың бас ақыны, ұлы ағартушы Абай Құнанбайұлы мен араб әдебиетінің неоклассигі, мысырлық танымал ақын Ахмед Шауқидің шығармашылығының қалыптасуына әсер еткен тарихи-әлеуметтік және мәдени факторлар салыстырмалы түрғыда қарастырылады. Сонымен қатар екі ақынның өмір сүрген дәуірі, қоғамдық ортасы, шығармашылығының қалыптасу кезеңдері және дүниетанымдық ұстанымдарының ерекшеліктері мен ұқсастықтары айқындалады. Зерттеудің мақсаты Абай мен Шауқидың тұлғалық қалыптасуына әсер еткен тарихи, мәдени және әлеуметтік факторларды анықтап, екі ақынның шығармашылығын әлеуметтік-мәдени контексте салыстыра талдау болып табылады. Бұл мақсатқа жету үшін екі ақынның өмірбаяны, қоғамдық қызметі, шығармашылық ортасы мен әдеби мұрасы кешенді түрде қарастырылды. Зерттеудің негізгі дереккөзі ретінде Абай мен Шауқидің поэзиялық шығармалары және екі ақынның өмірі мен шығармашылығына арналған ғылыми зерттеулер пайдаланылды. Зерттеу барысында тақырыптық және мазмұндық талдау, жинақтау, тарихи-салыстырмалы, салыстырмалы-әдеби, интерпретациялық және герменевтикалық талдау әдістері жүйелі түрде қолданылды. Қазақ және араб ақындары шығармашылығының алғаш рет тарихи-мәдени контексте салыстырмалы түрғыда қарастырылуы зерттеудің ғылыми маңыздылығын көрсетеді. Екі ақынның шығармашылық мұрасы – сол тарихи дәуірдің рухани-мәдени құндылықтарын бейнелейтін құнды дерекөз. Абай мен Шауқидың шығармашылық мұрасын салыстырмалы әдебиеттану түрғысынан зерделеу олардың адам болмысы, қоғам және әлем туралы көзқарастарының ұқсастықтары мен ерекшеліктерін анықтауға негіз болады.

**Түйін сөздер:** Абай Құнанбайұлы, Ахмед Шауқи, араб поэзиясы, мысырлық ақын, шығармашылық орта, тарихи-мәдени факторлар.

R.S. Kozhabekova[1*], H. Hassan[2]

[1]Egyptian University of Islamic Culture Nur-Mubarak, Almaty, Kazakhstan
[2]International Islamic University Malaysia, Kuala-Lumpur, Malaysia
*e-mail: raushan.kozhakhmetova@gmail.com

## Historical and Cultural Foundations of the Works of Abai and Shawqi: a Comparative Analysis

This article examines the historical, social and cultural factors that influenced the formation of the work of the great Kazakh poet and educator Abai Qunanbaiuly, and the famous Egyptian poet Ahmad Shawqi, a neoclassical figure of Arabic literature. In addition, the era in which the two poets lived, their social environment, the stages of the formation of their literary work, and the peculiarities and similarities of their worldviews are identified. The purpose of the study is to identify the historical, cultural and social factors that influenced the formation of the personalities of Abai and Shawqi, and to conduct a comparative analysis of the work of the two poets in a socio-cultural context. To achieve this goal, the biographies, public activities, creative environments and literary heritage of the two poets were comprehensively considered. The main sources of the study were the poetic works of Abai and Shawqi and scientific research on the life and work of the two poets. During the study, thematic and content analysis, synthesis, historical-comparative, comparative-literary, interpretative and hermeneutic analysis methods were systematically used. The scientific significance of the study is demonstrated by the fact that for the first time the work of Kazakh and Arab poets is considered in a comparative historical and cultural context. The creative legacies of Abai Qunanbaiuly and Ahmad Shawqi constitute valuable sources reflecting the spiritual and cultural values of their respective historical periods. A comparative literary analysis of their works makes it possible to identify both shared and distinctive features in their views on human nature, society, and the world.

**Keywords:** Abai Qunanbaiuly, Ahmad Shawqi, Arabic poetry, Egyptian poet, creative environment, historical and cultural factors.


© 2026 Al-Farabi Kazakh National University

Р.С. Қожабекова[1*], Х. Хассан[2]
[1]Египетский университет исламской культуры Нур-Мубарак, Алматы, Казахстан
[2]Международный исламский университет Малайзии, Куала-Лумпур, Малайзия
*e-mail: raushan.kozhakhmetova@gmail.com

**Историко-культурные основы творчества Абая и Шауки: сравнительный анализ**

В данной статье рассматриваются историко-социальные и культурные факторы, повлиявшие на формирование творчества великого казахского поэта и мыслителя Абая Кунанбаева и известного египетского поэта Ахмеда Шауки, одного из представителей неоклассического направления в арабской литературе. Также в статье рассматриваются историческая эпоха, общественная среда и этапы становления творчества обоих поэтов, выявляются особенности и сходства их мировоззренческих позиций. Цель исследования заключается в выявлении историко-культурных и социальных факторов, оказавших влияние на формирование мировоззрения и творческого наследия Абая и Ахмеда Шауки, а также в проведении сравнительного анализа их творчества в социокультурном контексте. Для достижения поставленной цели были проанализированы биографии, историческая эпоха, общественная среда, этапы становления творчества и литературное наследие Абая Кунанбаева и Ахмеда Шауки. Источниковую базу исследования составили поэтические произведения Абая Кунанбаева и Ахмеда Шауки, а также научные исследования, посвящённые их жизни, творчеству и мировоззрению. В ходе исследования применялись методы тематического и содержательного анализа, обобщения, историко-сравнительный, сравнительно-литературный, интерпретационный и герменевтический методы анализа. Научная значимость исследования заключается в том, что творчество казахского и арабского поэтов впервые рассматривается в историко-культурном контексте на основе сравнительного анализа. Творческое наследие Абая Кунанбаева и Ахмеда Шауки представляет собой ценный источник, отражающий духовно-культурные ценности исторической эпохи, в которой жили и творили поэты. Сравнительно-литературоведческий анализ их творчества позволяет выявить общие и специфические особенности их взглядов на природу человека, общество и окружающий мир.

**Ключевые слова:** Абай Кунанбайулы, Ахмед Шауки, арабская поэзия, египетский поэт, творческая среда, исторические и культурные факторы.

## Кіріспе

Абай Құнанбайұлы мен Ахмед Шауқи шығармашылығы өз халықтарының рухани өміріне ықпал еткен әдеби мұра ретінде бағаланады. Олардың туындылары белгілі бір тарихи кезеңнің қоғамдық сұранысына жауап берумен ғана шектелмей, кейінгі ұрпақтың рухани дамуына да бағыт-бағдар берген идеялық мазмұнымен ерекшеленеді. Осы тұрғыдан алғанда, екі ақын да ұлттық мәдениет тарихында ағартушылық ойды орнықтыруға елеулі үлес қосқан тұлғалар ретінде танылады. Қазақ және араб әдебиеттерінің даму тарихы әр халықтың ғылыми кеңістігінде жан-жақты зерттелген. Сонымен қатар салыстырмалы әдебиеттану аясында Абай мен Шауқидың мәдени-философиялық көзқарастарын өзара салыстыра қарастырған зерттеулердің саны шектеулі. Сондықтан олардың шығармашылық мұрасын тарихи-мәдени негізде қатар талдау қажеттілігі туындайды. Қазақтың бас ақыны Хәкім Абай мен араб әдебиетінде «أمير الشعراء» «ақындар әмірі» атанған Ахмед Шауқи ағартушылық және гуманистік бағыттағы шығармалары арқылы ұлттық әдебиеттің дамуында жаңа кезеңнің қалыптасуына ықпал етті. Олардың туындыларында көтерілген тақырыптар, идеялар мен көркемдік бейнелер арасында ортақ сипаттар байқалғанымен, әр ақынның өзіндік көркемдік мәнері, авторлық ұстанымы және шығармашылық тәсілі айқын көрінеді. Осы ерекшеліктер олардың мұрасын ұлттық әдебиет аясынан шығарып, әлемдік әдеби үдерісте де мәні бар көркем құндылықтардың қатарына енгізді.

Қазіргі ғылыми ізденістер жағдайында Абай мен Шауқи шығармашылығын заманауи зерттеу әдістері негізінде қарастырудың өзектілігі арта түседі. Мұндай зерттеу олардың дүниетанымдық ұстанымдарын, тарихи-мәдени ортаның шығармашылыққа ықпалын және әдеби мұрасының идеялық сабақтастығын тереңірек пайымдауға мүмкіндік береді. Абай мен Ахмед Шауқидың шығармашылық мұрасы өз дәуірінің шеңберімен ғана шектелмейді. Олар жасаған көркем образдар мен көтерілген идеялар ұлттық мәдениет аясынан асып, жалпыадамзаттық мазмұнға ие болды. Осы тұрғыдан олардың шығармалары өткен мен бүгінді, дәстүр мен жаңашылдықты, адамгершілік құндылықтар мен қоғамдағы өз-

герістерді өзара сабақтастыратын рухани мұра ретінде бағаланады.

Зерттеу нысаны – Абай Құнанбайұлы мен Ахмед Шауқидің өмірі мен шығармашылығы, олардың өмір сүрген кезеңінде орын алған тарихи-мәдени жағдайлар. Зерттеудің мақсаты – Абай Құнанбайұлы және Ахмед Шауқидің шығармашылықтары мен тұлғалық қалыптасуына әсер еткен тарихи, мәдени және әлеуметтік факторларды анықтап, екі ақынның шығармашылығын әлеуметтік-мәдени контексте салыстыра талдау. Осы мақсатқа жету үшін төмендегі міндеттер алға қойылды: Абай мен Шауқидың өмір жолына шолу жасау; Абай және Шауқидің ақындық тұлғаларының қалыптасуыны әсер еткен факторларды анықтау; екі ақынның шығармашылығының негізгі кезеңдерін айқындау; Абай мен Шауқи өмір сүрген дәуір мен ортаны өзара салыстыру; екі ақынның шығармашылығын олар өмір сүрген әлеуметтік-мәдени контексте салыстыра талдау.

**Әдебиеттерге шолу**

Абай Құнанбайұлының өмірі мен шығармашылық мұрасы қазақ әдебиеттану ғылымында жан-жақты зерттелген бағыттардың бірі болып табылады. Ақын шығармаларының алғашқы жинағы 1909 жылы ұрпақтарының бастамасымен жарық көрді. Кейінгі жылдары осы басылым негізгі мәтін ретінде қабылданып, Абайдың мерейтойлары қарсаңында ылыми түсініктермен өңделген жаңа басылымдар жарияланып отырды (Абайтану, 2015: 21). Абайдың өмірбаянына қатысты алғашқы ғылыми пайымдаулардың бірі Ахмет Байтұрсынұлының 1913 жылы «Қазақ» газетінде жарияланған «Қазақтың бас ақыны» атты мақаласында көрініс тапты (Байтұрсынов, 1913). Абайдың өмір жолын ғылыми тұрғыдан кеңірек қарастырып, бұрынғы мәліметтерді жүйелеген зерттеулердің ішінде Мұхтар Әуезовтің «Абайдың туысы мен өмірі» атты еңбегі ерекше орын алады (Абайтану, 2015: 31-93). Абай шығармаларының тілдік ерекшеліктері алғаш рет Қ. Жұмалиевтің (Жұмалиев, 1948), Р. Сыздықованың (Сыздықова, 2004) еңбектерінде қарастырылса, Абайдың тектологиясына қатысты зерттеулерге Қ. Мұхаметхановтың «Абай шығармаларының текстологиясы жайында» (Мұхаметханов, 2010), Т. Жұртбайдың «Білмей мұны жазған жоқ...» (Жұртбай, 2020) деп аталатын еңбектерін жатқызуға болады. М. Мырзахметовтің зерттеуінде Абай мұрасындағы адам мәселесі арнайы талданған (Мырзахметов, 2025). Зерттеуші ақын мұрасындағы адам туралы ойларды бүгінгі қоғамдық және рухани құндылықтармен сабақтастықта қарастырады. Ы. Палтөре Абай дүниетанымындағы «адам» концептісінің діни мазмұнына назар аударады. Ғалым «Қара сөздерде» берілген адам, иман және адамгершілік туралы тұжырымдарды Құран аяттары мен хадистермен салыстыру негізінде олардың өзара үндестігін көрсетеді (Палтөре, 2025: 216). Абай шығармашылығындағы адам концептін қазіргі заман тұрғысынан зерттеуді абайтанушы ғалым арнайы қарастырған (Мырзахметов, 2025). Шығыстанушы ғалым Ы. Палтөре Абай шығармаларындағы «адам» концептінің діни мәтіндермен терең үндесіп жатқанын оның «Қара сөздерін» Құран аяттарымен және Мұхаммед пайғамбар хадистерімен салыстыра отырып дәлелдейді (Палтөре, 2025:216 ).

Түркиялық ғалым Е. Петектің (E.Petek) қазақ тіліне аударылған «Абай Құнанбайұлы. Ғақлия кітабы» атты еңбегінде Мүрсейіт қолжазбасының 1907 жылғы нұсқасындаға Абайдың қара сөздері түпнұсқа қалпында берліп, оның транскрипциясы мен грамматикалық индексі жасалған. Бұл зерттеуде XX ғасыр басындағы Абай қолжазбаларының сипаттамсы, тілдік ерекшеліктері көрсетіліп, сонымен қатар Абайдың қара сөздері тілдік тұрғыдан зерттелген (Петек, 2020). Аталған автордың 2023 жылы қазақ тіліне аударылған «Абай өлеңдерінің қолжазбасы» атты келесі еңбегінде де Абайдың өлеңдері алғаш рет қолжазба нұсқасында берілген (Петек, 2023).

Ахмед Шауқидың әдеби мұрасы оның ағартушылық ұстанымы мен гуманистік идеяларының ауқымдылығына байланысты Мысырда ғана емес, басқа да араб елдерінде ғылыми зерттеулердің негізгі нысандарының біріне айналды. Ақын шығармашылығы араб және шетелдік әдебиеттанушылар тарапынан әртүрлі қырынан қарастырылып келеді. Зерттеулерде оның қасидаларының (қасида (قصيدة) – араб поэзиясында кеңінен тараған көлемі жағынан ірі лирикалық-эпикалық өлең формасы) тақырыптық, көркемдік және идеялық ерекшеліктерімен қатар, Мысыр драматургиясы мен театр өнерінің қалыптасуына қосқан үлесіне де ерекше назар аударылған. Осы тұрғыдан Ахмед Шауқидың әдеби мұрасы поэзиямен ғана шектелмей, араб драматургиясының даму тарихымен сабақтастықта жан-жақты қарастырылады.

Ахмед Шауқидің өмірі мен шығармашылығын мысырлық ғалымдар ғана қарастырмаған,

қазіргі араб әдебиетінің негізін қалаушы ұлы ақын ретінде бүкіл араб әлемінде зерттеу нысанына алынған. Сонымен қатар шығу тегі түрік ақынның Осман империясы мен түріктерге қатысты шығармалары түркиялық ғалымдардың зерттеулеріне де арқау болған. Ахмед Шауқидің өмірі мен шығармашылығына қатысты алғашқы ауқымды зерттеулердің арасынан XX ғасырда өмір сүрген араб әдебиетінің сыншысы, тарихшы-ғалым Shawqi Daif еңбектерін ерекше атап өтуге болады. Ол өзінің зерттеулерінде Шауқидің өз қолымен жазылған қолжазбаларын негізге ала отырып, оның шығармаларына жан-жақты талдау жасаған (Daif, 2010). Танымал жазушы әрі сыншы Taha Husein «Хафиз және Шауқи» атты еңбегінде атақты мысыр ақындары Хафиз Ибрахим мен Ахмед Шауқидің еңбектеріне салыстырмалы талдау жасаған (Abdalla, 2004). Мысырлық зерттеуші Абдел Мәжидтің «Ахмед Шауқи – Адамзат ақыны» («أحمد شوقي شاعر الإنسان») атты еңбегінде Шауқидің поэзиясы, оның жанрлық ерекшеліктері, идеялық мазмұны жан-жақты қарастырылып, ақынның қазіргі замандағы араб әдебиетінің дамуына қосқан үлесі көрсетілген (Majeed, 1998). Ал зерттеуші Sh. Jabri өзінің еңбегінде Шауқидің мысал-өлең жанрының дамуына қосқан үлесін, оның ерекшеліктерін, ақынның кейіпкерлер арқылы даналық ойларын жеткізу шеберлігін қарастырған (Jabri, 1997). Sh. Arsalan «Шауқи және қырық жылдық достық» («سنة شوقي وصداقات أربعين ») атты еңбегінде Шауқидың өмірі мен шығармашылығына қатысты көптеген құнды ақпараттар беріледі (Arsalan, 2009).

Ахмед Шауқидың өмірі мен шығармашылығын зерттеген түркиялық ғалым Kazim Urun еңбегінде Ахмад Шауқи шығармашылығына әсер еткен тарихи факторлар көрсетіліп, ақынның Осман империясына қатысты шығармаларына талдау жасалған (Urun, 2002). Ал түркиялық зерттеуші A. Savran «Осман Империясы тұсындағы жаңа араб әдебиеті» атты еңбегінде Ахмет Шауқидың өмірі мен шығармашылығына қатысты зерттеу жүргізіп, ақынның қазіргі заман араб әдебиетінде алатын орнын көрсеткен (Savran, 1991). H.Yazici зерттеуінде мысырлық ақын Шауқидың өмірі мен оның шығармаларындағы II Абдулхамид сұлтанның бейнесі қарастырылады (Yazici, 1997). Жалпы Ахмед Шауқидың өмірі мен шығармашылығы араб, түрік ғалымдарымен қатар кейбір еуропалық ғалымдардың да еңбектерінде зерттеу нысаны ретінде қарастырылған (Stetkevych, 2010). Алайда қазақ әдебиеттануында Ахмед Шауқи мұрасы, соның ішінде оның поэзиясы дербес зерттеу нысаны ретінде жүйелі түрде қарастырылмаған. Араб әдебиетінің дамуына елеулі үлес қосқан ақын шығармашылығын қазақ ғылыми кеңістігінде таныту және оны қазақ ақындарының мұрасымен салыстыра зерделеу болашақ зерттеулер үшін маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Мұндай салыстырмалы ізденістер қазақ және араб халықтарының әдеби-мәдени сабақтастығын тереңірек түсінуге, сондай-ақ екі ел арасындағы рухани байланыстардың кеңеюіне ықпал етеді.

**Материалдар мен әдістер**

Зерттеу барысында Абай Құнанбайұлының өлеңдері, ақынның өмірі мен шығармашылығына қатысты ғылыми зерттеулер және Ахмед Шауқидің «Әш-Шауқийат» («الشوقيات») атты поэзиялар жинағы, «Қазіргі заманғы Араб әдебиетінің тарихы» («الجامع في تاريخ الأدب العربي الحديث») жинағы, араб әдебиетін зерттеуші ғалымдардың еңбектері сияқты материалдар қолданылды.

Зерттеудің негізгі бағыты антропоөзекті парадигма аясында жүргізіліп, пәнаралық тәсіл басшылыққа алынды. Мақалада тақырыптық және мазмұндық талдау, жинақтау, интерпретациялау, тарихи-салысытрымалы, салыстырмалы-әдеби талдау және герменевтикалық талдау әдістері кеңінен қолданыс тапты. Абай мен Шауқидің өмір сүрген дәуіріндегі тарихи-қоғамдық, әлеуметтік-мәдени жағдайлар, екі ақынның ағартушылық қызметі мен олардың шығармашылық дүниетанымына әсер еткен факторларды анықтауда тарихи-салысытрымалы әдіс қолданылды. Сонымен қатар бұл әдіс арқылы екі ақынның өмірі мен шығармашылығындағы ұқсастықтар мен ерекшеліктер анықталды. Салыстырмалы-әдеби талдау әдісі арқылы екі ақынның шығармашылығындағы идеялық үндестіктер мен ұлттық ерекшеліктер айқындалды. Герменевтикалық әдіс Абай мен Шауқи шағармаларындағы мәтіннің ішкі мағыналық құрылымы мен мәдени-философиялық идеяларды түсіндіруде қолданылды.

**Нәтижелер және талқылау**

Ақын Абайдың шығармашылық қызметі XIX ғасырда кең даланы мекен еткен қазақ елінің Ресей империясының отаршылдық әкімшілік жүйесіне біртіндеп кіріктірілген кезеңімен тұспа-тұс келді. Бұл дәуір қазақ қоғамының

дәстүрлі әлеуметтік құрылымы мен шаруашылық жүйесінде елеулі өзгерістердің орын алуымен ерекшеленді. Ғасырлар бойы көшпелі өмір салтын ұстанған қазақ қоғамы жаңа әкімшілік тәртіпке, шаруашылық қатынастарға және қоғамдық өзгерістерге бейімделу үдерісін бастан өткерді. Мұндай тарихи жағдайлар халықтың тұрмыс-тіршілігіне ғана емес, рухани өміріне де ықпал етті.

Қоғамдағы осы өзгерістер мен әлеуметтік қайшылықтар Абай шығармаларында кеңінен көрініс тапқан. Ақын әділетсіздік, надандық, алауыздық, жалғандық сияқты құбылыстарды сынға алып, қоғамның жаңаруын ең алдымен адам тәрбиесімен, біліммен және рухани кемелденумен байланыстырды. Оның пікірінше, халықтың ілгерілеуінің басты шарты – жеке адамның санасы мен адамгершілік қасиеттерінің жетілуі. Бұл ұстаным ақынның көптеген өлеңдері мен қара сөздерінің идеялық өзегіне айналды.

Абай өз шығармаларында қоғамдағы келеңсіз құбылыстарды бейнелей отырып, адамды терең ойлауға, ар-ұятты жоғары қоюға және әділеттілікке ұмтылуға үндейді:

*Басыңды дауға*
*Малыңды жауға,*
*Қор қылма, қорға, татулас.*
*Өтірік, ұрлық, Өкімет зорлық*
*Құрысын, көзің ашылмас*
*Ұятың, арың оянсын,*
*Бұл сөзімді ойлансын* (Құнанбайұлы, 1995).

Ахмед Шауқи қазіргі араб әдебиетінің көрнекті өкілдерінің бірі ретінде танылады. Ол ақын ғана емес, драматург, аудармашы әрі ағартушы ретінде де белгілі. Тарихи деректер бойынша, Ахмед Шауқи 1868 жылғы 16 қазанда Каир қаласының Ханафи ауданында ауқатты отбасында дүниеге келген. Оның әкесінің ұлты күрд, анасы түрік, нағашы әжесінің тегі грек болған. Болашақ ақынның тәрбиесіне нағашы әжесі ерекше ықпал етіп, оны мысырлық хедив Исмаил пашаның (1863-1879 жылдары билік еткен) сарайында өсірген (Kozhabekova, 2023). Сарай ортасында тәрбиеленуі Шауқидың ерте жастан мемлекеттік орта мен сарай мәдениетін жақын тануына мүмкіндік беріп, оның дүниетанымының қалыптасуына әсер еткен факторлардың бірі болды.

Ахмед Шауқидың шығармашылық тұлғасының қалыптасуына оның өмір сүрген әлеуметтік ортасы мен алған білімі елеулі ықпал етті. Алғашқы білімін Мысырда алған ақын кейін оқуын Еуропада жалғастырды. Еуропалық мәдениетпен, әдебиетпен және қоғамдық оймен танысуы оның дүниетанымына, эстетикалық көзқарасына және шығармашылық бағытына әсер етті. Бұл ықпал ақын поэзиясының идеялық мазмұны мен көркемдік жүйесінен айқын байқалады. Шауқидың шығармашылық мұрасын талдау оның дүниетанымында өзара сабақтас екі бағыттың қатар көрініс тапқанын аңғартады. Бір жағынан, ақын исламдық құндылықтарды, мұсылман халықтарының бірлігін және халифат идеясын қолдап, тарихи оқиғаларды осы көзқарас тұрғысынан жырлайды. Екінші жағынан, оның поэзиясында жалпыадамзаттық гуманистік ұстанымдар, адамгершілік, парасат, ғылым мен мәдениетке негізделген идеялар кеңінен көрініс табады. Осы ерекшелік Ахмед Шауқи шығармашылығының идеялық ауқымын кеңейтіп, оның әртүрлі тақырыптарды қамтуына негіз болды (Shawqi, 2003: 111).

Философ әрі әдебиеттанушы Mansur Fahmi Ахмед Шауқидың ақындық болмысын жоғары бағалап, «Соңғы мың жылдықта Шауқи сияқты ақын дүниеде болмаған» деген пікір білдіреді. Зерттеушінің пайымдауынша, Шауқи поэзиясында ғылым, тарих, қоғамдық өмір және адам болмысына қатысты ойлар өзара тұтас көркем жүйе құрайды. Ақынның «поэзия – табиғат пен тарихтың және ата-ананың баласы» деген тұжырымы оның шығармашылық ұстанымын айқындайды. Сонымен қатар Шауқи поэзияның көркемдік құндылығын адамның ішкі сезімімен, өмірлік тәжірибесімен және даналықпен байланыстырады (Fahmi, 1993: 9).

Әдебиеттанушылар Ахмед Шауқи шығармашылығының тақырыптық ауқымы кең екенін атап көрсетеді. Оның поэзиясында отансүйгіштік, ұлттық мүдде, дін және табиғат мәселелерімен қатар, адам болмысы, оның рухани қасиеттері, қабілеті және кемелденуге ұмтылысы маңызды орын алады. Осыған байланысты ақын поэзиясын XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басындағы Мысыр қоғамының саяси, әлеуметтік және мәдени өзгерістерімен сабақтастықта қарастыру оның шығармаларындағы адам тақырыбының ерекшеліктерін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді.

Ахмед Шауқидың өмір жолы оның дүниетанымының әртүрлі әлеуметтік орта мен тарихи жағдайлардың ықпалымен қалыптасқанын көрсетеді. Сарайдағы қызметі, кейінгі эмиграция кезеңі және туған еліне оралғаннан кейінгі қоғамдық қызметі ақын шығармашылығының

идеялық бағытына әсер етті. Шығармашылық жолының алғашқы кезеңінде ол сарай ортасымен тығыз байланыста болып, билеушіге арналған мадақ өлеңдері арқылы танылып, әдебиетте «алтын тордың бұлбұлы» деген сипаттамаға ие болды (Al-Fakhouri, 1986: 123). Алайда ағылшын отарлау саясатына қарсы көзқарасы салдарынан Мысырдан тыс өмір сүруге мәжбүр болған кезеңде оның поэзиясында туған жерге деген сағыныш, ұлттық бірлік және араб өркениетінің тарихи мұрасы жетекші тақырыптардың біріне айналды. Сонымен бірге ақын Көне Мысырдың тарихи өткені мен мәдени мұрасын жырлау арқылы халықтың тарихи жадын жаңғыртуға ұмтылды. Шауқидың шығармаларында адам тұлғасы мен оның ішкі дүниесі тұрақты түрде көрініс табады. Ақын адамның мінез-құлқын, адамгершілік қасиеттерін, әділдік пен еркіндікке ұмтылысын әртүрлі қырынан бейнелейді. Осы ерекшелік оның поэзиясында адам мәселесінің уақыт өте келе тақырыптық әрі идеялық жағынан тереңдей түскенін аңғартады. Сондықтан Ахмед Шауқидың шығармашылық эволюциясын кезең-кезеңімен қарастыру оның дүниетанымының және көркемдік ізденістерінің даму ерекшеліктерін айқындауға мүмкіндік береді. Осыған сәйкес ақынның шығармашылық жолын шартты түрде үш негізгі кезеңге бөлуге болады:

бірінші кезеңде ол хедив сарайында қызмет атқарып, билеушіге арналған мадақ өлеңдері арқылы «сарай ақыны» ретінде танылды;

екінші кезең ақынның Испаниядағы эмиграция жылдарымен байланысты. Бұл уақытта оның шығармаларында туған жерге деген сағыныш, Мысырға деген сүйіспеншілік және араб халықтарының ұлттық бірлігі мен тәуелсіздігі негізгі тақырыптардың біріне айналды;

үшінші кезеңде ақын отанына оралғаннан кейін тарихи және діни мазмұндағы туындылар жазып, ағартушылық, отансүйгіштік және халыққа қызмет ету идеяларын шығармашылығының өзегіне айналдырды.

Абай Құнанбайұлы мен Ахмед Шауқидың өмірбаянын салыстырмалы тұрғыдан қарастыру олардың шығармашылық тұлғасының қалыптасуында бірқатар ортақ белгілер болғанын көрсетеді:

өмір сүрген кезеңі жағынан Абай Құнанбайұлы (1845-1904) мен Ахмед Шауқи (1868-1932) бір тарихи дәуірдің өкілдері болып табылады. Екі ақын да XIX ғасырда дүниеге келіп, XX ғасырдың алғашқы онжылдықтарында шығармашылық мұра қалдырды.

Екі ақын да ауқатты әулетте тәрбиеленіп, алғашқы білімін шығыс дәстүріне сай алып, араб тілін және ислам ілімдерінің негіздерін меңгерді. Кейін туған жерінен тыс жерде білімін жалғастырып, өз дүниетанымын кеңейтуге мүмкіндік алды. Білім алу кезеңінде екеуі де негізгі оқу бағдарламасымен қатар қосымша пәндерді игеруге көңіл бөлді. Абай Семейдегі мектепте орыс тілін үйренсе, Ахмед Шауқи заңгерлік біліммен бірге аударма ісін меңгерді.

Әдебиетке қызығушылық екі ақында да ерте қалыптасты. Олар белгілі ақындардың шығармаларын оқумен қатар, жастайынан өздері де өлең жаза бастады. Сонымен бірге олардың әдеби танымы ұлттық әдебиетпен ғана шектелмей, өзге халықтардың әдеби мұрасын игеру арқылы кеңейді. Абай шығыс классиктері мен орыс әдебиетін терең меңгерсе, Ахмед Шауқи француз, кейін испан және ағылшын әдебиеттерін жүйелі түрде оқып, шығармашылық тәжірибесінде пайдаланды.

Екі ақынның білім жолын таңдауда әкелерінің ықпалы байқалады. Құнанбайұлын Семейге оқуға жіберсе, Ахмед Шауқидың әкесі оның беделді ұстаздардан дәріс алуына жағдай жасаған. Сонымен қатар олардың дүниетанымы мен адамгершілік қасиеттерінің қалыптасуына әжелерінің тәрбиесі ерекше әсер еткен. Екі ақын да материалдық жағынан жеткілікті ортада тәрбиеленгеніне қарамастан, қарапайым халықтың тұрмыс-тіршілігімен етене танысып, әлеуметтік мәселелерге бейжай қарамаған.

Екі ақын да мемлекеттік билік ортасымен ерте жастан байланыста болған. Абай әкесінің ел басқару қызметі арқылы қоғамдық өмірдің қыр-сырын ерте таныса, Ахмед Шауқи бала кезінен хедив сарайында тәрбиеленіп, мемлекеттік ортадағы саяси және мәдени ахуалды жақыннан көріп өсті. Бұл жағдай кейін екі ақынның дүниетанымы мен шығармашылық бағытының қалыптасуына өзіндік ықпалын тигізді.

Абай Құнанбайұлы мен Ахмед Шауқидың өмірбаяндық деректерін салыстырмалы тұрғыдан қарастыру олардың шығармашылық тұлғасы мен дүниетанымының қалыптасуына ықпал еткен бірқатар ортақ факторларды айқындауға мүмкіндік береді. Екі ақынның да балалық шағы, білім алу жолы, әдебиет пен ғылымға ерте қызығушылық танытуы, сондай-ақ қоғамдық ортада қалыптасуы олардың шығармашылық ізденістерінде өзара ұқсас белгілердің болғанын көрсетеді.

Абай мұрасын ғылыми тұрғыдан зерделеуде ақын өмір сүрген тарихи дәуір мен қоғамдық

ортаны ескеру қажеттігіне академик З. Ахметов ерекше назар аударады. Ғалымның пікірінше, ақын шығармашылығын оның өмір сүрген заманынан бөліп қарастыру мүмкін емес, өйткені қоғамдық жағдай қаламгер дүниетанымының және көркемдік ізденісінің негізгі алғышарттарының бірі болып табылады. Сонымен бірге ол ақынның шығармашылық деңгейін тек тарихи жағдаймен ғана түсіндіру жеткіліксіз екенін атап көрсетіп, басты мәселе Абайдың халықтың түбегейлі мүддесі мен арман-мұратын қаншалықты терең түсініп, оны қандай көркемдік әрі ойшылдық деңгейде жеткізе алғанында екенін тұжырымдайды (Ахметов, 1995: 18).

Абайтанушы М. Мырзахметұлы да ақын мұрасын дұрыс түсіну үшін оның өмір сүрген дәуірінің саяси және әлеуметтік ерекшеліктерін жан-жақты зерттеудің маңызын көрсетеді. Ғалымның пікірінше, Абай шығармаларын танудың бастапқы шарты – қазақ даласының отарлану тарихын, сол кезеңдегі ел басқару жүйесін және қоғамдық қайшылықтардың әлеуметтік негіздерін терең меңгеру болып табылады (Мырзахметов, 1994: 10).

Бұл ғылыми ұстанымдар Абай шығармашылығын тарихи-мәдени контекстен тыс қарастырудың толыққанды нәтиже бермейтінін аңғартады. Сондықтан ақын өмір сүрген дәуірдің ерекшеліктерін талдау барысында Ресей империясының отарлау саясатының қазақ қоғамына ықпалын, сондай-ақ кейінгі кеңестік кезеңде қалыптасқан идеологиялық ұстанымдардың абайтану ғылымына әсерін ескеру маңызды. Кеңестік дәуірде әдебиеттану белгілі бір идеологиялық шектеулер жағдайында дамығандықтан, Абай мұрасының жекелеген қырлары, соның ішінде ақындық мектебі мен шәкірттері мәселесі ұзақ уақыт бойы ғылыми айналымда толық зерттелмеді. Осы жағдай қазақ әдебиеттануының дамуына да өз ықпалын тигізді.

Абай мұрасының идеялық мазмұны мен дүниетанымдық негіздерін терең түсіну ақын өмір сүрген тарихи дәуір мен әлеуметтік-мәдени ортаны жан-жақты зерделеумен тығыз байланысты. Бұл бағытта Абайдың өмірі мен шығармашылығын ғылыми тұрғыдан жүйелі зерттеген көрнекті ғалымдардың бірі ретінде М. Әуезовты ерекше атап өтсе болады. Оның көпжылдық ғылыми ізденістері мен абайтану саласындағы еңбектері «Абай жолы» роман-эпопеясының тарихи-танымдық негізін қалады. Аталған шығармада Абайдың ақындық тұлғасы ғана емес, сонымен қатар XIX ғасырдағы қазақ қоғамының әлеуметтік болмысы, рухани құндылықтары, ұлттық дүниетанымы, салт-дәстүрі және тарихи-мәдени келбеті көркемдік тұрғыдан жан-жақты бейнеленген. М. Мырзахметовтың өз еңбегінде М.Әуезовтың «...жазушының тарихи тақырыпқа шығарма жазуы, ең алдымен, ғылымдық, зерттеушілік ұзақ еңбекті қажет етеді. Әуелде мен Абайдың өмірбаянын толықтырып жазған едім. Сол жұмыстың кезінде, кейін жазылатын романға керек деректің бірталайы қолыма түсті... Екі саладағы еңбек бір-біріне сүйеніш болып, жалпы Абай жайындағы білімді толықтыра түсетіндей болу керек деген қорытынды ниетке бекідім» деген сөздерін бере отырып, аталған еңбектің жазылу себептері мен ғылыми негіздемесін төмендегідей түсіндіреді: «Эпопеяға негіз болып қаланған деректер көзі мен жазылу, жариялану тарихын ғылыми тұрғыдан терең танып білу үшін, қандай зерттеуші болса да Мұхтар Әуезовтің абайтану саласындағы ғылыми-зерттеу еңбектерінде көтерген көп қырлы күрделі мәселелерге соқпай өте алмайды. Себебі эпопеяның бас кейіпкерінің өзі интелектуалды өнер иесі болғандықтан, ол мәселелерді саралап жете білу – шешуші мағына алатын қажеттілікке айналмақ. Осы айтылған ерекшіліктерді терең танып білген жағдайда ғана «Абай жолы» эпопеясының жазылу тарихы мен ол сүйенген рухани, тарихи дерек көзі ретінде абайтанудан жазылған зерттеу еңбектердің мән-мазмұнын танып білсе болады» (Мырзахметов, 1994:182).

Абайдың шығармашылық қызметі қазақ қоғамында рулық қатынастардың қоғамдық өмірге елеулі ықпал еткен кезеңімен сәйкес келді. Мұндай әлеуметтік құрылым қоғамдық сананың қалыптасуы мен қоғамдық ойдың дамуына әсер етті. Осы тарихи жағдайда Абайдың тұлғасы мен әдеби мұрасын қабылдау және бағалау үдерісі де қалыптасқан қоғамдық көзқарастардың ықпалынан тыс болған жоқ. М. Мырзахметовтің еңбегінде бұл құбылыстың көрінісі тобықты ақыны Қуанышбай шығармалары негізінде талданады. Зерттеушінің пікірінше, Қуанышбай Абайдың қоғамдық қызметі мен идеялық ұстанымдарын рулық дүниетаным аясында бағалап, оның халықтық мұратын ру мүддесімен сабақтастыра түсіндіреді (Мырзахметов, 1994). Мұндай көзқарас Абай шығармашылығының идеялық мазмұнын кең тарихи-әлеуметтік тұрғыдан бағалауға мүмкіндік бермеді. Осыған байланысты абайтануда рушылдық идеологияның ықпалын тарихи жағдайлармен байланыстыра қарастыру және ақын мұрасын объективті ғылыми ұстаным негі-

зінде зерделеу маңызды бағыттардың бірі болып табылады.

XVIII ғасырдың соңында, нақтырақ айтқанда, 1798 жылғы француз экспедициясы қарсаңында, Мысырдың саяси жағдайы күрделі сипат алды. Ел ресми түрде Осман империясының құрамында болғанымен, нақты билік мәмлүк әмірлерінің қолында шоғырланды. Билік үшін жүргізілген үздіксіз күрес ішкі саяси тұрақсыздықтың күшеюіне алып келді. Бұл жағдай елдің рухани және мәдени өміріне де ықпал етіп, ғылым, білім және әдебиет салаларының дамуын тежеді. Осман мемлекетінің басқа аймақтарындағыдай, діни білім беру жүйесінің ықпалы әлсіреп, діни қызметкерлердің даярлық деңгейі төмендеді. Соның салдарынан халық арасындағы сауаттылық деңгейі төмендеп, білім беру ісінің дамуына қолайсыз жағдай қалыптасты.

Өнер мен ғылым салаларындағы дағдарыс француз экспедициясының Мысырдағы қызметіне қолайлы жағдай қалыптастырды. Француз әкімшілігі Батыс үлгісіндегі білім беру жүйесі мен мәдени құндылықтарды енгізуді реформалық саясаттың маңызды бағыты ретінде ұсынып, елдегі саяси және мәдени ықпалын кеңейтуге ұмтылды. Сонымен қатар экспедиция құрамында әскери қызметкерлермен бірге археологтар, тарихшылар, лингвистер және жаратылыстану ғылымдарының өкілдері болды. Олардың жүргізген зерттеулері нәтижесінде Көне Мысыр өркениетінің тарихына, мәдени мұрасына және материалдық ескерткіштеріне қатысты көптеген жаңа ғылыми деректер жинақталып, кейінгі египеттану ғылымының қалыптасуына негіз қаланды. Француз ықпалының күшеюі Мысыр қоғамында әртүрлі көзқарастардың қалыптасуына алып келді. Қоғамның бір бөлігі еуропалық білім беру мен мәдени жаңашылдықтарды қолдаса, екінші бөлігі дәстүрлі рухани және мәдени құндылықтарды сақтауды жақтап, сыртқы ықпалға сын көзбен қарады. Осындай тарихи жағдайда 1805 жылы билікке келген Мұхаммед Әли мемлекеттік басқару, білім беру және әскери салада реформалар жүргізуді бастады. Оның бастамасымен Еуропаға білім алуға жіберілген жастар кейін елге оралып, ғылым, мәдениет және білім беру жүйесінің жаңаруына елеулі үлес қосты. Бұл үдеріс жаңа буын зиялыларының қалыптасуына және әдеби ортаның жандануына ықпал етті. Дегенмен көркем проза мен поэзияның дамуы әлі де баяу жүріп, әдеби қызметтің басым бөлігі мерзімді баспасөзде жарияланған мақалалар арқылы жүзеге асырылды. Осындай тарихи-мәдени жағдайда кейіннен араб әдебиетінің жаңаруына елеулі үлес қосқан Ахмед Шауқидың шығармашылық тұлғасы қалыптасты.

Ахмед Шауқидың дүниетанымы мен шығармашылық ұстанымының қалыптасуына XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басындағы Мысырдың қоғамдық-саяси жағдайы тікелей ықпал етті. Бұл кезеңдегі негізгі тарихи үдерістерді бірнеше бағыт бойынша қарастыруға болады:

біріншіден, XVI ғасырдың басынан Осман империясының құрамында болған Мысыр XIX ғасырдың соңына қарай күрделі саяси өзгерістерді бастан өткерді. 1882 жылы Ұлыбритания елге әскери бақылау орнатып, Мысыр ресми түрде Осман империясының құрамында қалғанымен, оның әкімшілік, экономикалық және әскери салалары британ ықпалына тәуелді болды. Бұл жағдай елдің саяси дербестігін айтарлықтай шектеді.

екіншіден, 1879-1882 жылдардағы Араб көтерілісі Мысырдың қоғамдық-саяси өміріндегі маңызды оқиғалардың бірі болды. Бұл қозғалыс елдің тәуелсіздігін нығайтуға, шетелдік ықпалды шектеуге және мемлекеттік реформаларды жүзеге асыруға бағытталды. Көтеріліс жеңіліске ұшырағанымен, оның нәтижесінде ұлттық сана мен тәуелсіздік идеяларының қоғамдық маңызы күшейе түсті.

үшіншіден, осы кезеңде Мысыр Шығыс пен Батыс өркениеттерінің өзара ықпалы айқын байқалған кеңістікке айналды. Еуропалық саяси және мәдени ықпалдың күшеюі дәстүрлі құндылықтар мен жаңа қоғамдық көзқарастардың арақатынасын қайта қарауға алып келді. Бұл үдерістер қоғамның рухани өміріне, мәдениетіне және әдеби дамуына елеулі ықпал жасады.

XIX ғасырдағы Мысырдың мәдени дамуындағы шешуші құбылыстардың бірі мәдени-ағартушылық Ан-Нahда (النهضة) (араб тілінен «өркендеу, өрлеу») қозғалысы болды. Бұл қозғалыс араб әдебиетінің жаңғыру кезеңінің басталуымен ерекшеленіп, ұлттық әдебиеттің жаңа бағытта дамуына негіз қалады. Осы кезеңде еуропалық білім алған зиялылардың, жазушылардың, ақындардың және қоғам қайраткерлерінің жаңа буыны қалыптасты. Ахмед Шауқи осы әдеби-мәдени жаңғырудың көрнекті өкілдерінің бірі саналады. «Ан-Нahда» кезеңінде Мысырда еуропалық білім беру үлгілерінің ықпалы күшейіп, көптеген жастар Еуропада білім алып, елге оралғаннан кейін ағарту ісі мен мәдени реформаларға белсене араласты. Ахмед Шауқи да еуропалық әдеби тәжірибені меңгере отырып, оны араб әдеби

дәстүрімен ұштастыра білді (Sumi, 2008). Соның нәтижесінде оның шығармаларында шығыстық әдеби мұра мен батыстық көркемдік ізденістердің өзара сабақтастығы айқын көрініс тапты. Осы кезеңде кітап басу, мерзімді баспасөз және аударма ісі қарқынды дамыды. Еуропа әдебиетінің көптеген туындылары араб тіліне аударылып, жаңа әдеби бағыттар мен идеялардың таралуына мүмкіндік берді. Бұқаралық ақпарат құралдарының кеңеюі әдеби және қоғамдық ойдың жаңаруына ықпал етіп, араб зиялылары арасындағы ғылыми және мәдени байланыстардың нығаюына жағдай жасады.

Ан-Нahда қозғалысы Мысырмен ғана шектелмей, басқа араб елдерінің мәдени өміріне де ықпал етті. Ахмед Шауқи өз поэзиясы мен публицистикалық еңбектері арқылы білімнің маңызын, қоғамның рухани жаңаруын және ұлттық мәдениетті сақтай отырып өркениеттік дамуға ұмтылу идеясын насихаттады. Осы қызметінің нәтижесінде ол Мысырда ғана емес, бүкіл араб әлемінде танылған әдеби және қоғамдық қайраткер дәрежесіне көтерілді (Stetkevych, 1993).

Ахмед Шауқи өмір сүрген тарихи кезеңнің қоғамдық-саяси және мәдени ерекшеліктерін талдау оның шығармашылық қызметінің қалыптасу алғышарттарын айқындауға мүмкіндік береді. Бұл кезең дәстүрлі қоғамдық құндылықтардан жаңару үдерістеріне, отарлық тәуелділік жағдайынан ұлттық тәуелсіздік идеясының күшеюіне және мәдени тоқыраудан әдеби-рухани жаңғыруға бет алған тарихи кезең ретінде сипатталады. Аталған үдерістер Ахмед Шауқидың дүниетанымына, азаматтық ұстанымына және әдеби шығармашылығының идеялық бағытына тікелей ықпал етті. Соның нәтижесінде оның шығармалары араб қоғамының тарихи тәжірибесі мен болашаққа бағытталған рухани ұмтылыстарының арасындағы сабақтастықты бейнелейтін көркем мұраға айналды.

Абай Құнанбайұлы мен Ахмед Шауқидың өмір сүрген тарихи дәуірі мен қоғамдық ортасын салыстырмалы тұрғыдан талдау төмендегідей қорытындылар жасауға мүмкіндік береді:

- екі ақынның да шығармашылық қызметі өз халықтарының тарихындағы саяси және әлеуметтік өзгерістер күшейген кезеңмен тұспа-тұс келді. Абай Ресей империясының отарлық саясаты жүргізілген қазақ қоғамында өмір сүрсе, Ахмед Шауқидың шығармашылық жолы Ұлыбританияның ықпалы күшейген Мысырдағы қоғамдық өзгерістер жағдайында қалыптасты;

- екі ақынның шығармаларында дәуірдің өзекті қоғамдық мәселелері кеңінен көрініс тапты. Әлеуметтік теңсіздік, халық тұрмысының ауырлауы, білім деңгейінің төмендігі және отарлық тәуелділіктің салдары олардың поэзиясында маңызды тақырыптардың біріне айналды;

- Абай мен Ахмед Шауқи қоғамдық мәселелерді көркем шығармаларында ғана көтеріп қойған жоқ, сонымен қатар өз дәуірінің қоғамдық өміріне белсенді араласып, әлеуметтік өзгерістерге ықпал етуге ұмтылды;

- екі ақын да қоғамның дамуын халықтың бірлігімен, білім мен ғылымның өркендеуімен, еңбек құндылығының артуымен және өркениетті елдердің тәжірибесін игерумен байланыстырды;

- ағартушылық идеялары олардың әдеби мұрасымен ғана шектелмей, қоғамдық қызметі арқылы да жүзеге асты. Абай ел басқару ісіне араласып, жастарды тәрбиелеуге ерекше мән берсе, Ахмед Шауқи ағартушылық, публицистикалық және қоғамдық қызметі арқылы ұлттық сананың жаңғыруына үлес қосты;

- екі ақынның шығармалары халық арасында кең таралып, қоғамдық санаға ықпал етті. Олардың поэзиясы ұлттық рухты нығайтуға, адамгершілік құндылықтарды дәріптеуге және қоғамдық ойдың дамуына қызмет етті;

- Абай мен Ахмед Шауқидың шығармалары алғашқы кезеңде ауызша таралып, кейін қолжазбалар мен мерзімді баспасөз арқылы кеңінен насихатталды. Кейбір туындылары ән арқылы халық арасына кең жайылып, ұлттық мәдениеттің ажырамас бөлігіне айналды. Сонымен бірге ақын мұрасын бағалау мен қабылдау сол кезеңнің қоғамдық-саяси жағдайына және қалыптасқан әдеби көзқарастарға тәуелді болды.

Жүргізілген салыстырмалы талдау Абай мен Ахмед Шауқидың шығармашылық қызметінде ортақ тарихи заңдылықтардың болғанын көрсетеді. Екі ақын да өз халқының әлеуметтік жағдайын, рухани мәселелерін және қоғамдық қайшылықтарын шығармаларының негізгі тақырыптарының біріне айналдырды. Осы қызметінің нәтижесінде олар өз дәуірінде ағартушы ақын ғана емес, қоғамдық ойға ықпал еткен рухани көшбасшы тұлғалар ретінде танылды.

Абай мен Ахмед Шауқи өмір сүрген кезеңнен бері әлемдік қоғамдық, мәдени және ғылыми кеңістікте түбегейлі өзгерістер орын алды. Жаһандану үдерісі, ғылыми-техникалық прогресс және мәдени трансформация ұлттық құндылықтарды сақтаудың жаңа тәсілдерін талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда, ұлттық әдебиеттің

дамуына елеулі үлес қосқан екі ақынның шығармашылық мұрасын қазіргі тарихи-мәдени жағдайлармен сабақтастыра қайта зерделеу олардың идеялық мазмұнын жаңа ғылыми қырынан бағалауға және ұлттық бірегейлікті нығайтудағы маңызын айқындауға мүмкіндік береді.

## Қорытынды

Абайдың шығармашылық қызметі қазақ қоғамында білім мен ғылымның маңызы арта түскен тарихи кезеңмен тұспа-тұс келді. Осыған байланысты ақын өз шығармаларында халықты ғылым-білім игеруге, әлемдік өркениеттің жетістіктерін меңгеруге және рухани дамуға үндеді. Абай өз дәуірінің қоғамдық мәселелерін терең пайымдап қана қоймай, тарихи тәжірибеге сүйене отырып, қоғам дамуының негізгі бағыттарын зерделеуге ұмтылды. Сондықтан оның шығармаларында өзі өмір сүрген орта ғана емес, қазақ халқының тарихи тәжірибесі, дүниетанымы, дәстүрі, рухани құндылықтары мен ұлттық болмысы кеңінен көрініс тапқан. Осы тұрғыдан алғанда, Абай мұрасы қазақ халқының рухани және мәдени дамуын сипаттайтын маңызды әдеби-тарихи дереккөздердің бірі болып табылады. Ақын шығармалары ұлттық дүниетанымның қалыптасуы мен эволюциясын зерттеуде ерекше ғылыми құндылыққа ие. Осы себепті Абай мұрасы тек Қазақстанда ғана емес, халықаралық ғылыми кеңістікте де зерттеліп, оның шығармалары әртүрлі тілдерге аударылып келеді. Абайтану ғылымының қалыптасуы мен дамуындағы негізгі бағыттардың бірі де ақын мұрасын жан-жақты ғылыми тұрғыдан зерделеу болып табылады.

Ахмед Шауқидың поэзиясында Мысыр мен араб әлемінің қоғамдық-саяси өміріне қатысты өзекті мәселелер кеңінен көрініс тапқан. Ақын отарлық саясат, ұлттық бірегейлік, әлеуметтік әділеттілік және араб халықтарының ынтымақтастығы сияқты тақырыптарды шығармашылығының маңызды бағыттарының біріне айналдырды. Осыған байланысты оның поэзиясында көрініс тапқан идеялар қазіргі қоғамдық-саяси және мәдени үдерістерді зерттеу тұрғысынан да өзектілігін сақтап келеді. Шауқидың әдеби мұрасы араб әдебиетінің көрнекті жетістіктерінің бірі ретінде ғана емес, сонымен қатар XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басындағы араб қоғамының тарихи және мәдени дамуын зерделеуге мүмкіндік беретін маңызды дереккөз ретінде де бағаланады. Осы тұрғыдан оның шығармашылығын зерттеу араб әдебиетінің жаңғыру кезеңін, ұлттық сананың қалыптасуын және сол дәуірдегі қоғамдық ойдың эволюциясын түсінуде ғылыми маңызға ие.

**Алғыс.** Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитетінің AP25796471 «Абай және Шауқи дискурсындағы «Адам» концептісі (қолжазбалардың түпнұсқасы негізінде)» тақырыбындағы тақырыбындағы грантық қаржыландыру жобасын іске асыру шеңберінде дайындалды.

***Авторлардың үлесі:***

*Қожабекова Раушан Санатқызы – концептуализация, дереккөздерге талдау жасау, салыстыру, редакциямен хат-хабар алмасу, өңдеу. Мақаланы жазу барысындағы пайыздық үлесі 60%.*

*Хассан Хаслина – мақаланың деректерін жинап, жіктеу, ғылыми жетекшілік, зерттеудің бағытын анықтау және зерттеуді үйлестіру. Мақаланы жазу барысындағы пайыздық үлесі 40%.*

**Әдебиеттер**

Abd al-Fattah, A. (1998). Shakhṣiyyāt Adabiyya. Ḥawallī: Maktabat Ibn Kathīr, 256

Abdalla, Kh, (2004). Poetry of Ahmad Shawki. Beirut: Alam Al-Kutub, 118

Ahmed, S. (1991). 19 yy. Osmanlı dönemında yenı arap edebiyatı. Erzurum: Atatürk Unversitesi Yayınları, 195

Al-Fakhouri, H. (1986). History of the Arabic literature. The Modern Literature. Lebanon, Beirut: Dar Al-Jeil, 726

Ali Ahmed, A. M. (2024). The culture of philosophizing in the prose of Ahmed Shawqi. Humanities and Educational Sciences Journal, 39, 482-508. DOI: https://doi.org/10.55074/hesj.vi39.1068

Arsalan, Sh. (2009). Shawqi wa Ṣadaqat Arba'in Sanah. Al-Shouf: Al-Dar al-Taqaddumiyah, 86

Абайтану: таңдамалы еңбектер (2015). 1-том. Алматы: Қазақ университеті, 210

**Ахметов, З. (1995).** ***Абайдың ақындық әлемі.*** **Алматы: Ана тілі, 271**

Байтұрсынов, А. (1913). Қазақтың бас ақыны. *Қазақ газеті,* 39, 319

Daif, Sh. (2010). Shawki Poet of the Modern Time. Cairo: Dar el-Ma'arif, 180

Fahmi, M. H. (1993). Shawqi-Sha'ir Al-Islam. Cairo: Dar Al-Maarif, 187

Hourani, A. (2013). A history of the Arab peoples, 551

Jabri, Sh. (1997) Dirasa aan Shawki. Damascus: Dar Kutaiba, 138

Жұмалиев, Қ. (1948). Абайға дейінгі қазақ поэзиясы және Абай поэзиясының тілі. Алматы: Қазақтың мемлекеттік оқу құралдар баспасы, 208

Жұртбай, Т. (2020). Білмей мұны жазған жоқ...: мәтінтанулық зерттеу. 1-кітап. Нұр-Сұлтан: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспаханасы, 448

Картаева, А. (2022). Жаңа ғасырдағы Абайдың «толық адам» тағылымы: ғылыми-танымдық зерттеу. Алматы: Алгорифм, 270

Kozhabekova, R.S. (2023). A reflection of the Ottoman Empire in the poetry of Ahmad Shawki // Journal of Oriental Studies 104(1):77-82. DOI: https://doi.org/10.26577/JOS.2023.v104.i1.09

Kozhabekova, R., Paltore, Y. (2024). The image of a human in the poetry of Abai Qunanbaiuly (1845-1904) and Ahmed Shawqi (1868-1932) // Scientific Herald of Uzhhorod University. 2024;(56):2133-2139. DOI: https://doi.org/10.54919/physics/56.2024.213td3

Khalaf, A. A. (2025). Transformation of modern Arabic poetry: a study of form and content from the mid-twentieth century // International Journal of Humanities and Educational Research, 2025 (2). DOI: http://dx.doi.org/10.47832/2757-5403.31.35

Құнанбайұлы, А. (1995). Шығармаларының екі томдық жинағы. Алматы: Жазушы, 336

Majeed, A.A. (1998). Ahmad Shawki Sha'er Al-Insaan. Cairo: Dar el-Ma'aref, 120

Мұхамедханов, Қ. (2010). Абай шығармаларының текстологиясы жайында. Алматы, 164

Мырзахметов, М. (1994). Абайтану тарихы. Алматы: Ана тілі, 192

Мырзахметов, М. (2025). Толық адам ілім жайлы толғаныс. URL: https://ult.kz/post/mekemtas-myrzakhmetuly-tolyk-adam-ilimi-zhayly-tolganys (accessed 06.06.2025)

Палтөре Ы. (2025). Абай Құнанбайұлының шығармаларында Құран және хадис мәтіндерінің интерпретациялануы. Алматы: Нұр-Мүбарак, 278

Петек, Е. (2020). Абай Құнанбайұлы – Ғақлия кітабы. Алматы: Ұлағат, 294

Петек, Е. (2023). Абай өлеңдерінің қолжазбасы: 1907 жылғы Мүрсейіт қолжазбасының тілдік ерекшеліктері, транскрипциясы мен факсимилесі. Алматы: Ұлағат, 400.

Shawqi, A. (2003). Al-Shawqiyat. Lebanon, Beirut: Dar Al-Kitab Al-Arabi

Stetkevych, S.P. (1993). The Mute Immortals Speak: Pre-Islamic Poetry and the Poetics of Ritual // Cornell University Press, 352

Stetkevych, S. P. (2010). The Mantle Odes. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press, 306

Sumi, M. A. (2008). Poetry and Architecture: A Double Imitation in the Sīniyyah of Ahmad Shawqī // Journal of Arabic Literature 39(1):72-122. DOI: https://doi.org/10.1163/157006408X310852

Сыздық, Р. (2004). Абайдың сөз өрнегі. Алматы: Арыс, 208

Ubayd, A. (1933). Dhikrā ʿan Shāʿirayn. Beirut: ʿĀlam al-Kutub.

Urun, A. K. (2002). Ahmad Shawqi. Istanbul: Selcuk University, 108

Yazıcı, H. (1997). Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmet Şevki ve Şiirlerinde Sultan II Abdulhamid. *Ilmi Arashtyrmalar,* 4, 179–192.

**References**

Abd al-Fattah, A. (1998). Shakhṣiyyāt Adabiyya. Ḥawallī: Maktabat Ibn Kathīr, 256

Abdalla, Kh, (2004). Poetry of Ahmad Shawki. Beirut: Alam Al-Kutub, 118

Ahmed, S. (1991). 19 yy. Osmanlı dönemında yenı arap edebiyatı. Erzurum: Atatürk Unversitesi Yayınları, 195

Al-Fakhouri, H. (1986). History of the Arabic literature. The Modern Literature. Lebanon, Beirut: Dar Al-Jeil, 726

Ali Ahmed, A. M. (2024). The culture of philosophizing in the prose of Ahmed Shawqi. Humanities and Educational Sciences Journal, 39, 482-508. DOI: https://doi.org/10.55074/hesj.vi39.1068

Arsalan, Sh. (2009). Shawqi wa Ṣadaqat Arba'in Sanah. Al-Shouf: Al-Dar al-Taqaddumiyah, 86

Abaitanu: tandamaly enbekter [Abai studies: Selected works. Vol. 1] (2015). Almaty: Qazaq universiteti, 210. (In Kazakh)

Akhmetov, Z. (1995). *Abaidyn aqyndyq alemi* [Abai's poetic world]. Almaty: Ana Tili. 271. (In Kazakh)

Baitursynov, A. (1913). Qazaqtyñ bas aqyny [The chief poet of the Kazakhs]. *Qazaq gazeti*, 39. (In Kazakh)

Daif, Sh. (2010). Shawki Poet of the Modern Time. Cairo: Dar el-Ma'arif, 180

Fahmi, M. H. (1993). Shawqi-Sha'ir Al-Islam. Cairo: Dar Al-Maarif, 187

Hourani, A. (2013). A history of the Arab peoples, 551

Jabri, Sh. (1997) Dirasa aan Shawki. Damascus: Dar Kutaiba, 138

Zhumaliev, Q. (1948). *Abaiga deiingi qazaq poeziyasy zhane Abai poeziyasynyñ tili* [Kazakh poetry before Abai and the language of Abai's poetry]. Almaty: Qazaqtyñ memlekettik oqu quraldar baspasy, 208. (In Kazakh)

Zhurtbai, T. (2020). Bilmei muny zhazgan zhoq...: matintanulyq zertteu [He did not write this unknowingly...: A textological study] (Book 1). Nur-Sultan: L. N. Gumilyov Eurasian National University Publishing House, 448. (In Kazakh)

Kartaeva, A. (2022). Zhana ghasyrdagy Abaidyñ «tolyq adam» tagylymy: gylymi-tanymdyq zertteu [Abai's doctrine of the "Complete Human" in the new century: A scientific study]. Almaty: Algorifm, 270. (In Kazakh)

Kozhabekova, R.S. (2023). A reflection of the Ottoman Empire in the poetry of Ahmad Shawki // Journal of Oriental Studies 104(1):77-82. DOI: https://doi.org/10.26577/JOS.2023.v104.i1.09

Kozhabekova, R., Paltore Y. (2024). The image of a human in the poetry of Abai Qunanbaiuly (1845-1904) and Ahmed Shawqi (1868-1932) // Scientific Herald of Uzhhorod University, 2024;(56):2133-2139. DOI: https://doi.org/10.54919/physics/56.2024.213td3

Khalaf, A. A. (2025). Transformation of modern Arabic poetry: a study of form and content from the mid-twentieth century // International Journal of Humanities and Educational Research, 2025 (2). DOI: http://dx.doi.org/10.47832/2757-5403.31.35

Qunanbaiuly, A. (1995). Shygharmalarynyñ eki tomdyq zhinagy [Collected works in two volumes]. Almaty: Zhazushy, 336. (In Kazakh)

Majeed, A.A. (1998). Ahmad Shawki Sha'er Al-Insaan. Cairo: Dar el-Ma'aref, 120

Mukhamedkhanov, Q. (2010). *Abai shygharmalarynyñ tekstologiyasy zhaiynda* [On the textology of Abai's works]. Almaty, 164. (In Kazakh)

Myrzakhmetov, M. (1994). *Abaitanu tarikhy* [History of Abai studies]. Almaty: Ana tili, 192. (In Kazakh)

Myrzakhmetov, M. (2025). *Tolyq adam ilim zhaiyly tolghanys* [Reflections on the doctrine of the Complete Human]

Retrieved June 6, 2025, from https://ult.kz/post/mekemtas-myrzakhmetuly-tolyk-adam-ilimi-zhayly-tolganys (In Kazakh)

Paltore, Y. (2025). *Abai Qunanbaiulynyñ shygharmalarynda Qur'an zhane hadis matinderiniñ interpretatsiyalanuy* [Interpretation of Qur'anic and Hadith texts in the works of Abai Kunanbayuly]. Almaty: Nur-Mubarak, 278. (In Kazakh)

Petek, E. (2020). *Abai Qunanbaiuly – Ghaqliya kitaby* [Abai Kunanbayuly – The Book of Ghaklia]. Almaty: Ulaghat, 294. (In Kazakh)

Petek, E. (2023). *Abai olenderiniñ qolzhazbasy: 1907 zhylgy Murseit qolzhazbasynyñ tildik erekshelikteri, transkriptsiyasy men faksimilesi* [The manuscript of Abai's poems: Linguistic features, transcription and facsimile of the 1907 Murseit manuscript]. Almaty: Ulaghat, 400. (In Kazakh)

Shawqi, A. (2003). Al-Shawqiyat. Lebanon, Beirut: Dar Al-Kitab Al-Arabi

Stetkevych, S.P. (1993). The Mute Immortals Speak: Pre-Islamic Poetry and the Poetics of Ritual // Cornell University Press, 352

Stetkevych, S. P. (2010). The Mantle Odes. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press, 306

Sumi, M. A. (2008). Poetry and Architecture: A Double Imitation in the Sīniyyah of Ahmad Shawqī // Journal of Arabic Literature 39(1):72-122. DOI: https://doi.org/10.1163/157006408X310852

Syzdyq, R. (2004). *Abaidyñ soz ornegi* [The language and style of Abai]. Almaty: Arys, 208. (In Kazakh)

Ubayd, A. (1933). Dhikrā ʿan Shāʿirayn. Beirut: ʿĀlam al-Kutub

Urun, A. K. (2002). Ahmad Shawqi. Istanbul: Selcuk University, 108

Yazıcı, H. (1997). Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmet Şevki ve Şiirlerinde Sultan II Abdulhamid. *Ilmi Arashtyrmalar,* 4, 179–192.

***Авторлар туралы мәлімет:***

*Қожабекова Раушан Санатқызы (корреспонденттік автор) – PhD, Нұр-Мүбарак Египет ислам мәдениеті университетінің аға оқытушысы (Алматы, Қазақстан, e-mail: raushan.kozhakhmetova@gmail.com).*

*Хассан Хаслина – PhD, Малайзия халықаралық ислам университеті, академиялық басқару және қабылдау бөлімінің директоры (Куала-Лумпур, Малайзия, e-mail: haslina.h@iium.edu.my).*

***Information about the authors:***

*Kozhabekova Raushan Sanatovna (corresponding-author) – PhD, senior lecturer of Nur-Mubarak Egyptian University of Islamic Culture (Almaty, Kazakhstan, e-mail: raushan.kozhakhmetova@gmail.com).*

*Hassan Haslina – PhD, Director of Academic Management and Admissions Division of International Islamic University Malaysia. (Kuala Lumpur, Malaysia, e-mail: haslina.h@iium.edu.my).*

***Сведения об авторах:***

*Кожабекова Раушан Санатовна (автор-корреспондент) – PhD, старший преподаватель Египетского университета исламской культуры Нур-Мубарак (Алматы, Казахстан, e-mail: raushan.kozhakhmetova@gmail.com).*

*Хассан Хаслина – PhD, директор Управления по организации учебного процесса и приему Международного исламского университета Малайзии (Куала-Лумпур, Малайзия, e-mail: haslina.h@iium.edu.my).*

*Келіп түсті: 9 шілде 2026 жыл*
*Қабылданды: 24 қыркүйек 2026 жыл*

2-бөлім

# ШЫҒЫС ЕЛДЕРІНІҢ ТАРИХЫ МЕН САЯСАТЫ

---

Section 2

# HISTORY AND POLITICS OF THE COUNTRIES OF THE EAST

---

Раздел 2

# ИСТОРИЯ И ПОЛИТИКА СТРАН ВОСТОКА

IRSTI 05.11.27 https://doi.org/10.26577/JOS201194326

**A.M. Nurelova*** , **T. Ninomiya**

Al Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan
*e-mail: nurelova_assiya1@kaznu.edu.kz

# DRIVERS OF POST-SOVIET MARRIAGE MIGRATION TO JAPAN: AN ANALYSIS OF THE INTERSECTION BETWEEN GENDER, LEGAL STATUS, CULTURAL ASPIRATIONS

The motives of marriage migrants are dominated by economic interest in the works studied so far. The image of international marriage migrants is those who travel from developing countries to developed countries in order to improve their economic situation. The purpose of the research work is to analyze the motives of marriage migration directed from the post – Soviet states to Japan and identify the current trend.This research explores the diverse motivations for marriage migration from post-Soviet countries to Japan, arguing that these movements are not limited to simple economic incentives. The empirical data consists of 25 semi-structured interviews with marriage migrants from the post-Soviet space (aged 25-45 years) all of whom are legally married to Japanese nationals and have resided in Japan for at least one year. Additionally, the study incorporates content analysis of open-source social media materials of Russian-speaking migrants in Japan. The research employs an intersectional approach as an analytical framework to examine migratory drivers at the intersection of gender identity, residency and legal status, socio-economic positioning, education and cultural assets. The study's findings indicate that motivations for marriage-based migration emerge from a combination of strategies: while for some participants, the primary driver is the pragmatic pursuit of legal stability and social security; for others, it is a means of departure from traditional gender norms and expectations in the country of origin. Beyond pragmatic factors, cultural interest to Japan also plays a significant role frequently serving as the critical precursor to both marriage and residency. In conclusion, the study highlights the necessity of considering the marriage migration not as a one-dimensional act, but as a complex social phenomenon integrated into the broader life strategies and international mobility frameworks of individuals. The value of the research work shows the transformation of the motives of marital migrants. The practical significance of the work is that the collected materials cover an extensive period of the causes and motives of marital migrants from post–Soviet countries and the materials can be used as a historiographical overview of this research topic.

**Keywords:** marriage migration, Japan, post-Soviet countries, migrants, gender, migration status, migration motivations.

А.М. Нурелова*, Т. Ниномия

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан
*e-mail: nurelova_assiya1@kaznu.edu.kz

## Посткеңестік елдерден Жапонияға бағытталған неке миграциясының мотивтері: гендер, миграциялық мәртебе және мәдени бағыттар

Неке мигранттарының мотивтері осы уақытқа дейін зерттелген жұмыстарда экономикалық мүдде басымдыққа ие. Халықаралық неке мигранттарының бейнесі – дамушы елдерден дамыған елдерге экономикалық жағдайын жақсарту мақсатында баратындар. Зерттеу жұмысының мақсаты – посткеңестік мемлекеттерден Жапонияға бағытталған неке миграциясының мотивтерін талдап, қазіргі кезде қалыптасқан тенденцияны анықтау. Зерттеудің эмпирикалық негізін посткеңестік елдерден келген жапон азаматтарымен отбасын құрған, Жапонияда кемінде бір жыл тұрған неке мигранттарымен (25-45 жас) жүргізілген жартылай құрылымды сұхбат құрайды. Қосымша Жапонияда тұрып жатқан орыс тілді неке мигранттарының әлеуметтік желідегі ашық қолданыстағы дереккөздері контент-анализ қолданылды. Сонымен қатар Жапониядағы посткеңестік елдерден келген неке мигранттарын зерттеген ғалымдардың еңбектері жинақталып, шолу жасалды. Методологиялық талдау негізі ретінде интерсекционалды тәсілі пайладанылды. Бұл тәсіл мигранттардың мотивтерін гендер, миграциялық және құқықтық мәртебе, әлеуметтік-экономикалық жағдайы, білімі және мәдени капитал қиылысында қарастыруға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижесінде неке миграциясының мотивтері миграцияға дейінгі, миграция кезінде қабылданған стратегиялар жиынтығы екені анықталды. Респонденттердің бір бөлігі үшін

 © 2026 Al-Farabi Kazakh National University

халықаралық неке тұрақтылыққа ұмтылыс, құқықтық мәртебесін заңдастыру болса, екінші бір бөлігіне туған елінде қалыптасқан гендерлік шектеулер мен нормалардан шығу, тең құқылы отбасылық қатынасқа ұмтылу, сонымен қатар Жапонияға қатысты мәдени қызығушылық некеге тұру мен көшуге шешім қабылдауда шешуші роль атқарған екен. Қорытындылай келгенде, неке миграциясын бір фактормен түсіндіретін біртұтас миграциялық әрекет ретінде емес, халықаралық мобильділік стратегиялары мен өмірлік ұстанымдарының өзгерісімен байланысқан күрделі әлеуметтік феномен ретінде қарастыру қажет екені анықталды. Зерттеу жұмысының құндылығы неке мигранттарының мотивтерінің трансформациясы көрсетілген. Практикалық маңыздылығы – зерттеу жұмысында посткеңестік елдерден келген неке мигранттарының себебі ауқымды уақыт аралығын қамтыған, сол себепті осы зерттеу тақырыбында тарихнамалық шолу барысында қолданылуға ұсынылады.

**Түйін сөздер:** неке миграциясы, Жапония, посткеңестік елдер, мигранттар, гендер, миграциялық мәртебе, миграция мотивтері.

А.М. Нурелова*, Т. Ниномия
КазНУ им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан
*e-mail: nurelova_assiya1@kaznu.edu.kz

**Мотивы брачной миграции из постсоветских стран в Японию: гендер, миграционный статус и культурные траектории**

Долгое время в исследовании мотивы международных брачных мигрантов рассматривали в контексте экономической необходимости. Развитые страны притягивали мигрантов из развивающихся стран совей стабильной экономикой, развитым обществом. Цель данной статьи – сделать анализ мотивов международных брачных мигрантов из постсоветских стран в Японии. Эмпирическая основа исследования – 25 полуструктурированных интервью с брачными мигрантами из постсоветского пространства (возраст 25–45 лет), состоящими в зарегистрированном браке с гражданином Японии и проживающими в стране не менее одного года, дополнительно использован контент-анализ открытых материалов в социальных сетях русскоязычных мигрантов в Японии. В качестве аналитической рамки применяется интерсекциональный подход, позволяющий рассмотреть мотивы миграции на пересечении гендера, миграционного и правового статуса, социально-экономического положения, образования и культурного капитала. Результаты исследования показывают, что мотивы брачной миграции формируются как совокупность стратегий: для части респондентов ключевым является стремление к устойчивости и легализации статуса, для другой – выход из гендерных норм и ожиданий страны происхождения, а также ориентация на более равноправную модель партнерства, значимую роль играет и культурный интерес к Японии, который нередко предшествует решению о переезде и браке. В итоге делается вывод о необходимости рассматривать брачную миграцию как сложный социальный феномен, связанный с изменением жизненных траекторий и стратегий международной мобильности, а не как единое миграционное поведение, объяснимое одним фактором. Ценность исследовательской работы показана трансформация мотивов брачных мигрантов. Практическая значимость работы – собранные материалы охватывают обширные период причины и мотивов брачных мигрантов из постсоветских стран и материалы можно использовать как историографический обзор данной исследовательской темы.

**Ключевые слова:** брачная миграция, Япония, постсоветские страны, мигранты, гендер, миграционный статус, мотивы миграции.

## Introduction

International marriages serve as a reflection of globalization, which dissolves national borders and creates favorable conditions for human mobility. Advancement in information technology and social networking simplify the development of romantic relationships between people. These processes act as both direct and indirect catalysts for the rise of international marriages. The acquisition of independence and the opening of borders in post-Soviet countries have accelerated international cooperation in the economic and cultural sectors with foreign countries. The influx of foreign investment, the development of global tourism, and increased participation in international academic programs develop have collectively given an impetus to the expansion of education, labor, and marriage-based relocation. Building on a long history of regional interethnic cohabitation within the post-Soviet space, these marital patterns have expanded beyond the boundaries of a single country or region and have expanded into a truly international dimension.

## Literature review

This research utilizes a comprehensive theoretical and methodological framework by analyzing international migration through an intersectional approach. This approach allows us to frame marriage migration as a complex life-choice strategy instead of a response to any single dominant life choice. Within the concept of marriage migration, international marriage serves as a strategic mechanism for resolving residency status, achieving socio-economic stability, and accessing new life opportunities. However, restricting the analysis of such motivations only through migration theory risks a reductional view on marriage migration. By relying solely on economic incentives, the research often neglects the gendered and cultural aspects of the phenomenon. To address this, the intersectional approach of Kimberlé Crenshaw was adopted for the study. In this paper, marriage migration is analyzed at the intersection of gender and legal status, socio-economic positioning, education, and cultural capital. This approach reconceptualizes marriage as a sophisticated life-choice strategy beyond economic benefits. These factors do not exist in isolation, but rather complement and reinforce one another (Crenshaw K., 1989).

The modern migratory landscape has deeper roots and reasons dating back to the 90s. The systematic political, economic, and social changes around the world catalyzed a significant rise in the number of migrants worldwide, where labor, educational, and marriage migration are deeply intertwined where one serves as a cause, and the other is an effect.

Japan, as one of the developed countries, faced with socio-demographic problems, has become a «receiving country» for marriage migrants since the 1980s to the present day, especially in the East Asian and Southeast Asian regions. This development peaked mid-decade in 2005, demonstrating the maturity of marriage migration as a significant social trend (Kim V., Balgoa N., Yamamoto B., 2021).

The academic discourse on Japanese migration concept reflects a ship from considering migrants as passive subjects to strategic agents. One prominent area of study concerns migrants from the Philippines, who were historically viewed as a labor force or as a commodity, but at the same time were active members of society with distinct needs and desires (Suzuki N., 2003). Although early work on Filipino migrants examined mail-order brides as domestic servants and nightclub performers pursuing economic advancement, N. Suzuki portrays them as free, independent agents of society. Another significant group consists of foreign spouses from Europe, highly skilled workers and with significant motivations for migration (Morgan Ch., 2016). More recent works examine the marriage strategy of highly educated marriage migrants from China, focusing on their motivations for marriage, and the aim of securing a quality education for their children (Shikita K., 2014). Marriage migration serves as a solution to the demographic problems, such as the shortage of women in rural areas of Japan (Kamiya H., Lee H., 2009). Divorced women stigmatized in Chinese society leave their country to marry Japanese men, and through marriage migration they gain the opportunity to reside in Japan and raise children from previous marriages (Sari K., 2022). Research also examines maintaining national and gender hierarchy through marriage norms concluded with foreigners (Nagayoshi K., Torngren S., Takenoshita H., 2023).

Migration became a mass phenomenon during the period of German reunification and the collapse of the Soviet Union, leading to major economic, political, and social changes in Europe (Komai H., 2001). Political unrest, and socio-economic crisis throughout the world have led to the emergence of new migrant groups. Economic necessity and poverty forced people to leave their country in search of employment as developed economies attracted migrants from less developed regions. In the era of globalization, marriage migration evolved into a global phenomenon, with developed economies attracting migrants from all over the world. By the 2010s, «supernewcomers» emerged in Japan including many educational and professional migrants, as well as those pursuing «lifestyle migration». Those coming from Russia often have different ethnic backgrounds; in some cases, this is due to the fact that their parents had previously moved to Russia from other post-Soviet countries, reflecting Russia's historical status as a migration destination (Mukhina V., 2013). Post-Soviet countries, including Uzbekistan and Kazakhstan have seen a steady flow of migrants to Japan for their purposes of education, marriage, and family reunification. Online surveys of Russian-speaking migrants in Japan showed that these individuals tend to have high levels of education, and many had professional work experience before migrating (Golovina K., Mukhina V., 2017). Many female immigrants entered Japan on artist visas and worked in bars and clubs as hostesses. Others either arrived as marriage migrants or married locals after previously working in the entertainment industry (Mukhina V., 2013; Golovina K., 2017; Kim V., 2021). Russian-speaking researchers also

examine migration and gender policy and its influence on female marriage migration (Kim V., 2014; Mukhina V., 2012). Their work covers social integration, the socialization of migrant women in Japanese society, and the role of spouses in this process (Baibikov E., 2006; Kim V., Yem N., 2023).

Factors that influence marriage migration despite cultural differences include structural elements such as a country's economy, education levels, and gender dynamics (Mukhina V., 2012). Furthermore, a nation's immigration policy significantly shapes international marriage patterns. Regardless of geographical and cultural disparities, the strategies employed by migrants from developing countries are often similar, as marriage to a Japanese national frequently represents the most accessible pathway to residency. Japan's immigration policy typically grants short-term, six-month visas to unskilled workers in the entertainment industry. Once these visas expire, workers are required to return to their home countries and are only permitted to re-enter after one year.

Existing research indicates that domestic and socio-economic instability, precarious living conditions, and concerns regarding children's futures act as a «push factor» for pursuing international marriage. Women with children from previous marriages often utilize marriage migration as a proactive life-course strategy who seek partners abroad to secure a better standard of living in a developed country. This is particularly prevalent among residents of the Russian Far East, where proximity to the Japanese border offers greater opportunities for relocation. Due to the presence of Japanese workers in the region and widespread information about Japan, local interest is high, facilitating opportunities to meet and build relationships. A 2002 survey revealed that 71% of Russian Far East residents viewed international marriage positively. In contrast, respondents from regions more remote from Japan indicated that they met their spouses by chance and had not previously considered marrying a Japanese national. Consequently, it is evident that the motivations and drivers of marriage migrants are highly diverse. Female migrants from Russia are mainly focused on marriage or academic pursuits, whereas migrants from Kazakhstan and Uzbekistan arrive in Japan predominantly for education purposes. Survey results indicate that the majority of these women possess higher education degrees and are employed in Japan within their professional fields (Mukhina V., Golovina K., 2017). Consequently, women's motivations vary by country of origin and geographic location, influenced by cultural differences, diverse upbringings, and domestic socio-political situations. Following changes in Russian and Japanese visa and tax policies between 2006 and 2009, the number of migrants entering the entertainment industry decreased significantly (Mukhina V., Golovina K., 2017; Kim V., 2021). As a result, the drivers for marriage migration shifted; during this period, individuals began meeting through social networks and dating applications. Additionally, some were introduced to Japanese nationals through friends or relatives already living in Japan, while others enrolled in language schools with the dual aim of seeking professional employment or marriage.

During the Soviet Union, women were often instrumental in addressing political, economic, and social challenges. Women were raised with the ideal image of a «housewife» leading many to strive for a traditional marriage, a characteristic that distinguishes them from migrants of other nationalities. Since this family model becomes unattainable in their own country, they seek to realize their happiness in another country (Kim V., 2014). Despite the fact that gender equality was promoted in the Soviet Union, women were raised according to the model that a woman's happiness lies in the family, motherhood, and marriage. Men were viewed as the primary breadwinner who provides for his family. However, the collapse of the Soviet Union and the economic crisis changed the structure of these concepts; men who lost their jobs could no longer provide a secure life for their families prompting women to look for this ideal relationship model abroad. Japan also attracted interest as a highly developed country. Marriage migration became a way to legalize one's status in the country, providing economic stability, and the opportunity to support and reunite one's family. It is an alternative to labor migration, but an easier and more stable form. In labor migration, there is no guarantee of staying in Japan long term, losing a job often forces one to leave the country. It is important to be a highly specialized person and have a high level of Japanese language. There are a number of requirements to find a good job and obtain a long-term work visa. Compared to these requirements, a spousal visa is an easier way to solve the residency issues. However, not everyone is fortunate enough to meet their destiny and build relationships based on love. In some instances, migrants engage in marriages of convenience to secure residency, which exposes them to severe legal repercussions and exploitation. Exploitative actors or predatory locals often capitalize on the migrant's urgent need for a spousal

visa, imposing coercive conditions and fostering an environment of structural vulnerability. The legal dependency often causes even in marriages founded on love, with spouses taking advantage of their position and blackmailing. But many women are trapped in a cycle of endurance because marriage is the only mechanism to obtain a visa and legalize their status within the law.

Early studies identify economic gain as the primary motive. However, other aspects based on alternative motivations, such as human emotions, relationships, and gender, remain largely unexplored (Constable N., 2005). Viewing all migrant women solely as victims or as individuals seeking economic incentive fails to provide a complete picture of contemporary international marriages. In the contemporary world, an increasing number of highly educated women who choose to live in different countries, pursue education, professional aspirations, and build relationships regardless of their place of residence. Consequently, the notion that economic gain is the singular, dominant reason for marriage migration has become obsolete. One contributing factor is the crisis of the domestic family model. The traditional heteronormative model of labor viewing the man as the breadwinner and the woman as the homemaker is outdated; today, contemporary women proactively engage in professional life, seek career perspectives, frequently achieving or exceeding income often earning as much as or more than men. Many women can no longer accept the old model, yet men often remain reluctant to adapt to this new reality. The reasons for seeking familial happiness abroad are diverse, influenced by various social, economic, political, cultural, and psychological factors (Ryazantsev S., Sivoplyasova S., Rostovskaya T., Bushkova L., 2018).

## Materials and methods of research

The data collection methodology for this study utilized semi-structured interviews with marriage migrants from post-Soviet countries, supplemented by a content analysis of open-source materials on the social media of Russian-speaking migrants in Japan.The empirical basis of the study consists of 25 semi-structured interviews with marriage migrants from Kazakhstan and Russia currently residing in Japan, aged 25 to 45. Interviews conducted in Russian. Materials related to migrants from Ukraine, Kyrgyzstan, and Belarus were used as supplementary contextual data through content analysis of open-source social media sources, in order to broaden the comparative background of the study. A purposive sampling method employed according to the following criteria: a registered marriage with a Japanese national, a minimum of one year of residence in the country. The interviews were conducted remotely in Russian from April to July 2025. The questions were structured and aimed at identifying the reasons and conditions for the initial arrival in Japan, the influence of migration and legal status on the decision to marry, the roles of education and professional experience, and language proficiency. Additionally, the study tracked shifts in life strategies following relocation and marriage. Qualitative data were coded according to semantic categories including economic status, education, profession, legal status, cultural interest. Additionally, open-source materials from social media pages of marriage migrants from Kazakhstan, Russia, Ukraine were studied to further identify the main motivations for their migration and marriage to Japanese nationals.

## Results and discussion

### *Interview results*

Table-1 presents the main migration routes, the initial reasons and motives for relocation reported by the respondents. However, to gain a more detailed understanding of these findings, the results of the semi-structured interviews are presented below. The respondents' answers provide a clearer picture of how their initial motivations such as education, professional opportunities, cultural interest, and legal status subsequently developed into marital relationships. The interview data not only cover the categories identified in Table 1 but also show the diversity of motivations among marriage migrants.

***Education, life strategies, mobility:***

Alla, 30 years old, from Russia. *«My purpose in coming to Japan was to study. Initially, I came for a one-year Mext scholarship program. After graduating from university in my home country, I returned to study for a master's degree in the same program. After finishing my studies, I found a job and decided to stay permanently. I met my future husband at the university during my first visit, and we became friends, and our friendship continued after my arrival. I thought I would marry a Japanese man because I found it easier to communicate with them and found it easy to find a common language. In fact, I really appreciated that the Japanese maintain their distance and respect other people's personal space; if you say no, they understand and respect it; they may date for a very long time simply holding without rushing into physical contact. And I liked that he respects my personal space and respects my word».*

**Table 1**
*Migration Routes and Motivations of Marriage Migrants*

| No. | Migration Path Type | Path Description | Primary Motivations | Additional Factors | Count |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | Type of migration path | Path description | Primary motivations | Additional factors | Count |
| 2 | Marriage | Marriage to a Japanese citizen prior to relocation | Love, starting a family | Gender expectations | 11 |
| 3 | Work | Labor migration – marriage | Economic stability, mobility | Legal status | 2 |
| 4 | Study | Educational migration / MEXT scholarship program / language schools | Education, life strategies, mobility | Social integration | 10 |
| 5 | Introduction through relatives | Social ties | Improving standard of living, search for stability | Ethnic / transnational networks | 1 |
| 6 | Website / Agency | Marriage agencies / social networks | Safety, stability | Intermediation | 1 |

Lidiya, 30 years old, from Russia. *«My purpose for coming to Japan was to study; I studied at the university under the Mext program. I specialized in oriental studies; I studied Japan and the Japanese language at university. I fell in love with the culture and traditions of Japan, and during my studies I realized that Japan is closer to me in spirit than Russia. That's why I wanted to study and live in Japan. I like that the Japanese are very caring and always think about others, and not just about themselves. I had no intention of getting married at all, let alone to a Japanese man. But I found my person and decided to get married. What I like about my husband is his kindness, respect, and the fact that he takes me into account. In Japanese families there is less selfishness, they think more about their partner, but in our country it's either my way or nothing».*

Diar, 26 years old, from Kazakhstan. *«I've been interested in Japan since childhood, and one day a friend told me that I needed to go to Japan, and this became a kind of impetus, so I began to study Japanese and came to study at a language school in Japan».*

Nina from Russia, Primorsky Krai, living in Tokyo: *«In the 90s, Japanese goods and strange candies began to appear in our city, and people began to talk about such a distant country as Japan. In 2000, business between our countries began to actively develop, and I thought it would be good to get a second education to earn money; so, I came to study at a language school in Japan and began to learn Japanese. At the same time, I met my future husband. I studied and lived in Japan for a year and a half. After graduation, I returned home and then returned at the invitation of my future husband to visit. We decided to live together, get to know each other, and then start a family. But I never thought about marrying a Japanese man. This nation is so distant and incomprehensible for a European, so I thought it would be difficult. I liked the responsibility of the man in the family – that he takes everything into his own hands, he is the breadwinner, and the wife is the "rear" (support). When creating a family, the Japanese do not rely on such a fickle feeling as love, and this is very different from our model. They are much more responsible towards their family and the decisions they make».*

***Gender expectations and the search for a new model of family and family relations:***

Dinara from Kazakhstan, 38 years old: *«I always knew that I would not marry a man of my own nationality because I did not like the place of a woman in the family or the way they treated her. I thought I would marry a foreigner, but I didn't think it would be a Japanese man. But I liked his attitude towards me, how carefully he treated me».*

Zhanara, 44 years old, Kazakhstan: *«My future husband and I met in the United Arab Emirates where we worked, and after starting our family, we relocated to Japan to accommodate his professional career I was open to the prospect of international marriage. I had a long-term relationship with a Kazakh man, and nothing good happened there. What I liked about the Japanese man was his attitude towards me, how respectful and careful he is, and that we do everything together and in a coordinated manner».*

Interviews with women from Kazakhstan and Russia reveal the apparent reasons behind their decisions to migrate. Mostly women opt to migrate

initially for education and career purposes. After completing their basic degrees in their home countries, they relocate to Japan to continue their studies at universities or language schools, and marriage becomes a natural consequence of this educational migration. Furthermore, the respondents' answers reveal deep-seated issues in their home societies. Many faced gender inequality within their closest circle of communication: in the families, universities, at work, and personal relationships, ultimately seeing no viable future in their home countries. Having experienced life in foreign countries with more progressive approaches to family and gender roles, they refuse to tolerate disrespect. In their pursuit of personal happiness they start to consider international marriage. A common trend in the female respondents' answers is that attitudes toward family in Japanese society differ from those in post-Soviet countries. From the respondents' perspective, they found an escape in their spouses from those issues, and were offered a level of gender equality, respect for personal boundaries, and mutual appreciation that they had never experienced before.

**Legalization of Status:** the results of the content analysis also identified the legalization of their status as a major driver for marriage migration. Many women arrive on artist or temporary worker visas, forcing them to leave Japan every six months to renew their visas and employment contracts. Having grown accustomed to the local work culture, their specific workplaces, and daily life in Japan, these migrant women are reluctant to leave and start over from scratch twice a year. For them obtaining Japanese status becomes their way out of this situation. In cases where no partner is available, the women look for pathways to enter into a sham marriage. Certain agencies misuse this vulnerability as a way to make a profit out of it by providing services to arrange sham marriages for a certain fee. While some of these cases unfortunately end in abuse and domestic violence, there are also cases with positive outcomes where migrant women eventually grow into happy relationships and get married with their Japanese partners.

The socio-economic and cultural dynamics in post-Soviet countries have undergone a significant transformation. People now have unprecedented access to education, travel, and career opportunities abroad. Consequently, the worldview of women from post-Soviet countries is also shifting; they strive to pursue education, build independent career paths, and expect mutual respect and equal treatment and equal rights within the family. While they provide for themselves and their families, working and earning money, they also expect active care and support from their partners. Educated, forward-thinking young people who have the freedom to study, work abroad, and travel the world choose comfortable living conditions for themselves, despite the inherent difficulties of migration.

The data indicate that marital migration to Japan should not be understood as a one-time decision to migrate motivated primarily by the intention to marry. Rather, the trajectories revealed through the interviews indicate that marriage is often one stage in a longer process of educational, professional, cultural, and social mobility. Thus, the five migration routes listed in Table 1 should not be regarded as isolated categories, but rather as different entry points into a process in which migrants' initial motives may change as their length of residence in Japan increases and their social conditions improve. One of the most noticeable patterns in the data is the prevalence of educational migration. Ten respondents came to Japan through educational pathways, including MEXT scholarships and enrollment in universities and language schools. The findings show that education has become not only a reason for migration but also an institutional environment conducive to subsequent social integration. Respondents such as Alla and Lydia initially came to Japan to study and only later established relationships with Japanese nationals. In this sense, the educational route created conditions under which marriage could become a subsequent stage of migration rather than its initial goal. Thus, this mechanism can be understood as a sequence of processes in which educational mobility provides access to Japan, language learning and social networks contribute to integration, and long-term residence expands opportunities for interpersonal relationships.

The same pattern can be observed in the respondents' accounts of their cultural interests. For some participants, interest in Japan preceded migration and motivated them to learn the language or pursue educational opportunities. For example, Diar reported that she had been interested in Japan since childhood, subsequently learned Japanese, and enrolled in a language school. Lydia also attributed her decision to study and live in Japan to her interest in Japanese culture and traditions. These cases indicate that cultural interest functioned not only as a preference for a particular destination but also as a mechanism facilitating the acquisition of the cultural and linguistic resources necessary for migration and subsequent adaptation.

The surveys also showed that the importance attached to marriage was shaped by gender expectations. For some respondents, international marriage was associated with the possibility of establishing family relationships that differed from the gender norms they had previously encountered or expected. Dinara clearly contrasted her expectations regarding family relationships with her perception of the position of women in families within her own nationality, while Zhanara emphasized respect, care, and coordination between partners. These data suggest that gender should not be considered an independent explanatory variable. Rather, gender expectations interacted with the respondents' levels of education, international mobility, and familiarity with alternative models of family relationships. Thus, international experience can expand the range of family relationships that women perceive as possible when making decisions about marriage and long-term residence.

The study's results demonstrate that the motives and reasons for international marriages are not uniform. Viewing this issue solely through the lens of economic benefit does not fully reveal the underlying causes of marriage migration. Instead, it is an intersection of various factors: a reevaluation of gender roles and family hierarchy in society, career trajectories and expectations, educational strategies, the legalization of migration status, and the pursuit of lifestyle migration. Furthermore, the profile of marriage migrants in Japan is not homogeneous and continues to change. Many are no longer dependent solely on spousal visas, but instead they work and reside under independent work visas. Some have obtained, or plan to obtain, a residence permit and change their citizenship status independently of their Japanese spouses, often having already gained experience living in Japan as students or professionals.

The given findings of the research are fully consistent with previous studies on super-newcomers (Suzuki N., 2003). These findings challenge existing perceptions of marriage migrants (Golovina K., 2023). They are independent agents who make active choices based on specific life strategies, mutual feelings, and choices. Furthermore, the interview results also reveal gender expectations.

The respondents' answers indicate that gender inequality in their country of origin is a significant motive for choosing international marriage, specifically in relation to the respondents' educational level and cultural capital. This aligns with the view of Kim V. (Kim V., 2014), who argues that the reason behind the rise in international marriage is not economic gain, but rather a crisis in the institution of marriage within the country. Women who have faced stigmatization due to marriage migration seek gender equality (Sari K., 2022). Women have long since ceased to view marriage as protection or an obligation; in the modern world, they seek equal relationships, respect, personal growth, and shared interests. The model of the man as breadwinner and the woman as homemaker is outdated. Women can no longer live by the old model, while men are unwilling to replace the old model with a new one. Women with higher education and experience in international mobility do not view international marriage as a means of economic gain, but rather as a way to break free from the gender norms prevalent in the society of their home country. In the eastern regions of the post-Soviet space, a clear family hierarchy and stereotypes regarding women deeply entrenched. The perceived societal pressure to conform to traditional roles of an «Eastern woman», «keeper of the hearth», or «the compliant daughter-in-law» fosters a negative attitude toward marriage in their home countries. In contrast, the progressive attitudes of foreigners regarding gender equality in the family and society are perceived as offering a safer and more stable foundation for a family. In this context, cultural interest in Japan is not merely a secondary factor but a significant one in choosing a destination country. Japan's positive international image, unique cultural heritage, and advanced technology serve as a powerful attraction tool for foreigners.

Marriage serves as a tool to choose a new way of life, as well as a mobility strategy (Shikita K., 2014). Eventually education migration results in marriage migration. The interview results demonstrate that women from women from post-Soviet countries also relocate primarily to study. They have prior education background, they are well-educated, possess international experience or have been employed by a foreign company. They are both proficient in Japanese language and have a good understanding of Japanese culture. This refers not only to an interest in the tea ceremony, ikebana, etc., but also to an interest in Japanese social life, a desire to obtain or continue their education, to work for a Japanese company, and to adopt social and cultural values. In turn, an interest in culture can serve not only as a motive for migration but also plays a vital role in how well adaptation to the new society proceeds. One of the study's findings is that gender, cultural preferences, and

legal status are fundamentally interrelated; these factors intersect throughout the entire process of migration and adaptation to Japanese society. The study's findings show that marriage migration is not driven by a single dominant motive but rather by a combination of many external and internal factors. From the perspective of intersectionality theory, the migration experience is not explained by a single factor or reduced to a single category; gender, nationality, educational level, legal status, and cultural capital reinforce each other's influence throughout the lives of marriage migrants.

These individuals began their integration only after arrival or after marrying a Japanese national. Conversely, there is another group of marriage migrants who were genuinely interested in Japan and chose the country as an attractive place to live. Before migrating, they studied the language and culture, arriving in Japan with the specific intention of living there and discovering the country for themselves.

## Conclusion

The study shows that post-Soviet marriage migration to Japan is a multidimensional process shaped by several interrelated factors. This qualitative study of the motivations behind marriage migration from post-Soviet countries to Japan confirms that explaining the drivers of international marriage solely in terms of economic gain fails to capture the current dynamics of marriage migration and does not account for the diversity of respondents' life trajectories. The respondents had different migration routes, with the main ones involving education, employment, marriage, social ties, and cultural interests. Education was one of the most important pathways and often preceded marriage, creating opportunities for language learning, employment, social integration, and the establishment of relationships with Japanese nationals.

Cultural interest in Japan and the Japanese language also influenced destination choice and subsequent adaptation, while gender expectations were associated with some women's perceptions of marriage and family relationships. For some respondents, international marriage was associated with the possibility of establishing more respectful or egalitarian relationships. Legal status represents another important aspect, as marriage may contribute to greater residential and social stability, particularly for migrants with less stable forms of residence. Overall, the findings show that gender, education, cultural capital, professional and socioeconomic resources, and legal status intersect in shaping individual migration trajectories. Thus, marriage cannot be regarded as a single or uniform motive: in some cases, it constituted the initial basis for migration, whereas in others, it emerged later as part of an already established educational, professional, or cultural trajectory.

***Authors' contribution:***

*Nurelova A.M. – conceptualization, writing the original draft, data collection and processing, methodology, preparation of tables and visual materials. Contribution percentage: 70%*

*Ninomiya T. – conceptualization, editing: 30%*

**References**

Baibikov, E. (2006). Russian wives in Japan: Identity re-construction and its implications for social integration of foreign spouse. Shakai Shisutemu Kenkyuu, 9, 125–127.

Constable, N. (2005). Cross-border marriages: Gender and mobility in transnational Asia. University of Pennsylvania Press.

Crenshaw, K. (2010). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. Stanford Law Review, 43(6), 1241–1299.

Golovina, K. (2023). Community-building, integration, and transnationalism revisited (Special issue). Hakusan Review of Anthropology, 26.

Golovina K., Mukhina V. (2017). Japanese Language Learning and Employment Opportunities for Foreign Residents: Russian-speaking Migrants in Japan. The CGCS Journal of Language Research and Education, 1, 17–35.

Kamiya, H., & Lee, C. W. (2009). International marriage migrants to rural areas in South Korea and Japan: A comparative analysis. Geographical Review of Japan Series, 81(1), 60–67.

Kim, V. (2014). Gender politics and its impact on female marriage migration: Women from former Soviet Union countries in Japan. Japan Social Innovation Journal, 4(1), 28–38.

Kim, V., Balgoa, N., & Yamamoto, B. (2021). International marriages, past and present. In The politics of international marriage in Japan. Rutgers University Press, 33–46.

Kim, V. (2021). International marriage in Japan: reconstructing cultural toolkits in marriages between Japanese men and women from the former Soviet Union. Identities, 28, 111-128.

Kim, V., Yem, N. (2023). Integration of international marriage migrants: Russian-speaking female marriage migrants in Japan and South Korea. Asian and Pacific Migration Journal, 32(3), 426-451.

Komai, H. (2001). Foreign migrants in contemporary Japan. Trans Pacific Press.

Morgan, C., Trieu, M. M., & Nemoto, K. (2016). A grounded typology of foreign-born spouses in Japan: The motivations behind migration to Japan. Ethnicities, 16(4), 584–609.

Mukhina, V. (2012). Investigating Dimensions of Cross-National Marriages: A Case of Russian-Speaking Wives in Japan. In Immigration and Settlement: Challenges, Experiences, and Opportunities. Canadian Scholars' Press Inc., 131-145.

Mukhina, V. (2013). Migration policies and cross-national marriage in Japan: Routes to settlement. International Journal of Social and Cultural Studies, 6, 77–93.

Nagayoshi, K., Törngren, S. O., & Takenoshita, H. (2023). In Work and life in contemporary Japan (pp. 171–188).

Piper, N. (2003). Wife or worker? Worker or wife? Marriage and cross-border migration in contemporary Japan. International Journal of Population Geography, 9(6), 457–469.

Ryazantsev, S. V., Sivoplyasova, S. Y., Rostovskaya, T. K., & Bushkova, L. A. (2018). Marriage emigration of women from Russia: Scale, reasons, features. Woman in Russian Society, (4), 85–99.

Sari, K. I. (2022). Remarriage migration of women in Asia: The case of Japan. International Migration, 61, 190–196.

Shikita, K. (2014). Educational strategies of highly educated Chinese women married to Japanese men: A preliminary study on child raising in Japan. Educational Studies in Japan: International Yearbook, 8, 93–96.

Suzuki, N. (2003). Battlefields of affection: Gender, global desires, and the politics of intimacy in Filipina-Japanese transnational marriages. University of Hawaii Press.

***Information about the authors:***

*Nurelova Assiya – 2nd-year PhD student of the specialty "8D02207 – Oriental Studies", Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: nurelova_assiya1@kaznu.edu.kz).*

*Ninomiya Takashi, PhD – Acting Associate Professor, Department of Far East, Faculty of Oriental Studies, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: s0430062.ninomiya@gmail.com).*

***Авторлар туралы мәлімет:***

*Нурелова Асия – «8D02207 – Шығыстану» мамандығының 2-курс PhD докторанты, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті (Алматы, Қазақстан, e-mail: nurelova_assiya1@kaznu.edu.kz).*

*Ниномия Такаши, PhD – Шығыстану факультеті, Қиыр Шығыс кафедрасының доцент м.а., Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті (Алматы, Қазақстан, e-mail: s0430062.ninomiya@gmail.com).*

***Сведения об авторах:***

*Нурелова Асия – докторант 2-го курса PhD по специальности «8D02207 – Востоковедение», Казахский национальный университет имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан, e-mail: nurelova_assiya1@kaznu.edu.kz).*

*Ниномия Такаши – PhD, и. о. доцента кафедры Дальнего Востока факультета востоковедения, Казахский национальный университет имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан, e-mail: s0430062.ninomiya@gmail.com).*

*Received January 21, 2026*
*Accepted September 24, 2026*

IRSTI 11.25.91 https://doi.org/10.26577/JOS201194426

**A.E. Belyalova**

Dongguk University, Seoul, Republic of Korea
e-mail: aigerimbelyalova@gmail.com

# DIGITAL EDUCATIONAL CONTENT FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF OVERSEAS KOREAN STUDIES: SOUTH KOREA'S EXPERIENCE AND FUTURE PROSPECTS

This article examines the role of digital educational content in ensuring the sustainable development of overseas Korean Studies, with particular emphasis on South Korea's experience and future directions. As global interest in Korean language, history, culture, and society continues to expand, the internationalization of Korean Studies increasingly depends on digital platforms that can support flexible, scalable, and inclusive learning. Drawing on the broader literature on digital learning design, accessibility, and equity, the article argues that effective digital content must do more than digitize existing materials: it should enable meaningful interaction, learner engagement, and adaptive learning pathways while reducing barriers related to location, proficiency, and institutional resources. The study reviews South Korea's evolving initiatives in virtual education, online academic collaboration, and policy support for digital learning, showing how these efforts have helped extend Korean Studies beyond national borders. At the same time, it identifies persistent challenges, including uneven infrastructure, limited localization, and the need for stronger quality assurance and pedagogical alignment. The article concludes that the sustainable development of overseas Korean Studies requires an integrated strategy combining digital innovation, curriculum design, faculty development, and transnational partnership. In particular, future content should be multilingual, culturally responsive, accessible, and designed to support long-term academic collaboration and learner success across diverse international contexts.

**Keywords:** Korean Studies, digital educational content, sustainable education, curriculum localization, South Korea.

А.Е. Белялова

Донгук университеті, Сеул, Корея Республикасы
e-mail: aigerimbelyalova@gmail.com

## Шетелдік корейтанудың тұрақты дамуына арналған цифрлық білім беру контенті: Оңтүстік Кореяның тәжірибесі мен даму перспективалары

Мақалада шетелдік корейтанудың тұрақты дамуын қамтамасыз етудегі цифрлық білім беру контентінің маңызы қарастырылып, басты назар Корея Республикасының тәжірибесі мен осы бағыттағы болашақ даму мүмкіндіктеріне аударылады. Әлемде корей тіліне, тарихына, мәдениеті мен қоғамына деген қызығушылықтың артуы корейтануды халықаралық деңгейде кеңінен дамыту қажеттілігін күшейтіп отыр. Осы үдерісте икемді, ауқымды және баршаға қолжетімді білім беруді қамтамасыз ететін цифрлық платформалардың рөлі ерекше. Білімнің қолжетімділігі және білім беру теңдігі мәселелеріне арналған ғылыми еңбектерді талдау негізінде сапалы цифрлық білім беру ресурстары дәстүрлі оқу материалдарын электрондық форматқа көшірумен ғана шектелмеуі тиіс екендігі негізделеді. Мұндай контент білім алушылардың белсенді қатысуына жағдай жасап, жеке оқу траекторияларын қалыптастыруға мүмкіндік беруі және географиялық қашықтыққа, тілдік дайындық деңгейіне немесе білім беру ұйымдарының материалдық мүмкіндіктеріне байланысты туындайтын кедергілерді азайтуы қажет. Зерттеуде Корея Республикасында жүзеге асырылып жатқан виртуалды білім беру жүйесін дамыту, онлайн академиялық ынтымақтастықты кеңейту және цифрлық оқытуды мемлекеттік қолдау бағытындағы бастамалар сараланады. Бұл шаралардың корейтануды ұлттық шекарадан тыс кеңінен таратуға және халықаралық ғылыми-білім беру байланыстарын нығайтуға елеулі ықпал еткені көрсетіледі. Сонымен қатар цифрлық инфрақұрылымның біркелкі дамымауы, оқу материалдарының жергілікті ерекшеліктерге жеткілікті деңгейде бейімделмеуі, сондай-ақ білім беру сапасын қамтамасыз ету тетіктерін және педагогикалық тәсілдермен үйлесімділікті жетілдіру қажеттілігі сияқты өзекті мәселелер айқындалады. Зерттеу нәтижелері шетелдік корейтанудың тұрақты дамуы цифрлық инновацияларды, білім беру бағдарламаларын жетілдіруді, оқытушылардың кәсіби әлеуетін арт-

 © 2026 Al-Farabi Kazakh National University

тыруды және халықаралық серіктестікті кешенді түрде ұштастыратын стратегияны іске асырумен тығыз байланысты екенін көрсетеді. Болашақта әзірленетін цифрлық білім беру контенті көптілді, мәдени ерекшеліктерді ескеретін, қолжетімді әрі инклюзивті сипатқа ие болып, әртүрлі елдердегі білім алушылардың табысты оқуына және ұзақ мерзімді халықаралық академиялық ынтымақтастықтың дамуына қызмет етуі тиіс.

**Түйін сөздер:** корейтану, цифрлық білім беру контенті, тұрақты білім беру, оқу бағдарламаларын жергілікті жағдайға бейімдеу, Корея Республикасы.

А.Е. Белялова
Университет Донгук, Сеул, Республика Корея
e-mail: aigerimbelyalova@ gmail.com

**Цифровой образовательный контент для устойчивого развития зарубежного кореееведения: опыт Южной Кореи и перспективы развития**

В данной статье рассматривается значение цифрового образовательного контента как одного из ключевых факторов устойчивого развития зарубежного кореееведения с акцентом на опыт Республики Корея и перспективы дальнейшего развития данной сферы. Рост мирового интереса к корейскому языку, истории, культуре и современному обществу обусловливает необходимость расширения международного пространства кореееведческих исследований, где цифровые образовательные технологии становятся важным инструментом обеспечения доступного, гибкого и масштабируемого обучения. На основе анализа современных исследований, посвящённых цифровому обучению, вопросам доступности образования и принципам образовательного равенства, обосновывается, что качественный цифровой контент не должен ограничиваться переносом традиционных учебных материалов в электронную среду. Его разработка предполагает создание интерактивных образовательных ресурсов, способствующих активному вовлечению обучающихся, индивидуализации образовательных траекторий и снижению ограничений, связанных с территориальной удалённостью, уровнем языковой подготовки и различиями в ресурсном обеспечении образовательных организаций. В работе анализируются реализуемые в Республике Корея инициативы по развитию виртуального образования, онлайн-академического взаимодействия и государственной поддержки цифрового обучения. Показано, что данные меры существенно расширили возможности распространения кореееведения на международном уровне и способствовали укреплению зарубежного академического сотрудничества. Вместе с тем выявлены сохраняющиеся проблемы, включая неодинаковый уровень развития цифровой инфраструктуры, недостаточную адаптацию образовательных материалов к региональным особенностям, а также потребность в совершенствовании механизмов обеспечения качества и согласовании цифровых ресурсов с современными педагогическими подходами. Сделан вывод о том, что устойчивое развитие зарубежного кореееведения возможно при реализации комплексной стратегии, объединяющей цифровые инновации, совершенствование образовательных программ, повышение профессиональной компетентности преподавателей и развитие международного партнёрства. Особое внимание следует уделять созданию многоязычного, культурно адаптированного и инклюзивного цифрового контента, ориентированного на долгосрочное академическое сотрудничество и успешное обучение студентов в различных странах мира.

**Ключевые слова:** кореееведение, цифровой образовательный контент, устойчивое образование, локализация учебных программ, Республика Корея.

## Introduction

Digital educational content has become a decisive factor in the reconfiguration of higher education, particularly where institutions must reconcile widening access, pedagogical quality, and long-term resilience. In the field of overseas Korean Studies, this issue is especially urgent. Korean language, history, culture, and society are now studied in a wide range of universities and cultural institutions outside South Korea, yet many programs continue to face structural fragility: small enrollments, limited staffing, uneven resource availability, and insufficiently localized teaching materials. In such conditions, the sustainability of overseas Korean Studies cannot depend solely on the enthusiasm of learners or the dedication of individual instructors. It requires a stable ecosystem of digital educational content that can support continuity across borders, learning levels, and institutional settings. Recent research on higher education digital transformation shows that sustainable development is increasingly tied to strategic digital design rather than mere technological adoption (Hashim et al., 2021). Similarly, studies

on digital learning emphasize that the effectiveness of online resources depends on instructional structure, interactivity, accessibility, and alignment with learner needs, not simply on the presence of digital tools (Reinhold et al., 2024). These insights provide a strong conceptual basis for examining how digital content can strengthen the long-term development of overseas Korean Studies.

South Korea's experience is particularly significant in this regard because it demonstrates an early and sustained policy interest in digital higher education. The Virtual University Trial Project, for example, was launched to encourage collaboration among universities and the private sector, to create a cost-effective virtual education system without lowering quality, and to identify standards for virtual university governance (Jung & Rha, 2001). This initiative reveals that digital learning in South Korea was never understood only as a technical upgrade; rather, it was framed as a means of institutional coordination, resource sharing, and quality assurance. More recent analyses of AI education policy in South Korea also show that the state continues to treat educational innovation as a strategic domain requiring policy direction, operational detail, and long-term planning (Lee & Jeong, 2023). At the same time, research on inclusive education in South Korea highlights that quality depends on the interaction of human, social, physical, curricular, and operational support systems (Kim et al., 2024).

Against this background, this study has three main aims. First, it seeks to analyze South Korea's experience in producing and disseminating digital educational content relevant to Korean Studies, with attention to policy initiatives, institutional practices, and resource design. Second, it aims to identify the strengths and limitations of current digital content in relation to the needs of overseas teaching and learning. Third, it seeks to formulate future prospects for a more sustainable model of transnational Korean Studies that combines national leadership with international adaptability. The guiding assumption is that sustainable development in this field depends on a balance between standardization and localization. South Korea can provide high-quality core content, but overseas institutions must be able to adapt it to different linguistic levels, learning traditions, and student profiles. This logic is consistent with the stakeholder-centered curriculum literature, which shows that international consistency becomes more effective when diverse perspectives are incorporated into content development and quality assurance (Gaweł et al., 2023). It is also compatible with the broader sustainability agenda in higher education, which links lifelong learning, access, and institutional responsibility to the long-term social mission of universities (Owens, 2017).

Methodologically, the article adopts a qualitative-dominant case study design with comparative analytical elements. The study relies primarily on document analysis and content analysis. Document analysis will examine policy papers, institutional reports, platform descriptions, and publicly available materials related to digital education and Korean Studies in South Korea. Content analysis will focus on selected digital resources used in Korean language and cultural education, evaluating them according to criteria such as pedagogical coherence, accessibility, interactivity, modularity, cultural authenticity, and adaptability for overseas use. Where possible, the study will also draw on expert perspectives from instructors, curriculum designers, and administrators involved in Korean Studies or digital education development. This approach is appropriate because digital learning outcomes are shaped by the interaction between content, learner, and environment, and because sustainable educational innovation depends on the circulation of knowledge across institutional networks (Reinhold et al., 2024; Li, 2025). It also enables the study to connect policy-level developments with actual educational practice, which is essential when assessing sustainability in a transnational field.

The expected results are fourfold. First, the study is expected to show that South Korea possesses a relatively strong institutional and technological foundation for digital educational content in Korean Studies, supported by policy attention, higher education modernization, and a growing digital education ecosystem (Hashim et al., 2021). Second, it is expected to demonstrate that digital content expands the reach of Korean Studies by reducing geographic barriers, enabling reusable learning modules, and supporting blended or self-directed learning (Drozdikova-Zaripova & Sabirova, 2020). Third, the analysis is likely to reveal persistent weaknesses, including limited localization for non-native learners, uneven adaptation to different curricular systems, and insufficient mechanisms for quality assurance across international contexts (Sciarretta, 2025; Gaweł et al., 2023). Fourth, the study is expected to conclude that the most sustainable digital content will be characterized by pedagogical clarity, accessibility, cultural depth, and flexible design. In other words, future success will depend less on technological novelty than on the capacity to produce content

that is reusable, inclusive, and institutionally transferable (Goodyear, 2005; Reinhold et al., 2024).

Ultimately, this article argues that the future of overseas Korean Studies depends on building a digital content ecosystem that is academically credible, culturally responsive, and globally adaptable. Digital educational content should not be treated as a temporary response to shifting circumstances, but as a long-term commitment to educational continuity and international collaboration. By examining South Korea's experience and outlining future prospects, the study seeks to contribute to a more durable and equitable model of Korean Studies in the digital age.

***Current State and Challenges of Korean Studies Abroad***

Korean Studies abroad has moved well beyond its earlier status as a niche philological specialty and has emerged as a comparatively mature, interdisciplinary, and internationally networked field shaped by South Korea's economic ascent, political significance, and global cultural visibility. Its expansion has been closely linked to democratization, deeper integration into global markets, and the strategic use of cultural diplomacy, which together created the institutional conditions for sustained academic exchange and the widening of Korea-related teaching and research across universities outside the peninsula (Kim & Jin, 2016). The field's contemporary profile is also inseparable from the Korean Wave, whose transnational circulation has generated not only popular attention but also durable scholarly demand for Korean language training, media analysis, and broader area expertise (Jin & Yoon, 2017; Cho, 2017). As a result, Korean Studies is now far more interdisciplinary than before, drawing on history, politics, sociology, economics, media studies, migration studies, literature, linguistics, and digital humanities, while increasingly adopting comparative, transnational, and inter-Asian frameworks that position Korea within larger regional and global formations rather than as a sealed national object (Cho & Zhu, 2017; Jung, 2024).

Government-supported organizations have significantly contributed to this international expansion. Institutions such as the Korea Foundation (KF), the Academy of Korean Studies (AKS), and the King Sejong Institute Foundation have provided extensive financial and institutional support through research grants, faculty exchange programs, scholarships, curriculum development, library assistance, and international conferences. These initiatives have strengthened global academic cooperation while increasing the visibility and accessibility of Korean Studies beyond the Korean Peninsula.

At the same time, the growth of the field should not be read as a linear story of consolidation. Empirical trend analysis shows a marked increase in Korea-related scholarship over time, yet this expansion has been unevenly distributed across regions and institutions, with East Asia remaining a major hub and North America and Europe developing stronger institutional bases than many other parts of the world (Schwekendiek, 2020). This uneven geography points to a key structural feature of Korean Studies abroad: its visibility has increased, but its institutional depth remains asymmetrical, often depending on the local capacity of universities, the presence of committed scholars, and externally supported initiatives rather than on stable, autonomous departmental structures (Saeji, 2018).

**Table 1**
*Development of Korean Studies in Selected Countries (Korea Foundation, 2025)*

| Country | Universities Offering Korean Studies | Approximate Period of Expansion | Main Driver | Academic Maturity | Development Characteristics |
|---|---|---|---|---|---|
| Japan | 377 | Before 1990 | Historical and cultural ties | Very High | Long-established academic tradition with extensive bilateral cooperation and numerous specialized research centers. |
| China | 270 | 1990s | Economic cooperation | Very High | Rapid institutional growth driven by geographical proximity, economic integration, and increasing academic exchanges. |
| United States | 141 | 1980s–1990s | Area Studies and international research | Very High | Comprehensive interdisciplinary programs with internationally recognized Korean Studies centers and strong research output. |

*Continuation of the table*

| Country | Universities Offering Korean Studies | Approximate Period of Expansion | Main Driver | Academic Maturity | Development Characteristics |
|---|---|---|---|---|---|
| Russia | 39 | Soviet period | Historical academic tradition | High | Well-established tradition in Korean language and regional studies, supported by expanding research cooperation with South Korea. |
| Vietnam | 38 | 2000s | Economic cooperation and labor mobility | Medium | Fast-growing academic programs reflecting closer economic relations and increasing student demand. |
| Taiwan | 36 | 1990s | Regional cooperation | Medium | Strong emphasis on Korean language education and active cultural and academic exchanges. |
| Thailand | 32 | 2000s | Hallyu and educational cooperation | Medium | Expanding university curricula supported by growing interest in Korean language and culture. |
| United Kingdom | 29 | 1990s | Academic research | High | Research-oriented programs integrated into Asian Studies with increasing interdisciplinary collaboration. |
| India | 23 | 2000s | Bilateral educational cooperation | Medium | Emerging field supported by expanding university partnerships and rising interest in Korean language and business studies. |
| Germany | 21 | 1990s | East Asian Studies | High | Well-developed research tradition within East Asian Studies, emphasizing history, linguistics, and cultural studies. |

*Source: Compiled by the author based on the Korea Foundation Global Korean Studies Map (2025) and the Academy of Korean Studies.*

The data presented in Table 1 demonstrate that Korean Studies has expanded well beyond its traditional regional base and is now represented across diverse academic systems. At the same time, the distribution of programs remains uneven, reflecting considerable differences in institutional capacity, research infrastructure, and long-term investment. While some countries have developed comprehensive research centers and interdisciplinary curricula, others continue to rely on relatively small programs with limited human and financial resources. These differences highlight that the internationalization of Korean Studies has been accompanied not only by quantitative growth but also by significant variation in institutional maturity.

The expansion of Korean Studies has also generated new questions concerning the identity of the discipline itself. As the field has become increasingly interdisciplinary, its conceptual boundaries have become less clearly defined, particularly in programs that must accommodate students with widely differing academic interests and career goals. Moreover, the worldwide popularity of Korean popular culture has stimulated enrollment and public visibility while simultaneously encouraging a perception of Korean Studies that is centered primarily on entertainment and language learning rather than on comprehensive historical, political, and social analysis. Consequently, the principal challenge is no longer simply to increase the number of Korean Studies programs, but to reinforce their long-term academic sustainability through stable institutional support, diversified curricula, and research approaches that integrate digital innovation with rigorous scholarly inquiry.

Despite this substantial progress, Korean Studies abroad continues to encounter several structural and institutional challenges that influence both its sustainability and future development. While the discipline has benefited substantially from governmental support and growing international interest, many overseas programs still face limitations related to funding, human resources, institutional capacity, and academic infrastructure. These challenges are summarized in Table 2.

**Table 2**
*Contemporary challenges facing overseas Korean Studies*

| Challenge | Description | Impact on Korean Studies Abroad | Possible Strategies |
|---|---|---|---|
| Dependence on External Funding | Many overseas Korean Studies programs rely heavily on financial support from South Korean institutions such as the Korea Foundation (KF) and the Academy of Korean Studies (AKS). | Financial sustainability becomes uncertain when grant periods end or funding priorities change, making long-term program planning difficult. | Diversify funding sources through national research grants, university support, private foundations, and international partnerships. |
| Shortage of Qualified Specialists | The rapid expansion of Korean Studies has outpaced the availability of scholars with advanced expertise, particularly in specialized fields such as premodern history, classical literature, and Korean philosophy. | Universities may face difficulties maintaining high academic standards and offering comprehensive curricula. | Strengthen doctoral education, international faculty exchange programs, and joint supervision of graduate students. |
| Balancing Language Education and Area Studies | Student demand is often driven by interest in learning the Korean language and popular culture rather than broader academic inquiry into Korean society, history, politics, and economics. | Curricula may become overly language-oriented, reducing opportunities for interdisciplinary research and critical analysis. | Integrate language instruction with courses in history, politics, economics, culture, and social sciences to provide a comprehensive educational framework. |
| Regional Disparities | Korean Studies is well established in East Asia, North America, and Western Europe, while institutions in Africa, Latin America, Central Asia, and parts of Southeast Asia often have limited academic resources and institutional support. | Unequal development creates disparities in research capacity, international collaboration, and access to scholarly materials. | Expand international academic networks, digital libraries, joint research projects, and targeted support for emerging programs. |
| Digital Transformation | The increasing use of digital humanities, artificial intelligence, online learning, and electronic archives is changing research and teaching practices. | Institutions lacking digital infrastructure or faculty training may struggle to remain competitive in international scholarship. | Invest in digital research infrastructure, faculty development, online databases, and collaborative digital humanities initiatives. |
| Interdisciplinary Integration | Modern Korean Studies increasingly overlaps with fields such as international relations, media studies, gender studies, environmental studies, and digital humanities. | Traditional disciplinary boundaries may limit innovation and reduce the global relevance of Korean Studies research. | Encourage interdisciplinary research projects, cross-departmental collaboration, and comparative international studies. |

*Source: compiled by the author based on reports from the Korea Foundation, the Academy of Korean Studies, and recent literature on international Korean Studies.*

The challenges outlined above should be viewed as interrelated rather than independent. Stable funding influences the recruitment and retention of qualified faculty, supports investment in digital infrastructure, and creates opportunities for interdisciplinary collaboration and international research. At the same time, institutional flexibility and long-term strategic planning remain essential for responding to rapidly changing educational and technological environments. Future development of Korean Studies abroad is therefore likely to depend on stronger international academic networks, wider use of digital research resources, collaborative graduate education, and more diversified institutional partnerships capable of supporting sustainable growth across different regions.

The internationalization of Korean Studies represents one of the most significant developments in contemporary area studies. Supported by South Korea's growing global influence and sustained international academic cooperation, the field has evolved into a mature interdisciplinary area of scholarship. Nevertheless, its long-term development will depend on addressing persistent challenges related to funding, academic staffing, regional disparities, digital transformation, and interdisciplinary integra-

tion. Continued cooperation between South Korean and overseas universities, together with diversified funding mechanisms and innovative models of research and education, will be essential for strengthening the global position and long-term sustainability of Korean Studies abroad.

***Korean Studies in Kazakhstan: Institutional Development and Current Trends***

Korean Studies in Kazakhstan has developed from predominantly Korean-language instruction into a broader interdisciplinary field encompassing language, history, literature, culture, international relations, translation, and contemporary Korean society. Its institutional development has been closely associated with the expansion of Kazakhstan–Republic of Korea relations since the establishment of diplomatic relations in 1992, as well as with the activities of Kazakhstani universities, Korean partner institutions, and organizations supporting Korean Studies. At the same time, the field has been shaped by Kazakhstan's multilingual educational environment and by the historical presence of the Korean diaspora. Korea is therefore studied both as an area of academic specialization and in relation to the historical, cultural, economic, and political context of Kazakhstan and Central Asia (Lee, 2022; Dzhiyenalyev & Shaken, 2022).

The institutional development of Korean Studies has been particularly significant at Al-Farabi Kazakh National University (KazNU) and Ablai Khan Kazakh University of International Relations and World Languages, which have constituted the principal specialized centers of the field in Kazakhstan. At KazNU, Korean-language instruction preceded the establishment of the Department of Korean Studies in 1994. The department subsequently developed within the broader environment of Oriental Studies and established cooperation with Korean universities and academic organizations. Its model combines Korean language and literature with Oriental Studies, translation and interpreting, and substantive knowledge of Korean history, culture, society, and contemporary Korea. The availability of graduate-level training further strengthens its research orientation and contributes to the reproduction of academic specialists (Lee, 2019; Lee, 2022).

Ablai Khan University represents a complementary institutional model. Korean was introduced there as a second foreign language in 1993, followed by the establishment of a Korean-language specialization in 1998 and subsequent development of Korean Studies and translation programs (Jang, 2026). Its Oriental Studies curriculum combines Korean-language education with history, politics, economics, culture, diplomacy, translation, and intercultural communication, while master's-level training provides opportunities for advanced academic and professional specialization (Jang, 2026). Compared with KazNU's more research-oriented model, Ablai Khan University places greater emphasis on language pedagogy, translation, interpreting, and international professional communication. These approaches are complementary: sustainable Korean Studies requires both substantive knowledge of Korea and the practical linguistic competencies demanded by education, diplomacy, business, and international communication (Lee, 2019).

Other universities contribute to the field through broader Oriental Studies and foreign-language programs rather than independent Korean Studies departments. L.N. Gumilyov Eurasian National University (ENU), for example, offers Korean as one of the second foreign languages within its Oriental Studies curriculum and provides courses dealing with Korean Studies, Korean culture, and Korean language. Its Oriental Studies programs exist at bachelor's and master's levels (Baizakova et al., 2017). This model demonstrates that Korean-related education is expanding beyond specialized departments into broader programs in Oriental Studies, regional studies, translation, and international relations. Such programs should nevertheless be distinguished from the specialized institutional structures developed at KazNU and Ablai Khan University.

International academic cooperation has been another major factor in the development of Korean Studies in Kazakhstan. The Korea Foundation, the Academy of Korean Studies, the Education Center of the Embassy of the Republic of Korea, Korean universities, and other organizations have supported academic exchanges, scholarships, conferences, research projects, teaching materials, and institutional partnerships. The long-term significance of such cooperation depends on its integration into permanent curricula, research activities, postgraduate training, and university partnerships rather than isolated cultural or educational events (Lee, 2019). A related trend is the localization of educational resources (Lee, 2022). Recent cooperation involving KazNU and Korean partners has included the development of Korean-language materials in Kazakh, reflecting a shift from the simple importation of Korean educational resources toward their adaptation to Kazakhstan's multilingual educational environment.

The field is also becoming increasingly connected to professional and economic demand. Contemporary programs address not only language and philology but also Korean politics, economic development, international relations, social transformation, cultural industries, migration, and Korea–Central Asia relations. Growing Korean investment and cooperation in industry, infrastructure, education, technology, healthcare, logistics, and business create demand for specialists who combine Korean-language proficiency with knowledge of Korean institutions and professional culture. This practical dimension is particularly visible in programs combining Korean with translation, interpreting, diplomatic communication, and international business. At KazNU and Ablai Khan University, cooperation with Korean organizations has also created opportunities for scholarships, internships, and professional engagement (Lee, 2022; Jang, 2026).

Despite this progress, several structural challenges remain. The expansion of undergraduate language education has not necessarily produced a sufficient number of researchers and university teachers capable of supervising advanced Korean Studies research. Earlier studies therefore emphasized the need to strengthen postgraduate education, research capacity, and academic staff development (Lee, 2019; Lee, 2022). Institutional resources also remain concentrated in Almaty and Astana, while regional universities may face greater difficulties in recruiting specialized instructors, maintaining Korean-language collections, and organizing sustained international exchanges. Digital technologies can partly mitigate these differences through online lectures, joint seminars, shared courses, and virtual mobility, but they should complement rather than replace stable institutional capacity (Jang, 2026).

The Korean diaspora provides an additional intellectual resource for the field. Its historical experience in Kazakhstan creates opportunities for research on migration, identity, cultural memory, language maintenance, and intercultural relations (Dzhiyenalyev & Shaken, 2022). At the same time, Korean Studies should extend beyond diaspora history to contemporary South Korea, including its political institutions, demographic transformation, technological development, cultural industries, social change, and relations with Kazakhstan and Central Asia. This broader scope is essential if the field is to develop as an academic discipline rather than remain primarily a form of language and cultural education.

The development of Korean Studies in Kazakhstan can therefore be understood as a transition from language-centered education toward a diversified academic and professional field. KazNU and Ablai Khan University represent the principal examples of specialized institutional development, while ENU illustrates the integration of Korean-related subjects into broader Oriental Studies. From the perspective of sustainable overseas Korean Studies, the main challenge is to transform international support and short-term educational initiatives into stable domestic academic capacity through permanent programs, qualified researchers, postgraduate training, locally relevant teaching materials, and sustained research cooperation. Kazakhstan's multilingual environment, established Korean diaspora, growing economic relations with the Republic of Korea, and higher-education infrastructure provide favorable conditions for this development. The long-term objective should therefore be not simply to expand Korean-language learning, but to strengthen Kazakhstan's capacity to produce original knowledge on Korea and Korea-Central Asia relations.

***Institutional Support and Strategies for Overseas Korean Studies***

Institutional support is the decisive condition that transforms Overseas Korean Studies from a collection of isolated individual interests into a durable academic field. In theoretical terms, Korean Studies abroad depends on more than intellectual curiosity: it requires funding, administrative legitimacy, teaching infrastructure, research networks, and long-term policy coordination. Without these supports, programs remain vulnerable to fluctuations in student demand, personnel turnover, and university budget constraints. Korean institutional policy has therefore developed a layered model in which the state and quasi-public agencies act as field builders, providing the material and symbolic resources needed for the international reproduction of knowledge about Korea. This model aligns with broader cultural diplomacy goals, since the promotion of Korean language, history, society, and culture also serves soft power objectives and strengthens Korea's visibility in global higher education (Kwak, 2023; Cho & Kim, 2023).

A central actor in this architecture is the Korea Foundation (KF). Established in 1991 under the Ministry of Foreign Affairs, KF has played a foundational role in supporting Korean Studies overseas by funding professorships, research projects, libraries, publications, academic events, and institutional

partnerships. The theoretical significance of KF lies in its network-centered strategy: rather than supporting only a few elite institutions, it disperses grants across regions so that Korean Studies can develop in diverse academic environments. This is especially important because field consolidation often begins with small but strategic interventions – such as seed grants for a lecture series or support for a new library collection – that gradually create institutional permanence. Research using KF's statistics center shows that KF-supported Korean Studies programs operate in 1,408 universities across 107 countries, demonstrating both the geographical breadth and institutional depth of Korea's overseas academic outreach (Kwak, 2023). Such coverage suggests that Korean Studies is no longer a marginal niche but an internationally distributed academic domain sustained by public investment (Kwak, 2023).

The Academy of Korean Studies (AKS), especially through the Korean Studies Promotion Service (KSPS), provides a more specialized academic mechanism. Unlike broader cultural promotion, KSPS is oriented toward scholarly infrastructure, curriculum development, research capacity, and institutional maturation. One of its most important instruments is the Seed Program for Korean Studies, which supports institutions that are at an early stage of building Korean Studies capacity. This program is theoretically important because it addresses the "entry problem" in international academic development: universities may have interest in Korea, but they often lack trained faculty, course materials, or stable funding. Seed support lowers the threshold for participation and helps institutions move from episodic interest to formal program creation. In contrast, the Core University Program for Korean Studies reflects a consolidation strategy. It concentrates multi-year support on already established universities so that they can function as regional hubs, training scholars, hosting conferences, and mentoring neighboring institutions. In effect, the two programs create a developmental ladder: seed support initiates growth, while core support stabilizes and expands it (Jeong, 2025).

The practical impact of these institutional mechanisms is particularly visible when external support is translated into sustainable academic capacity within Kazakhstani universities. Cooperation with the Korea Foundation, for example, has supported visiting professors, research fellowships, online courses, scholarships, and academic projects at KazNU. Earlier cooperation included a Korea Foundation guest-professor program, which enabled Kazakhstani students to receive specialized instruction in areas where local expertise was limited (Baizakova et al., 2017). More recently, the Korea Foundation has supported research fellowships for KazNU faculty and a visiting-professor arrangement with Hankuk University of Foreign Studies, while in 2026 it supported the development of a comprehensive Korean-language textbook in Kazakh and scholarships for undergraduate and doctoral students (Al-Farabi Kazakh National University, 2024, 2025, 2026). These examples illustrate a shift from short-term academic exchange toward the localization of expertise, teaching resources, and research capacity. Cooperation with the Academy of Korean Studies has a complementary function through its Seed and Core University programs, which are designed to strengthen overseas Korean Studies institutions, research, postgraduate education, and international academic networks. The experience of Ablai Khan University, including its participation in the Core University Program, demonstrates how such support can contribute to institutional consolidation and cooperation with other Korean Studies centers in Central Asia (Jang, 2026).

The scale of this support is visible in domestic and international funding patterns. A recent analysis of KSPS-supported domestic Korean Studies projects from 2007 to 2023 identified 413 research projects with total funding of 240.8 billion KRW, averaging 583 million KRW per project (Jeong, 2025). Although this figure concerns domestic support, it is valuable theoretically because it shows the seriousness of state-backed Korean Studies investment and the institutional capacity of KSPS to sustain large-scale research ecosystems. It also indicates that Korean Studies is not merely symbolic diplomacy; it is an area of structured public expenditure. This matters for overseas Korean Studies as well, because international programs often rely on similar logic: sustained multi-year financing, project evaluation, and institutional accountability (Jeong, 2025).

Another pillar of overseas institutional support is the King Sejong Institute network, which functions as the most visible global platform for Korean language education. The King Sejong Institute is important not only because it teaches language, but because it creates the entry point through which learners may later progress into Korean Studies programs, exchange study, or graduate research. This makes language education a pipeline for academic field expansion. Recent scholarship on King Sejong Institute policy emphasizes that its effectiveness depends on localization, teacher expertise, diversified

promotion, and stronger cooperation with local institutions and Korean firms (Hwang, 2024). Another study highlights that teachers themselves require stronger competencies in contrastive linguistics, cultural understanding, pedagogical adaptation, administrative management, and intercultural communication (Kim, Song & Lee, 2024). These findings suggest that institutional success depends not simply on expanding the number of institutes, but on improving quality, adaptability, and local embeddedness.

The broader policy logic of the King Sejong Institute system is especially clear in Korean Wave-based learner strategies. Korean popular culture often attracts first-time learners, but sustained language study requires institutional mechanisms that prevent dropout and convert cultural interest into educational commitment (Cho & Kim, 2023). For this reason, official strategy should connect language education with culturally relevant content, regionally adapted curricula, and long-term learner pathways. In this sense, the King Sejong Institute is not merely a language school; it is a strategic bridge between popular culture and academic study (Cho & Kim, 2023).

Overseas Korean Studies also depends on the quality of content and the international relevance of the field. Research on foreign university students majoring in Korean Studies shows that many students first become interested in Korea through Korean popular culture, yet their understanding of the Korean Peninsula remains uneven and often limited (Kang, 2024). This implies that institutional support must go beyond language instruction to include balanced content on history, politics, reunification, and contemporary society. Such content diversification strengthens academic legitimacy and helps Korean Studies avoid being reduced to a narrow cultural fascination (Kang, 2024). Similarly, studies of the field argue that Korean Studies should include underrepresented topics, comparative perspectives, and digitally accessible resources in order to remain intellectually robust and internationally competitive (Heo, 2024; Kwak, 2023).

In theoretical perspective, the most effective strategy for Overseas Korean Studies is a multilayered model of support. First, broad international funding through KF expands the field geographically and increases institutional visibility (Kwak, 2023). Second, KSPS and AKS provide developmental and consolidating support through Seed Program and Core University Program funding (Jeong, 2025). Third, the King Sejong Institute network supplies the language infrastructure that feeds the broader academic ecosystem (Hwang, 2024; Kim et al., 2024). Together, these institutions create a pipeline in which language learning, curriculum development, scholarly research, and international collaboration reinforce one another. The long-term strength of Overseas Korean Studies therefore depends on continuity, regional balance, localized adaptation, and coordinated public policy rather than fragmented short-term projects (Kang, 2024; Kwak, 2023).

In conclusion, institutional support is not an auxiliary feature of Overseas Korean Studies; it is its very foundation. The Korean state and affiliated institutions have built a strategic support structure that ranges from initial language exposure to advanced research collaboration. KF widens the global reach of Korean Studies, AKS and KSPS deepen its scholarly base, and the King Sejong Institute network expands its learner pipeline. When combined with targeted programs such as the Seed Program for Korean Studies and the Core University Program for Korean Studies, these institutions demonstrate how policy can transform cultural interest into a stable international academic field. The future of Overseas Korean Studies will depend on maintaining this coordinated architecture while ensuring that support remains locally responsive, academically rigorous, and financially sustainable.

***Online Resources and Virtual Academic Networks for Overseas Korean Studies***

The practical development of Overseas Korean Studies has increasingly become dependent on digital infrastructure, because online access now determines whether students can enter the field, whether researchers can sustain their work, and whether small overseas departments can remain academically viable. In many universities outside South Korea, Korean Studies is still taught by a small number of faculty members, with limited budgets and uneven access to Korean-language materials. In this context, digital platforms, virtual academic communities, and nationally supported online services function not as supplementary tools but as essential components of the academic infrastructure of the field. The Korea Foundation has expanded digital access to Korean Studies through initiatives such as KF Global e-School, which connects Korean universities with overseas institutions and provides online Korean Studies and Korean language courses (Korea Foundation, 2024). Likewise, the Academy of Korean Studies,

through the Korean Studies Promotion Service, has strengthened the field by supporting curriculum development, research capacity, and institutional continuity, especially through programs designed to support the formation and consolidation of Korean Studies institutions (Kang, 2024).

Operating as a national online education platform under Korea's lifelong education system, K-MOOC offers open access to university-level courses and also enables blended learning models for diverse groups of learners (National Institute for Lifelong Education, 2024). This advantage is particularly salient for overseas students. Accordingly, it mitigates shortages of local specialists and supports blended learning models that integrate online lectures with classroom discussion, source analysis, and written assignments. Research on K-MOOC indicates substantial uptake: between October 2015 and August 2017, 272 courses were implemented and 289,163 participants enrolled, with an average completion rate of 9.3%, which is closely consistent with global MOOC patterns (Lee & Chung, 2019). This suggests that K-MOOC is suitable for broad access, but it also shows that completion depends on instructional quality, course design, and learner support. For Overseas Korean Studies, K-MOOC is therefore most effective when used as a structured academic bridge: students first acquire general knowledge online and then deepen it through local seminars, reading groups, and supervised projects (Aksela et al., 2016). In addition, digital courses reduce dependence on individual instructors and provide continuity for smaller overseas programs where faculty resources may be unstable.

A second indispensable layer consists of research databases such as RISS and KCI. RISS is important for thesis retrieval, literature searching, and document discovery, while KCI provides bibliographic visibility and supports access to Korean academic publications. For overseas researchers, these systems are critical because access to Korean-language scholarship is often limited outside Korea. In practical terms, they enable undergraduate students to find articles for essays, graduate students to build stronger bibliographies, and faculty members to locate Korean research for comparative work. This matters because the quality of Overseas Korean Studies depends not only on enthusiasm for Korea, but also on access to current scholarship and reliable academic information systems. Digital knowledge environments have become a structural necessity in higher education, especially where physical library holdings are limited (Peters & Seruga, 2016). Through RISS and KCI, Korean Studies departments abroad can participate more fully in the same research conversations that shape scholarship in Korea.

Teacher-development platforms are equally significant. The quality of Korean language teaching strongly affects whether learners remain in the field long enough to become majors, researchers, or cultural mediators. Studies on the King Sejong Institute system emphasize localization, specialized teacher recruitment, diversified promotion, and institutional cooperation as key conditions for success (Hwang, 2024). Another study on Korean-wave-based learners argues that language education should not merely attract beginners through popular culture, but should also maintain learning continuity and convert interest into sustained study (Cho & Kim, 2023). In this context, online teacher-training platforms and professional communities are practically important because they allow instructors to exchange lesson plans, adapt materials to local contexts, and develop competencies in digital pedagogy. The need is even greater in virtual environments, where university teachers require skills related to instructional adaptation, online interaction management, and collaboration across different learning contexts (Guasch et al., 2010).

The King Sejong Institute network is best understood as an entry pathway into Overseas Korean Studies. Many learners begin with language classes and later move into more advanced academic study. This progression is not automatic; it depends on curriculum continuity, local institutional cooperation, and teacher support. Scholarship on the King Sejong Institute shows that its effectiveness is strengthened when institutions localize content, recruit professional teachers, and reinforce cooperation with local partners (Hwang, 2024). In practical terms, this means that an institute should not simply offer standard language classes, but should also connect learners to cultural seminars, online tutoring, academic Korean courses, and reading opportunities that lead toward university-level Korean Studies. Research on academic-purpose Korean curricula further confirms that teacher collaboration, including online and offline exchange, is necessary for developing materials that serve learners with different educational goals (Sun et al., 2025).

**Table 3**
*Major Online Resources for Overseas Korean Studies*

| Resource | Main function | Contribution to sustainability in overseas settings |
|---|---|---|
| K-MOOC | Online university courses | Expands access to Korean Studies content and reduces dependence on local specialists |
| RISS | Research search and thesis access | Supports literature reviews, dissertations, and academic source collection |
| KCI | Journal indexing and academic visibility | Helps scholars identify Korean publications and follow scholarly debates |
| Online teacher-training platforms | Teacher development and shared pedagogy | Improves instructional quality and supports professional communities |
| King Sejong online platforms | Language learning and academic outreach | Creates a pathway from language learning to Korean Studies programs |

*Source: Author's compilation based on data and descriptions from Lee and Chung (2019), Hwang (2024), Sun et al. (2025), and Korea Foundation (2024).*

Virtual academic networks extend these resources into a collaborative system. Overseas Korean Studies increasingly develops through webinars, joint seminars, co-taught classes, and online reading groups. These formats reduce the isolation of small departments and make it possible to cooperate with stronger Korean Studies centers without the costs of travel or long-term exchange. This networking model corresponds with broader trends in higher education, where digital platforms enable knowledge exchange beyond traditional institutional boundaries (Peters & Seruga, 2016). In practical terms, a university in Latin America, Europe, or Southeast Asia may co-host an online lecture with a Korean professor, invite diaspora scholars to a virtual panel, or share syllabi with neighboring institutions. Such networking lowers barriers to participation and raises the academic visibility of smaller programs.

The practical design of these networks should follow a structured developmental model. First, institutions should use K-MOOC modules as entry-level content for students who are interested in Korea but lack prior academic training (Lee & Chung, 2019). Second, they should integrate RISS and KCI into writing assignments and research methods courses so that students learn to work with Korean-language sources (Kwak, 2023). Third, departments should establish virtual teacher communities linked to King Sejong Institute-related training systems, enabling regular workshops on pedagogy, digital tools, and local adaptation (Hwang, 2024). Fourth, universities should seek support from Korean institutions to sustain online lectures, research cooperation, and academic events. This layered structure is more effective than isolated initiatives because it connects language learning, research development, and institutional sustainability into one pathway.

**Table 4**
*Practical Strategies for Virtual Academic Networking*

| Strategy | Example | Expected result |
|---|---|---|
| Blended learning | K-MOOC + local seminars | Better comprehension and learner engagement |
| Digital research training | RISS and KCI in course assignments | Stronger academic writing and source analysis |
| Teacher networking | Online workshops and professional forums | More consistent teaching quality |
| Institutional linkage | Online seminars and collaborative projects | Broader cooperation and academic visibility |
| Curriculum sharing | Joint syllabi and reading-list exchange | Easier program development and adaptation |

*Source: Compiled by the author based on Lee and Chung (2019), Peters and Seruga (2016), Hwang (2024), Sun et al. (2025), and Korea Foundation (2024).*

South Korea's experience of educational digitalization has also acquired practical relevance for Korean Studies in Kazakhstan, particularly where digital resources can compensate for limited local teaching capacity. An early example was the introduction of Korea Foundation-supported online Korean-language courses at KazNU in cooperation with Sookmyung Women's University, in which more than 50 students participated and Korean professors delivered video lectures as part of the university curriculum (Al-Farabi Kazakh National University, 2020). More recently, Korean Studies scholars in Kazakhstan have explored the use of K-MOOC courses as a digital resource for local learners, while academic cooperation between Kazakhstani and Korean institutions has increasingly incorporated online lectures, virtual exchange, and digitally mediated access to Korean-language materials (Oh, 2025). In the Kazakhstani context, the practical significance of this model lies not in reproducing South Korea's digital education system in its entirety, but in selectively integrating its components into blended learning. Such an approach can expand students' exposure to authentic Korean-language content, connect learners with Korean specialists, and reduce the geographical limitations associated with Kazakhstan's concentration of Korean Studies expertise in major cities.

From a broader policy perspective, online resources and virtual academic networks also contribute to diversifying the content offered in Overseas Korean Studies. Studies suggest that many students first encounter Korea via popular culture, yet the persistence of partial understanding of Korean history, politics, and issues related to the Korean Peninsula is documented (Kang, 2024). Accordingly, virtual resources must promote more than initial attraction; they should drive deeper academic engagement. Maintaining academic credibility for Korean Studies abroad – while preventing it from being narrowed to a limited cultural fascination – requires balanced coverage of history, politics, reunification studies, society, and comparative regional issues. Digital systems enable this by broadening access to current scholarship, recorded lectures, primary sources, and collaborative academic forums. Digitalization brings opportunities, but it simultaneously introduces challenges to the sustainable development of Overseas Korean Studies. Unequal technological infrastructure, limited multilingual digital content, variation in digital literacy, and the need for ongoing platform maintenance remain significant challenges. Future digital strategies should expand access while also safeguarding quality, inclusiveness, and long-term institutional sustainability. Online resources and virtual academic networks have become fundamental foundations for Overseas Korean Studies. While K-MOOC extends access, RISS and KCI strengthen research capacity, teacher-development platforms enhance instructional quality, and Korean institutions provide the organizational framework that integrates these components into a global academic ecosystem (Guasch et al., 2010; Cho & Kim, 2023). Integration is the most effective model. The future of Overseas Korean Studies is not shaped by standalone digital tools; rather, coordinated virtual infrastructures preserve institutional continuity, sustain pedagogical quality, and support the long-term circulation of knowledge over time.

The Kazakhstani experience also has implications beyond the national level because the country has increasingly developed as a platform for regional Korean Studies cooperation. The combination of established university-based programs, Korean Studies research centers, Korean diaspora organizations, and long-term cooperation with Korean institutions provides conditions for Kazakhstan to function as a regional node connecting Korean Studies initiatives across Central Asia. This role is particularly relevant because the development of Korean Studies in the region remains uneven and individual institutions often face limitations in staffing, research infrastructure, and access to Korean-language resources. Regional conferences, joint publications, shared digital courses, and interuniversity research networks can therefore extend the effects of Korean-supported programs beyond individual universities. Recent Central Asian Korean Studies publications supported through the Academy of Korean Studies' Core University Program illustrate this networked approach by bringing together researchers and institutions from Kazakhstan and other Central Asian countries (Academy of Korean Studies, 2025; Jang, 2026).

## Conclusion and practical recommendations

This article's review of scholarship indicates that digital educational content is no longer a peripheral supplement to Overseas Korean Studies; it now functions as one of the main conditions for the field's sustainability. Practically, Overseas Korean Studies abroad will depend on whether institutions can secure continuous access to high-quality online learning materials, digital research databases, and collaborative academic networks. Especially

relevant are overseas universities constrained by staffing, characterized by small student cohorts, and affected by uneven access to Korean-language sources. In such contexts, digital infrastructure helps transform Overseas Korean Studies from a fragile local offering into a durable transnational academic domain. The wider institutional ecosystem created by the Korea Foundation and the Academy of Korean Studies illustrates this logic clearly, as both organizations connect dispersed institutions into a more stable international structure of support.

A key conclusion is that digital content is most effective when it is organized as a pathway rather than a collection of separate tools. K-MOOC offers broad entry-level access to Korean-related lectures and can attract learners who have no prior academic background in the field. RISS and KCI then allow those learners to move from general interest to source-based academic study, while teacher-support systems and King Sejong Institute networks help sustain learner progression and classroom continuity. MOOCs and open resources expand participation, yet their educational value rests on interaction, guidance, and ongoing support. Research on digital learning repeatedly shows that access by itself does not ensure completion or deep learning; accordingly, course design, learner support, and pedagogical scaffolding are essential for meaningful outcomes. For Overseas Korean Studies, online platforms should be incorporated into structured academic programs rather than being operated as isolated content repositories.

Sustainability further calls for an appropriate balance between accessibility and academic depth. Even when students initially approach Korea via popular culture or language study, durable scholarly engagement requires access to broader themes, including Korean history, politics, social change, regional relations, and comparative analysis. Digital content that focuses only on attraction may generate short-term enthusiasm without durable academic commitment. Studies of overseas Korean Studies and King Sejong-linked learner pathways emphasize the need for localized content, continuity, and institutional cooperation so that interest can be converted into advanced study. In this regard, digital educational content can function as a bridge from initial cultural curiosity to sustained disciplinary engagement.

From a practical standpoint, several recommendations follow. First, overseas departments ought to adopt blended learning as the default model. K-MOOC modules can serve as introductory lectures, while local seminars, tutorials, and reading groups can deepen interpretation and discussion. This model is especially effective for small programs because it reduces dependence on a full local faculty team and allows institutions to maintain course offerings even when staffing is limited. Blended learning also improves retention because students are never left to study independently without feedback. Instead, online content becomes the foundation for guided classroom engagement.

Second, universities should integrate RISS and KCI into research training from the first stages of study. Students can learn to search Korean databases, locate peer-reviewed sources, assess journal quality, and develop Korean-language bibliographies. Not only is this a technical skill; it is essential for academic credibility. Research infrastructure is what allows Overseas Korean Studies to participate in a wider scholarly conversation within Korea, rather than remaining isolated from it. Departments that make database literacy a standard part of methodology courses will produce stronger essays, theses, and dissertations.

Third, teacher development needs to remain a permanent priority. The literature on online communities of practice indicates that collaborative teacher networks are important for reflection, sharing strategies, and sustaining pedagogical improvement over time. In the Korean Studies context, K-teacher-style training, online workshops, and shared lesson banks can help instructors adapt materials to local needs and improve the quality of virtual teaching. This is especially relevant for King Sejong Institute-linked environments, where teachers often work across very different institutional and cultural settings. Teacher support therefore needs to include digital pedagogy, intercultural communication, and curriculum adaptation, not only content knowledge.

Fourth, institutional support from the Korea Foundation and the Academy of Korean Studies should continue to target both emerging and established programs. Seed-level support is necessary for universities that are just beginning to build Korean Studies capacity, while Core University-style support is needed to strengthen mature centers that can serve as regional hubs. This developmental ladder is one of the most effective features of Korea's international support strategy because it combines expansion with consolidation. If future policy allocates greater attention to smaller or newer programs, the field will become more geographically balanced and less dependent on a few flagship institutions. Fifth, long-term learner pathways should

inform the design of digital content. A student may begin with a King Sejong language course, then progress to a K-MOOC lecture series, employ RISS and KCI for course papers, and subsequently participate in an online seminar hosted by a Korea Foundation- or AKS-supported university. This sequence creates continuity between language learning, academic literacy, and research specialization. The value of this pathway is that it reduces dropout and helps students perceive Overseas Korean Studies as a coherent intellectual trajectory rather than a series of disconnected experiences. In conclusion, the sustainable development of Overseas Korean Studies hinges on coordinated digital and institutional support. Online resources such as K-MOOC, RISS, and KCI broaden access; teacher networks and the King Sejong system maintain pedagogical continuity; and the Korea Foundation and Academy of Korean Studies provide the financial and organizational framework that makes the whole ecosystem possible. The field's key takeaway is that digital educational content must be treated as long-term strategic infrastructure, not as a temporary substitute for face-to-face education. When aligned content, pedagogy, research access, and institutional partnership are coordinated, Overseas Korean Studies can remain both academically rigorous and globally resilient.

**Acknowledgments**

This work was supported by the Korea Foundation under the 2026 KF Fellowship for Field Research Grant for the project *«Exploring the Utilization of Digital Cultural and Educational Content for the Sustainable Development of Korean Studies Education in Central Asia»*.

**References**

Aksela, M., Wu, X., & Halonen, J. (2016). Relevancy of the Massive Open Online Course (MOOC) about sustainable energy for adolescents. *Education Sciences, 6*(4), Article 40. https://doi.org/10.3390/educsci6040040

Baizakova, K. A., Kukeyeva, F. A., Shin, M., & Pozdnyakova, E. A. (2017). The present situation and prospects for the development of education cooperation between RK and SK: With special focus on KazNU's Department of Korean Studies. *Central Asian Journal of Social Sciences and Humanities, 3*(3), 37–44.

Cho, H. R., & Kim, S. H. (2023). Korean language education support policies for Korean Wave-based learners: Focusing on the promotion policies of the King Sejong Institute. *Urimal Research, 73*, 155–184. https://doi.org/10.35902/URM.2023.73.155

Cho, M. (2017). Domestic Hallyu: K-pop metatexts and the media's self-reflexive gesture. *International Journal of Communication, 11*, 24.

Cho, Y., & Zhu, H. (2017). Korean Wave studies as method: Reconsidering the television format phenomenon between South Korea and China through Inter-Asian frameworks. *International Journal of Communication, 11*, 18.

Drozdikova-Zaripova, A., & Sabirova, E. (2020). Usage of digital educational resources in teaching students with application of "Flipped Classroom" technology. *Contemporary Educational Technology*. https://doi.org/10.30935/cedtech/8582

Dzhiyenalyev, Y. K., & Shaken, B. (2022). The processes of adaptation of Koreans in Kazakhstan at the end of the XIX–XXth centuries. Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Historical Sciences. Philosophy. Religion Series, 140(3), 21–38. https://doi.org/10.32523/2616-7255-2022-140-3-21-38

Gaweł, A., Giovannetti, M., Pomi G.L., Stefańskac M., Olejnik I., Kulaga B., Cedrola E. (2023). Stakeholder-centered development of new curriculum content in higher education: A case study in creating a course on the green and digital transformation of SMEs. *Studies in Higher Education, 49*(12), 2133–2152. https://doi.org/10.1080/03075079.2023.2293923

Goodyear, P. (2005). Educational design and networked learning: Patterns, pattern languages and design practice. *Australasian Journal of Educational Technology, 21*(1), 82–101. https://doi.org/10.14742/ajet.1344

Guasch, T., Álvarez, I., & Espasa, A. (2010). University teacher competencies in a virtual teaching/learning environment: Analysis of a teacher training experience. *Teaching and Teacher Education, 26*(2), 199–206. https://doi.org/10.1016/j.tate.2009.02.018

Hashim, M. A. M., Tlemsani, I., & Matthews, R. (2021). Higher education strategy in digital transformation. *Education and Information Technologies, 27*(3), 3171–3195. https://doi.org/10.1007/s10639-021-10739-1

Heo, J. Y. (2024). An essay on Joseon studies as the root of Korean Studies and the future directions of Korean Studies research. *Korean Cultural Studies, 87*, 3–30. https://doi.org/10.15299/jk.2024.3.87.3

Hwang, H. S. (2024). A comparative study on the overseas dissemination policies of Korean and French national languages: Focusing on the King Sejong Institute and Alliance Française. *Korea and the World, 6*(5), 455–488. https://doi.org/10.22743/kwr.2024.6.5.455

Jang, H. (2026). Korean Studies in Kazakhstan: A Case Study of Ablai Khan University. Global Korean Studies, 5, 9–28. https://doi.org/10.63531/TJGKS.260301

Jin, D., & Yoon, T. J. (2017). The Korean Wave: Retrospect and prospect – Introduction. *International Journal of Communication, 11*, 9.

Jung, J. (2024). When massified higher education meets shrinking birth rates: The case of South Korea. *Higher Education, 88*, 2357–2373. https://doi.org/10.1007/s10734-024-01220-2

Jung, J. K. (2024). Writing globally: South Korean adolescents' digital multimodal composing practices in a global online community. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*. https://doi.org/10.1002/jaal.1378

Kang, G. S. (2024). An exploration of overseas Korean Studies students' perceptions of Korean Peninsula unification issues: Implications for unification education from the perspective of public diplomacy. *Journal of Unification Education Research, 21*(2), 113–140. https://doi.org/10.59135/kare.2024.21.2.113

Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages. (2025). Korean Studies in Kazakhstan, Vol. 19. Almaty: Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages, 336 p. ISSN 2415-7511.

Kim, M. J., Song, E. J., & Lee, M. W. (2024). Needs analysis of King Sejong Institute Korean language teachers' competencies through focus group interviews. *Journal of Korean Language Education, 35*(3), 1–30. https://doi.org/10.18209/iakle.2024.35.3.1

Kim, P. S. (2012). A historical overview of Korean public administration: Discipline, education, association, international cooperation and beyond indigenization. *International Review of Administrative Sciences, 78*(2), 217–238. https://doi.org/10.1177/0020852312438043

Kim, T., & Jin, D. (2016). Cultural policy in the Korean Wave: An analysis of cultural diplomacy embedded in presidential speeches. *International Journal of Communication, 10*, 21.

Kwak, D. H. (2024). North Korea in Korean Studies education in Romania. *East European and Balkan Studies, 48*(2), 3–17. https://doi.org/10.19170/eebs.2024.48.2.3

Kwak, N. H. (2023). A review of the establishment of Korean Studies in overseas universities of the Korea Foundation: Focusing on the Korea Foundation's KF Statistics Center. *Gukak Yeongu (Journal of Korean Studies), 50*, 431–465. https://doi.org/10.36093/ks.2023..50.012

Lee, B. J. (2019). Prospects and Tasks of Korean Studies in Kazakhstan Through Analysis of Collaborative and Support Case of Korea-Kazakhstan: Focused on Al-Farabi Kazakh National University Case. *Journal of Oriental Studies, 88*(1), 66–77. https://doi.org/10.26577/jos.v88i1.1324

Lee, B. J. (2022). The Current State of Korean Language Education and Korean Teacher Training Courses in Kazakhstan and Graduates' Employment Strategies (Focusing on the Case of Al-Farabi Kazakh National University). *Journal of Oriental Studies, 101*(2), 4–14. https://doi.org/10.26577/JOS.2022.v101.i2.01

Lee, S., & Chung, J. Y. (2019). Lessons learned from two years of K-MOOC experience. *Educational Media International, 56*(2), 134–148. https://doi.org/10.1080/09523987.2019.1614245

Li, W. (2025). Digital innovation networks for the SDGs: A research agenda for higher education transformation. *European Journal of Education*. https://doi.org/10.1111/ejed.70292

Oh, S. (2025). Teaching Korean Studies Using Digital Platform Technology: Focusing on the Case of the K-MOOC Program at K-Academic Diffusion Research Center at Inha University. *Korean Studies in Kazakhstan, 19*, 108–115.

Owens, T. L. (2017). Higher education in the sustainable development goals framework. *European Journal of Education, 52*(4), 414–420. https://doi.org/10.1111/ejed.12237

Peters, G., & Seruga, J. (2016). A supply-sided analysis of leading MOOC platforms and universities. *Knowledge Management & E-Learning: An International Journal, 8*(1), 158–181. https://doi.org/10.34105/j.kmel.2016.08.011

Pitzalis, M., & Porcu, M. (2024). Digital capital and cultural capital in education: Unravelling intersections and distinctions that shape social differentiation. *British Educational Research Journal*. https://doi.org/10.1002/berj.4050

Reinhold, F., Leuders, T., Loibl, K., Nückles, M., Beege M. & Boelmann J.M. (2024). Learning mechanisms explaining learning with digital tools in educational settings: A cognitive process framework. *Educational Psychology Review, 36*. https://doi.org/10.1007/s10648-024-09845-6

Ryang, J. M. (2025). An analysis of the current status of Korean Studies research through domestic Korean Studies support programs: Focusing on research projects supported by the Korean Studies Promotion Service (2007–2023). *Journal of Korean Culture, 89*, 163–206. https://doi.org/10.17329/kcbook.2025.89.89.006

Saeji, C. T. (2018). No frame to fit it all: An autoethnography on teaching undergraduate Korean Studies, on and off the Peninsula. *Acta Koreana, 21*(2), 443–459. https://doi.org/10.18399/acta.2018.21.2.004

Schwekendiek, D. (2020). Trends in Korean Studies: A content analysis of Korea-related articles published in the Arts & Humanities Citation Index, 1990–2015. *International Area Studies Review, 23*(4), 325–334. https://doi.org/10.1177/2233865920934954

Sciarretta, E. (2025). Inclusive education: Is applying Web Content Accessibility Guidelines to digital learning materials enough? *European Journal of Education*. https://doi.org/10.1111/ejed.70104

Sun, Y. J., Lee, M., Yoo, H., Kim, E., & Kang, S. (2025). Developing a Korean for academic purposes curriculum at King Sejong Institutes: Focusing on Korean language teachers in Korea and abroad. *Journal of the International Network for Korean Language and Culture, 22*(3), 287–324. https://doi.org/10.15652/ink.2025.22.3.287

**Electronic resources**

Al-Farabi Kazakh National University. (2024). KazNU teacher won a grant from the Korea Foundation. [Electronic resource]. Available at: https://farabi.university/news/84979?lang=en (access date: 23.06.2026).

Al-Farabi Kazakh National University. (2025). A new perspective on Korean Studies: Professor Son Yujung begins teaching at Al-Farabi KazNU with the support of Korea Foundation. [Electronic resource]. Available at: https://www.farabi.university/news/93567?lang=en (access date: 23.06.2026).

Al-Farabi Kazakh National University. (2026). Presentation of the book of the Korean language in Kazakh took place at KazNU. [Electronic resource]. Available at: https://www.farabi.university/news/103869?lang=en (access date: 23.06.2026).

Korea Foundation. (2024). *KF Global e-School: 2024–2026 KF Global e-School Program for the Expansion of Korean Studies and Korean Language Education Overseas*. [Electronic resource]. Available at: https://www.kf.or.kr (access date: 10.05.2026).

National Institute for Lifelong Education. (2024). *K-MOOC: Korean Massive Open Online Courses Platform*. [Electronic resource]. Available at: https://www.kmooc.kr (access date: 10.05.2026).

***Information about the author:***

*Belyalova Aigerim Ermekovna – PhD, Korea Foundation Field Research Fellow, Dongguk University (Seoul, Republic of Korea, e-mail: aigerimbelyalova@gmail.com).*

***Автор туралы мәлімет:***

*Белялова Айгерім Ермекқызы – PhD., «Korea Foundation Field Research Fellowship» бағдарламасының стипендиаты, Донгук университеті (Сеул, Корея Республикасы, e-mail: aigerimbelyalova@gmail.com).*

***Сведения об авторе:***

*Белялова Айгерім Ермекқызы – PhD, стипендиат программы «Korea Foundation Field Research Fellowship», Университет Донгук (Сеул, Республика Корея, e-mail: aigerimbelyalova@gmail.com).*

*Received July 10, 2026*
*Accepted September 24, 2026*

ҒТАМР 16.01.09 https://doi.org/10.26577/JOS201194526

**Б.С. Бокулева*, С.А. Исмагулова, З.Е. Искакова**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан
*e-mail: aknazar0909@mail.ru

# МӘДЕНИЕТТЕР ТОҒЫСЫ: ПАРСЫ ЖӘНЕ МОҒОЛ ДӘСТҮРЛЕРІНІҢ ҮНДІ ӨНЕРІ МЕН ӘДЕБИЕТІНЕ ЫҚПАЛЫ

Бұл мақалада ортағасырлық кезеңде парсы және моғол мәдени дәстүрлерінің үнді өнері мен әдебиетінің дамуына тигізген терең әрі ұзақ мерзімді ықпалы қарастырылады. Зерттеудің мақсаты – үнді өнері мен әдебиетіне ықпал еткен нақты бағыттардың дамуын айқындап, парсы және моғол дәстүрлерінің үнді дәстүрлерімен синтезделу үдерісін талдау. Негізгі көркем және әдеби туындыларды талдау арқылы зерттеу моғол дәуірінде (1526-1857 жж.) парсылық эстетикалық талғам, әдеби формалар мен көркемдік тәсілдердің қалай енгізіліп, бейімделіп, жергілікті үнді дәстүрлерімен үндескендігін айқындайды. Соның нәтижесінде жаңа гибридтік мәдени өрнектер қалыптасты.

Зерттеу бұл мәдени өзара ықпалдастықтың біржақты ықпал ету емес, керісінше, күрделі мәдени келіссөздер үдерісі болғанын және соның нәтижесінде өзіндік үнді-парсы көркемдік әрі әдеби дәстүрлердің пайда болғанын көрсетеді. Түркі халықтарының өзге шығыс халықтарының тіліне ықпал етуін зерттеу қазіргі шығыстанушылар, солардың ішінде үндітанушылар мен түркітанушылар үшін теориялық және практикалық маңызы зор және өзекті мәселе болып табылады. Зерттеу қорытындылары мәдени тоғыстардың Үндістанның көркем мұрасы мен әдеби канонын қалыптастырудағы маңызын айқындай отырып, қазіргі Оңтүстік Азия мәдени өндірісінде де жалғасып отырған мәдени бейімделу мен синтездің кең ауқымды үлгілерін түсіндіруге мүмкіндік береді.

**Түйін сөздер:** мәдениетаралық зерттеулер, үнді-парсылық мәдени синтез, мәдени ықпал, үнді әдеби мәдениеті, Моғол кезеңі, мәдени гибридтілік.

B.S. Bokuleva*, S.A. Ismagulova, Z.E. Iskakova

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan
*e-mail: aknazar0909@mail.ru

## Crossroads of Cultures: The Influence of Persian and Mughal Traditions on Indian Art and Literature

This article examines the profound and long-term influence of Persian and Mughal cultural traditions on the development of Indian art and literature during the medieval period. The aim of the study is to identify the principal directions of their influence on Indian artistic and literary development and to analyze the process through which Persian and Mughal traditions were synthesized with indigenous Indian cultural traditions. Based on an analysis of major artistic and literary works, the study demonstrates how Persian aesthetic principles, literary forms, and artistic techniques were introduced, adapted, and integrated into local Indian traditions during the Mughal period (1526-1857). As a result of this cultural interaction, new hybrid cultural forms emerged.

The study argues that this interaction was not a one-sided process of cultural influence but rather a complex process of cultural negotiation that led to the emergence of a distinctive Indo-Persian artistic and literary tradition. The study of the influence of Turkic peoples on the languages and cultures of other Eastern societies is of considerable theoretical and practical significance for contemporary scholars of Oriental studies, including Indian and Turkic studies. The findings highlight the crucial role of cultural interactions in shaping India's artistic heritage and literary canon, while also contributing to a broader understanding of the processes of cultural adaptation and synthesis that continue to influence cultural production in South Asia today.

**Keywords:** intercultural studies, Indo-Persian cultural synthesis, cultural influence, Indian literary culture, Mughal period, cultural hybridity.



© 2026 Al-Farabi Kazakh National University

Б.С. Бокулева*, С.А. Исмагулова, З.Е. Искакова
Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан
*e-mail: aknazar0909@mail.ru

**Перекресток культур: влияние персидских и могольских традиций на индийское искусство и литературу**

В данной статье рассматривается глубокое и долгосрочное влияние персидских и могольских культурных традиций на развитие индийского искусства и литературы в средневековый период. Цель исследования заключается в выявлении основных направлений влияния на индийское искусство и литературу, а также в анализе процесса синтеза персидских и могольских традиций с местными индийскими культурными традициями. На основе анализа ключевых художественных и литературных произведений исследование показывает, каким образом в эпоху Империи Великих Моголов (1526–1857 гг.) персидские эстетические принципы, литературные формы и художественные приемы были восприняты, адаптированы и интегрированы в местную индийскую традицию. В результате сформировались новые гибридные культурные модели.

Исследование демонстрирует, что данное культурное взаимодействие не носило одностороннего характера, а представляло собой сложный процесс культурных взаимовлияний, итогом которого стало формирование самобытной индо-персидской художественной и литературной традиции. Изучение влияния тюркских народов на языки и культуры других народов Востока представляет значительный теоретический и практический интерес для современных востоковедов, в том числе индологов и тюркологов. Результаты исследования подчеркивают важную роль культурных взаимодействий в формировании художественного наследия и литературного канона Индии, а также позволяют глубже понять масштабные процессы культурной адаптации и синтеза, которые продолжаются в современном культурном производстве Южной Азии.

**Ключевые слова:** межкультурные исследования, индо-персидский культурный синтез, культурное влияние, индийская литературная традиция, эпоха Моголов, культурная гибридность.

## Кіріспе

Үнді субконтинентінің мәдени кеңістігі өзінің ұзақ тарихи даму барысында көптеген сыртқы ықпалдардың әсерімен қалыптасты. Солардың ішінде Моғол дәуіріндегі парсы мәдениетінің ықпалы ерекше орын алады. Бұл ықпал әсіресе парсы тілі мен мәдениетін мемлекеттік басқару, әдебиет және өнер салаларында кеңінен қолданған Моғол империясы (1526-1857 жж.) кезеңінде күшейіп, терең әрі тұрақты сипат алды. Бұл мақаланың мақсаты – үнді өнері мен әдебиетіне ықпал еткен нақты бағыттардың дамуын айқындап, парсы және моғол дәстүрлерінің үнді дәстүрлерімен синтезделу үдерісін талдау болып табылады.

Шығу тегі түркі-моғол болғанымен, мәдени бағдарында парсылық сипат басым болған моғол билеушілері үнділік контекске бейімделген, бірақ негізінен парсылық үлгілерге сүйенген жоғары дамыған сарай мәдениетін қалыптастырды. Соның негізінде үнді-парсылық көркем және әдеби өрнектердің өзіндік формалары қалыптасты. Бұл тақырып отандық түркітанушылар мен үндітанушылар арасында зерттеу аясы болмағандығы тақырыптың тың сала екендігін айқындайды. Аталған мәдени алмасудың маңызы тек тарихи тұрғыдан ғана емес. Моғол кезеңінде пайда болған үнді-парсылық мәдени синтез үнді өнері мен әдеби дәстүрлерін түбегейлі өзгертіп, жаңа эстетикалық талғамдарды, жанрларды және көркемдік тәсілдерді дүниеге әкелді. Бұл үрдістер қазіргі Оңтүстік Азия мәдени кеңістігінде де өз ықпалын сақтап отыр. Сонымен қатар, мәдени бейімделу мен гибридтену үдерістерін талдау қазіргі жаһандану жағдайындағы мәдени өзара ықпалдастық мәселелерін түсінуге мүмкіндік береді.

Зерттеу бейнелеу өнері (әсіресе кескіндеме мен сәулет) және әдебиет (поэзия мен прозалық жанрлар) сынды мәдениеттің екі негізгі саласына назар аударады. Аталған салалардағы маңызды туындылар мен тарихи үдерістерді талдау арқылы мақалада Моғол дәуіріндегі үнді-парсылық мәдени алмасуға тән мәдени трансмиссия, бейімделу және синтез механизмдері айқындалады.

Мақалада теориялық-әдістемелік негіз ретінде АҚШ-тың Висконсин университетінің «Memorial Library» кітапханасынан жинақталған ағылшын тіліндегі еңбектер зерттеу тақырыбына негіз ретінде пайдаланылды. Атап айтқанда, Beach Milo Cleveland (1981) «The Imperial Image: Paintings for the Mughal Court», Asher Catherine B. (1992) «Architecture of Mughal India», Alam Muzaffar (2004) «The Languages of Political Islam

in India», Eaton Richard M. (2019) «India in the Persianate Age: 1000-1765», Richards John F. (1993) «The Mughal Empire», Soucek Priscilla P. «Persian Artists in Mughal India: Influences and Transformations», Bhabha Homi K. (1994) «The Location of Culture» сынды еңбектер. Пайдаланылған ғылыми еңбектер парсы, моғол және үнді мәдениеттерінің өзара ықпалдастығын кешенді түрде қарастыратын беделді академиялық дереккөздер болып табылады. Аталған зерттеулердің теориялық-әдістемелік база ретінде алынуының басты себебі – олардың Моғол империясы кезеңіндегі мәдени синтез мәселесін тарих, өнертану, сәулет, әдебиеттану және мәдениеттану тұрғысынан кешенді, терең әрі жүйелі талдауы. Мәселен, Beach Milo Cleveland (1981) «The Imperial Image: Paintings for the Mughal Court» еңбегінде моғол сарайындағы миниатюра өнерінің қалыптасуына парсылық көркемдік дәстүрдің әсері талданады. Бұл зерттеу мақаладағы үнді кескіндемесіндегі парсы эстетикасының ықпалын түсіндіруге маңызды негіз береді. Автор сарайлық өнердің композициялық құрылымы, бояу үйлестігі және бейнелеу тәсілдерінің парсы мектебімен сабақтастығын нақты мысалдар арқылы көрсетеді. Сондықтан бұл еңбек үнді өнеріндегі мәдени трансформацияны зерттеуде маңызды теориялық тірек ретінде қолданылды. Сонымен қатар, Asher Catherine B. (1992) «Architecture of Mughal India» еңбегінде парсы-исламдық архитектуралық элементтердің Моғол сәулет өнерінің қалыптасуындағы рөлі зерттелген. Автор күмбез, арка, симметрия және бақ ансамбльдері секілді сәулеттік ерекшеліктердің Үндістан кеңістігінде жаңа сипат алғанын дәлелдейді. Бұл еңбек зерттеудегі мәдени ықпалдастықтың тек әдебиет пен кескіндемеде ғана емес, сәулет өнерінде де көрініс тапқанын көрсету үшін пайдаланылды. Alam Muzaffar (2004) «The Languages of Political Islam in India» еңбегі парсы тілінің Моғол дәуіріндегі саяси және әдеби дискурс тілі ретіндегі қызметін түсіндіреді. Бұл зерттеу арқылы парсы тілінің үнді әдебиетіне, сарай мәдениетіне және интеллектуалдық ортаға ықпалы айқындалады. Аталған еңбек мақаладағы әдеби ықпал мәселесін талдауда, әсіресе парсы әдеби дәстүрінің үнді поэзиясы мен сарайлық әдебиетке әсерін түсіндіруде маңызды әдіснамалық негіз болды.

Eaton Richard M. (2019) «India in the Persianate Age: 1000-1765» еңбегінде автор Үндістандағы исламдық және парсылық мәдени ықпалдың тек саяси үстемдік емес, өркениеттік өзара алмасу процесі болғанын көрсетеді. Бұл концепция мақаладағы «мәдениеттер тоғысы» ұғымын ғылыми тұрғыдан негіздеуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, Richards John F. (1993) «The Mughal Empire» еңбегі Моғол мемлекетінің тарихи құрылымы мен мәдени саясатын түсіндіретін іргелі зерттеулердің бірі болып саналады. Бұл еңбек арқылы Моғол империясының көпэтносты және көпмәдениетті орта қалыптастырғаны айқындалып, парсы мәдениетінің Үндістандағы таралуының тарихи алғышарттары анықталды. Ал Soucek Priscilla P. «Persian Artists in Mughal India: Influences and Transformations» зерттеуі парсы шеберлерінің үнді өнеріне әкелген көркемдік жаңалықтарын және олардың жергілікті өнер дәстүрімен синтезделу процесін талдайды.

Жалпы алғанда, аталған еңбектердің барлығы зерттеу тақырыбына тікелей қатысты, ғылыми қауымдастықта кеңінен мойындалған академиялық дереккөздер болып табылады. Олар мәдени ықпал, өркениетаралық байланыс, өнер мен әдебиеттегі синтез секілді ұғымдарды теориялық тұрғыдан негіздеуге мүмкіндік береді. Сондықтан бұл зерттеулер мақалада парсы және моғол дәстүрлерінің үнді өнері мен әдебиетіне ықпалын объективті әрі кешенді талдау үшін сенімді теориялық-әдістемелік база ретінде пайдаланылды.

Бұл талдау «ықпал» ұғымының қарапайым, біржақты моделінен шығып, әртүрлі мәдени дәстүрлердің тоғысуы барысында туындайтын келісім, бейімделу және трансформация үдерістерін қарастыратын мәдениетаралық зерттеулер аясында жүзеге асырылады. Хоми Бхабханың «мәдени гибридтілік» тұжырымдамасына сүйене отырып, мақала үнді-парсылық мәдени синтезді парсылық формалардың үнді дәстүрлеріне біржақты таңылуы ретінде емес, шығармашылық бейімделу мен өзара келісім нәтижесінде жаңа мәдени өрнектер қалыптасатын «үшінші кеңістік» ретінде қарастырады. Зерттеуде Пьер Бурдьенің «мәдени капитал» теориясы қолданылады. Бұл теория парсылық мәдени формалардың Моғол сарайы контексінде бедел мен зияткерлік мәртебенің белгісі ретінде қызмет атқарғанын түсіндіруге мүмкіндік береді. Осыған байланысты үнділік ақындар мен суретшілердің аталған формаларды қабылдауы мен бейімдеуі әлеуметтік-мәдени капиталды иелену стратегиясымен де сабақтас болды. Ричард Итон мен Музаффар Алам еңбектерінде дамытылған «мәдени аударма» ұғымы парсылық мәдени элементтердің үнділік ортаға «аударылу» үдерісін

түсіндіруде әдіснамалық негіз ретінде алынады. Бұл үдерісте бастапқы мағыналар сақталып қана қоймай, жаңа әлеуметтік-мәдени контексте қайта интерпретацияланып, жаңа қызметтерге ие болды.

**Зерттеу әдістері**

Зерттеу барысында парсы және моғол мәдени дәстүрлерінің үнді өнері мен әдебиетіне ықпалын жан-жақты қарастыру үшін ғылыми әдістер кешені қолданылды. Әдістер зерттеудің әрбір міндетіне сәйкес таңдалып, мәдени синтез үдерісін тарихи, әдеби және өнертанулық тұрғыдан кешенді талдауға мүмкіндік берді.

Үнді бейнелеу өнеріндегі парсы ықпалының көркемдік ерекшеліктерін талдау – мақаланың алғашқы міндеті. Бұл бағытта өнертанулық талдау әдісі қолданылды. Атап айтқанда, моғол миниатюралары мен сәулет ескерткіштеріне композициялық талдау жүргізілді. Композициялық талдау барысында суреттердегі кеңістік құру тәсілдері, түстік шешімдер, фигуралардың орналасуы, сәндік элементтер мен символдық бейнелер қарастырылды. Сонымен қатар стильдік талдау әдісі арқылы парсы кескіндемесіне тән нәзік сызық техникасы, декоративтік өрнектер, симметрия және сәулеттік элементтердің үнділік көркем дәстүрмен үйлесуі зерттелді. Сәулет өнерін зерттеуде құрылымдық-функционалдық талдау қолданылып, чахарбаг, иван, пиштақ, қос күмбез сияқты парсылық элементтердің үнді сәулет кеңістігінде қандай қызмет атқарғаны анықталды.

Зерттеудің екінші міндеті – парсы әдеби дәстүрлерінің үнді әдебиетіне ықпалын анықтау болды. Бұл бөлімде әдебиеттанулық интертекстуалдық талдау әдісі қолданылды. Әдіс арқылы парсы поэзиясындағы образдар жүйесі, метафоралар, поэтикалық құрылымдар мен жанрлардың үнді әдеби мәтіндерінде қайта бейімделуі қарастырылды. Сонымен қатар дискурстық талдау әдісі пайдаланылып, парсы тілінің Моғол сарайындағы саяси және мәдени бедел тілі ретіндегі қызметі зерттелді. Бұл әдіс әдеби формалардың тек көркем құбылыс емес, әлеуметтік-мәдени капиталдың көрсеткіші болғанын түсіндіруге мүмкіндік берді.

Үшінші міндет – үнді-парсылық мәдени синтездің нәтижесінде қалыптасқан гибридтік мәдени формаларды айқындау болды. Осы мақсатта мәдениетаралық талдау әдісі мен мәдени гибридтілік концепциясына негізделген интерпретациялық әдіс қолданылды. Хоми Бхабханың «үшінші кеңістік» теориясына сүйене отырып, мәдени ықпалдың біржақты емес, өзара бейімделу және қайта интерпретация үдерісі екендігі талданды. Сонымен қатар Пьер Бурдьенің «мәдени капитал» теориясы арқылы парсы мәдениетінің Моғол сарайындағы әлеуметтік мәртебе құралы ретіндегі рөлі түсіндірілді.

**Зерттеу нәтижелері мен талқылау**

Зерттеу нәтижесінде парсы және моғол мәдени дәстүрлерінің үнді өнері мен әдебиетіне ықпалы тек сыртқы мәдени әсер емес, күрделі мәдени синтез үдерісі екендігі анықталды. Парсылық көркемдік және әдеби формалар үнді кеңістігінде сол күйінде көшірілмей, жергілікті эстетикалық талғам мен мәдени ерекшеліктерге сәйкес қайта бейімделгені байқалды.

Бейнелеу өнері саласында моғол миниатюралық кескіндемесінің парсы және үнді дәстүрлерінің синтезі негізінде қалыптасқан жаңа көркемдік мектеп екендігі дәлелденді. Парсы кескіндемесіне тән нәзік қылқалам техникасы, сәндік композиция және символдық бейнелеу үнділік түстік шешімдермен және табиғилыққа ұмтылған көркемдік әдістермен үйлесіп, ерекше моғол стилін қалыптастырғаны анықталды. Сонымен қатар моғол сәулет өнеріндегі парсылық архитектуралық элементтердің үнді құрылыс дәстүрімен бірігуі нәтижесінде Тәж-Махал, Һумаюн кесенесі сияқты синкреттік сәулет ескерткіштері пайда болғаны айқындалды.

Әдебиет саласында парсы тілінің Моғол дәуірінде жоғары мәдениет пен әкімшілік тілі ретінде қызмет атқарғаны және оның үнді әдебиетінің жанрлық әрі поэтикалық дамуына үлкен ықпал еткені анықталды. Газель, маснави, дастан секілді парсы әдеби формалары үнді тілдеріне бейімделіп, урду әдебиетінің қалыптасуына негіз болғаны дәлелденді. Сонымен қатар парсы әдебиетіндегі сопылық идеялар мен символдық жүйенің үнді поэзиясына еніп, жергілікті философиялық және діни түсініктермен үйлескені байқалды.

Зерттеу нәтижелері үнді-парсылық мәдени синтездің біржақты мәдени үстемдік емес, өзара ықпалдастық пен шығармашылық бейімделу нәтижесінде қалыптасқанын көрсетті. Соның нәтижесінде үнді де, парсы да мәдениетіне толық жатпайтын, бірақ екі өркениеттің белгілерін біріктірген жаңа гибридтік мәдени кеңістік пайда болғаны анықталды. Бұл құбылыс қазіргі Оң-

түстік Азия мәдениетінде де жалғасып отырған мәдени бейімделу мен мәдениеттер диалогының тарихи негізін түсіндіруге мүмкіндік береді.

***Үнді бейнелеу өнеріне мұсылмандық ықпал***

Моғол миниатюралық кескіндемесінің қалыптасуы – бейнелеу өнеріндегі үнді-мұсылмандық мәдени синтездің ең жарқын үлгілерінің бірі. 1526 жылы Бабыр Солтүстік Үндістанда өз билігін орнатқанда, ол Темір әулетіне тән парсылық мәдени бағдарды бірге ала келді. Алайда дербес моғолдық кескіндеме дәстүрі оның немересі Акбар (1556–1605 жж.) тұсында айқын қалыптаса бастады (Stronge, S. 2002: 89).

Акбар алғашқы императорлық көркем шеберхананы – *китабхананы* ұйымдастырып, парсы шеберлері Мир Саййид Әли мен Абд ас-Самадты жергілікті үнді суретшілерімен бірге жұмыс істеуге шақырды. Әртүрлі көркем дәстүрлердің осындай шебер түрде тоғыстырылуы нәтижесінде мұсылмандық техникалық әдістер мен композициялық қағидалар үнділік түстік шешімдермен, кеңістікті беру ерекшеліктерімен және тақырыптық ауқыммен үйлескен жаңа синтетикалық стиль қалыптасты. Өнертанушы Майло Кливленд Бичтің пікірінше, «қалыптасқан стиль мұсылмандық та, үнділік те емес, моғол империясының мәдени синтезіне пара-пар жаңа көркемдік тіл болды» (Beach M.C. 1981: 85).

Мұсылмандық ықпал моғол кескіндемесінде бірнеше негізгі бағытта көрінді:

Біріншіден, техникалық орындалу ерекшеліктері. Жіңішке қылқалам техникасы, ұсақ бөлшектерді нәзік бейнелеу және түсті күрделі үйлестіру парсылық, әсіресе сафавидтік кескіндеме мектебінен енді. Парсы суретшілері *нимқалам* (гризайльдік сурет) және *сиях-қалам* (монохромды сурет) секілді әдістерді енгізіп, олар кейін үнді шеберлері тарапынан игерілді.

Екіншіден, композициялық қағидалар. Көп нүктелі кескіндер, фигураларды иерархиялық масштабтау, сәндік жиектемелерді қолдану парсылық эстетикалық нормаларды бейнеледі. Дегенмен бұл элементтер уақыт өте келе үнділік табиғилыққа жақын кеңістік беру тәсілдерімен ұштасып, өзгеріске ұшырады.

Үшіншіден, иконографиялық және сәндік мотивтер. Патша бейнесінің айналасындағы жалын тәрізді нимб (*шамса*), *чахарбаг* (төртбөлікті бақ) үлгісіндегі сәулеттік композициялар және гүлді ою-өрнектер парсылық үлгіден алынғанымен, үнділік контексте жаңа мағыналық реңктерге ие болды (Soucek, P. P. 1987: 102).

Бұл синтездің эволюциясын кейінгі билеушілер кезеңінен де байқауға болады. Жахангир (1605-1627 жж.) тұсында кескіндемеде натурализм мен портрет жанры күшейді, ботаникалық және зоологиялық сюжеттер кеңінен дамыды. Бұл үдеріс императордың жеке қызығушылықтарымен қатар еуропалық ықпалдың артуымен де байланысты болды. Шах Жахан (1628-1658 жж.) дәуірінде стиль формалдылық пен техникалық кемелдікке ұмтылу арқылы жетілдірілді. Аурангзеб (1658-1707 жж.) кезеңінде императорлық орталық әлсіреген сайын суретшілер аймақтық сарайларға таралып, мектептің өңірлік нұсқалары қалыптаса бастады (Khan, R., & Singh, P., 2024: 118).

Осы бүкіл даму үдерісі барысында парсылық және үнділік элементтердің арақатынасы тұрақты емес, керісінше, динамикалық әрі өзара ықпалды сипатта болды. Өнертанушы Эбба Кох атап өткендей, моғол кескіндемесінің күші – оның парсылық, жергілікті үнділік және кейінірек еуропалық ықпалдарды біртұтас әрі өзіндік көркемдік жүйеге шебер біріктіру қабілетінде (Welch, S.C. 1978:141).

Сәулет өнері – үнді-парсылық мәдени синтез айқын көрініс тапқан тағы бір маңызды сала. Ерте моғол сәулеті Орта Азия мен Ирандағы Темір әулеті дәстүрлеріне сүйенгенімен, уақыт өте келе жергілікті үнділік құрылыс элементтерін енгізу арқылы өзіндік үнді-исламдық стиль қалыптастырды.

Парсылық ықпал моғол сәулетінің бірнеше іргелі қырларынан байқалады:

Біріншіден, парсылық жұмақ бақтарының үлгісінен алынған *чахарбаг* (парсыша: چهارباغ – Chahār Bāgh) (төртбөлікті бақ) композициясы моғол ландшафтық сәулетінің айқындаушы белгісіне айналды. Бұл үлгі Делидегі Һумаюн кесенесінің және Аградағы Тәж-Махал кешенінің бақ жоспарынан көрінеді. Парсы мәдениетінде бұл құрылым Құранда сипатталған жұмақ бейнесінің символдық көрінісі ретінде терең мағынаға ие болды.

Екіншіден, құрылымдық элементтер – *иван* (парсыша: ایوان – Iwān) бір жағы ашық күмбезді кеңістік, *пиштақ* (парсыша: پیشطاق – Pīshṭāq) қасбеттен шығыңқы портал, қос күмбез жүйесі (парсыша: دوگنبدی – Do-gonbadi немесе ағылшынша *double dome system*) – парсылық сәулет дәстүрінен енді. Бұл элементтер, әсіресе, Делидегі Жұма мешіті секілді діни құрылыстарда айқын байқалады.

Үшіншіден, сәндік әдістер – глазурьлі қыш тақташалар, *мукарнас* (араб-парсыша: مقرنس

– Muqarnas) бал ұясы тәрізді күмбездік өрнек, тасты бедерлеу мен инкрустациядағы күрделі геометриялық және гүлдік өрнектер – парсылық эстетикалық талғамды көрсетті. Алайда бұл әдістер жергілікті материалдар мен үнді шеберлерінің орындау техникасы арқылы жүзеге асырылып, аймақтық ерекшелікке ие болды.

Үнді сәулет дәстүрімен синтез үдерісі құрылыс материалдары мен сәндік элементтерді қолданудан айқын көрінеді. Парсы сәулетінде кірпіш басым қолданылса, Үндістандағы моғол құрылыстарында дәстүрлі түрде бағаланған қызыл құмтас пен ақ мәрмәр кеңінен пайдаланылды. Сондай-ақ үнділік *чатри* (хинди: छतरी – Chhatrī) күмбезді павильон, *жарока* (хинди: झरोखा – Jharokhā) шығыңқы терезе, *жали* (хинди/урду: जाली / جالی – Jālī) ойма тас тор секілді элементтер парсылық композициялық қағидаларға негізделген ғимараттарға үйлестірілді.

Бұл синтез өзінің кемелдену шегіне Тәж-Махал сынды ескерткіштерде жетті. Аталған кешен парсылық тұжырымдамалық және жоспарлау қағидаларын үнділік материалдармен, құрылыс техникасымен және сәндік дәстүрлермен табиғи түрде біріктірді. Сәулет тарихшысы Кэтрин Эшердің пікірінше, моғол сәулетінің ерекшелігі парсылық формаларды механикалық көшіруде емес, оларды үнділік жағдай мен дәстүрге шығармашылық тұрғыдан бейімдеуде жатыр; нәтижесінде тұжырымдамалық жағынан парсылық сипатта болғанымен, орындалу жағынан айқын үнділік ғимараттар дүниеге келді (Asher, C.B., 1992: 142).

Бұл үнді-парсылық синтездің аймақтық нұсқалары да қалыптасты. Декан өңірінде Құтб Шахи және Әділ Шахи әулеттері парсылық, моғолдық және жергілікті декандық элементтерді үйлестірген өзіндік стиль жасады. Бенгалда да парсы және моғол сәулеттік қағидалары жергілікті құрылыс дәстүрлері мен материалдарына бейімделіп, аймақтық ерекшелікке ие болды (Singh, R., 2022: 312). Үнді-парсылық сәулеттік синтездің аймақтық нұсқалары моғол стилі субконтиненттің әртүрлі өңірлерінде қабылданып, жергілікті жағдайға бейімделуі нәтижесінде қалыптасты. Мәселен, Декан аймағында Құтб Шахи және Әділ Шахи әулеттері парсылық, моғолдық және жергілікті декандық элементтерді өзіндік сипатта үйлестірген ерекше сәулеттік мектеп қалыптастырды (Haidar, N. N., & Sardar, M., 2015: 81). Сол сияқты Бенгал өңірінде де парсы және моғол сәулетінің тұжырымдамалық қағидалары жергілікті құрылыс дәстүрлері мен материалдарына икемделіп, аймақтық ерекшелігі айқын стиль пайда болды.

***Үнді әдебиетіне парсы әдебиетінің ықпалы***

Парсы тілінің үнді әдеби мәдениетіне ықпалы терең әрі көпқырлы болды. Бұл ықпал тек мазмұндық деңгейде ғана емес, әдеби формалардың құрылымы, мәтіндердің таралу жолдары және оларды қабылдау мәдениеті арқылы да көрінді. Парсы тілі субконтиненттің басым бөлігінде, әсіресе Солтүстік Үндістанда, мемлекеттік басқару мен жоғары мәдениеттің тіліне айналып, жергілікті әдеби дәстүрлерге айтарлықтай ықпал етті. Парсы тілінің сарай тілі ретінде орнығуы Дели сұлтандығы (1206–1526 жж.) кезеңінде басталғанымен, моғол дәуірінде бұл үдеріс айтарлықтай күшейді. Тарихшы Музаффар Аламның көрсетуінше, моғолдар парсы тілін тек әкімшілік қажеттілік ретінде емес, Балқаннан Бенгалға дейін созылған парсылық мәдени аймақтың бір бөлігі ретінде империяның мәдени бағдарын айқындайтын құрал ретінде насихаттады (Alam, M., 2004: 251). Осылайша парсы әдеби дәстүрін меңгеру империя элитасы үшін маңызды мәдени капиталға айналды.

Әдебиеттің парсылану тетіктері әртүрлі болды. Біріншіден, білім беру мен меценаттық институттар шешуші рөл атқарды. Империя аумағындағы медреселерде парсы тілі мен әдебиеті оқытылды, ал императорлық және аймақтық сарайлар парсы ақындары мен ғалымдарын қолдады. Мұндай институционалдық қолдау парсылық әдеби формалар мен поэтикалық нормалардың үнді әдеби өндірісіне терең енуіне мүмкіндік берді. Парсы әдеби мәтіндерінің таралуы, қолжазба түрінде болсын немесе ауызша оқылым арқылы болсын, үнді жазушылар мен аудиторияны парсы әдеби үлгілерімен таныстырды. Мысалы, Фирдоусидің «Шахнама» шығармасы, Саадидің «Гулистан» және «Бустан» туындылары, Хафиздің поэзиясы кеңінен танылып, терең ықпал етті.

Аударма қозғалыстары, әсіресе Акбар билік еткен кезеңде, маңызды рөл атқарды. Ол ресми аударма бюросын (*maktabkhana*) құрды, онда санскрит мәтіндері парсы тіліне және керісінше аудармалар жасатып, парсы мен үнді дәстүрлері арасында әдеби және интеллектуалдық алмасуға жол ашылды (Truschke, A., 2016: 32).

Нәтижесінде қалыптасқан әдеби мәдениет екі тілділік пен мәдени гибридтік сипатқа ие болды: көптеген жазушылар парсы және үнді тілдерінде еркін жұмыс істеді, ал аудитория бірнеше тілдік

және мәдени дәстүрдегі шығармаларды бағалай білді. Парсы поэзиялық формалары мен дәстүрлері үнді әдебиетіне айтарлықтай терең ықпал етті. Олар жаңа жанрлар, ырғақ үлгілері, риторикалық тәсілдер және тақырыптық мәселелерді енгізіп, біртіндеп үнді тілдеріне бейімделді. Мысалы, ғашықтық пен мистикалық құлшылық тақырыптарын қамтитын парсы лирикалық жанры *газель* үнді тілдерінде – урду, хинди, пенджаби және гуджаратиде кеңінен қолданылды. Парсы газелінің бір ырғақты рифмасы (*qafia*) мен қайталауы (*radif*) сақталып, үнді газельдерінде жергілікті бейнелер, эмоционалдық сезімдер және философиялық идеялар қосылды. Бұл бейімделу үрдісі Мир Таки Мир (1723-1810) және Мырза Ғалибтің (1797-1869) урду газельдерінде айқын көрінеді: олар парсы дәстүрінің формалды шектеулерінде қалса да, айрықша үнділік поэтикалық сезімін көрсетеді.

Сондай-ақ, парсының эпикалық-хикаяттық жанры *маснави*, романтикалық, батырлық және тәрбиелік тақырыптарда қолданылатын, үнділік контексте бейімделді. Мысалы, Мұхаммад Джаясидің «Падмават» (1540) шығармасы маснави формасын қолдана отырып үнділік романтикалық хикаятты жеткізсе, Мулла Даудтың «Чандан» туындысы дәстүрлі үнді махаббат оқиғасын осы формада баяндайды.

Парсы поэзиялық дәстүрлер, мысалы, белгілі метафораларды қолдану (мысалы, жарғанат пен гүл – ғашық пен ғашықты бейнелейтін символдар), риторикалық тәсілдер (мысалы, *iham* немесе амфиболия), және ұйымдастыру принциптері (мысалы, жинақты Аллаға, пайғамбарға және билеушіге мадақ өлеңдерімен бастау дәстүрі) үнді поэзиясына кеңінен ендірілді. Алайда, бұл дәстүрлер жиі шығармашылық тұрғыда бейімделді: үнді ақындары парсы түпнұсқаларындағы бейнелердің орнына жергілікті флора, фауна және мәдени сілтемелерді қолданды. (Joshi, N. & Ahmed, T., 2022:42).

Парсы ықпалы тек формалық ерекшеліктерге шектелмей, тақырыптық мәселелер мен эстетикалық сезімталдыққа да әсер етті. Парсы мистикалық дәстүрлері, әсіресе суфизм, құдайлық махаббат, рухани ізденіс және барлығының бірлігі тақырыптарын енгізді, бұл үнділік рухани дәстүрлермен, мысалы, Бхакти қозғалысымен үйлесіп, үнді поэзиясында маңызды элементтерге айналды. Парсы эстетикалық ұғымы *sukhan* (мінсіз сөз немесе өрнек) үнді поэзиялық теориясына ықпал етсе, парсы риторикалық тәсілдері, мысалы, *mazmun afirini* (тақырып жасау), үнді ақындарының шығармашылығына жол сілтеді.

Моғол дәуірінде үнді прозалық әдебиетінде парсы ықпалы әсіресе тарихи жазба және прозалық хикаяттарда айқын көрінді. Парсы тарихнамалық үлгілері, хронологиялық баяндау, риторикалық сәндеу және моральдық сабақ беру принциптері арқылы үнді тарихи жазбаларына шабыт берді. Абул Фазлдің «Акбарнама» және «Айн-и-Акбари» сияқты шығармалары сарай тарихы дәстүрін қалыптастырып, үнді тілдеріндегі мәтіндерге үлгі болды. Бұл туындылар нақты фактілерді жазумен қатар, стильдік әсемдік пен этикалық пікірді үйлестіріп, субконтиненттегі кейінгі тарихи жазуды қалыптастырды (Sharma, S., 2017:56).

Парсы биографиялық әдебиеті, әсіресе ақындардың өмірбаяндарын жинақтайтын *tazkira* дәстүрі үнді тілдерінде ұқсас жинақтардың пайда болуына ықпал етті. Мысалы, Мұхаммад Хусейн Азадтың «Ab-e Hayat» («Өмір Су»), урду поэзиясының алғашқы тарихы, парсы *tazkira* дәстүрлерінде қолданылған ұйымдастыру принциптері мен бағалау тәсілдерін ұстанды. Прозалық хикаяттарда парсы формалары, мысалы, *dastan* (эпикалық әңгіме) және *qissa* (хикаят), үнділік контексте бейімделіп, «Dastan-e Amir Hamza» сияқты туындылар пайда болды. Бұл шығармалар парсы баяндау әдістерін үнділік аңыз-әңгімелермен үйлестірді. Сол сияқты, парсы этикалық және тәрбиелік прозалық дәстүрлер, мысалы, Саадидің «Гулистан» шығармасы, үнді тілдеріндегі тәрбиелік әдебиетке әсер етті.

Моғол дәуіріндегі парсы-үнді мәдени алмасу қарапайым ықпал ету процесі емес, керісінше күрделі келіссөздер мен бейімдеулер арқылы жаңа мәдени формаларды туғызған процесс болды. Бұл жаңа формалар тек парсыға да, тек үндіге де тән емес, аралас сипатқа ие болды. Бұл үдерісті бірнеше интерпретациялық тұрғыдан түсінуге болады:

*Мәдени интерпретация және бейімдеу.* Үнді-парсы мәдени синтезі ғалымдардың *«мәдени аударма»* деп атаған үрдісін көрсетеді. Яғни бір дәстүрден алынған мәдени элементтерді тек қабылдау емес, оларды жаңа мәдени контексте бейімдеу және қайта интерпретациялау үдерісі. Бұл үдеріс парсы үлгілерін үнділік эстетикалық талғам, әлеуметтік контекст және философиялық жүйелерге сәйкес саналы және бейсаналы түрде өзгерту арқылы жүзеге асты. Мысалы, үнді суретшілері парсы сурет әдістерін қабылдағанда, оларды жергілікті талғамға бейімдеп, ашық түс-

тер, егжей-тегжейлі фон, флора мен фауна бейнелерінде табиғилықты күшейтті. Сол сияқты, үнді ақындары парсы поэзия формаларын, мысалы, газельді қабылдағанда, оны үнділік эмоциялық сезімдер мен философиялық идеяларды жеткізу үшін бейімдеді.

Бұл бейімдеулер тек техникалық өзгерістер емес, мәдени келіссөздердің терең үрдістерін көрсетеді. Мысалы, әдебиеттанушы Фрэнсис Притчетт урду поэзиясының дамуын талдай отырып, былай деген: «Бұл дәстүрдің гениалдығы – парсы поэзия дәстүрлерінің шектеулерінде жұмыс істей отырып, үнділік мәдени тәжірибеге негізделген сезімталдықты білдіру қабілетінде» (Pritchett, F.W., 1994: 198).

**Қуат динамикасы және мәдени бедел.** Парсы мәдени формаларын қабылдау саяси тұрғыдан бейтарап емес, белгілі бір қуат динамикасы аясында жүзеге асты. Парсы мәдениеті билеуші элита мәдениеті ретінде жоғары беделге ие болды, бұл оны әлеуметтік мәртебе немесе мәдени легитимдік іздегендер үшін қызықты етті. Дегенмен, үнді суретшілері мен жазушылар парсы ықпалының пассивті қабылдаушылары болған жоқ.

Тарихшы Мұзаффар Аламның айтуынша, үнділік мәдени өндірушілер парсы дәстүрлерімен стратегиялық түрде өзара әрекеттесті, тек өз шығармашылық жобаларына тиімді элементтерді қабылдады және жергілікті дәстүрлермен байланысын сақтады. Бұл стратегиялық таңдау Акбардың тапсырысы бойынша аударылған «Размнама» («Махабхараташың» парсы тіліндегі аудармасы) туындысында айқын көрінеді. Бұл жұмыс үнділік эпикалық баяндауды парсы көркемдік және мәтіндік дәстүрлер арқылы ұсына отырып, екі мәдени ортада бірдей қызмет атқаратын туындыға айналды (Alam, M., 2004: 251).

**Үздіксіздік және жаңашылдық.** Үнді-парсы мәдени синтезі бір жағынан дәстүрлі үнді өнері мен әдебиетіне үздіксіз жалғасуды білдірсе, екінші жағынан шығармашылық бейімдеу арқылы жаңашылдықты көрсетті. Бір жағынан, парсы мәдени элементтері ұзақ уақыт бойы дамып келе жатқан үнділік өнер және әдеби дәстүрлерге енгізіліп, олардың эволюциясына үлес қосты. Екінші жағынан, бұл интеграция екі бастапқы дәстүрге де толық жатпайтын жаңа мәдени формаларды туғызды.

Мысалы, моғол сәулет өнері парсы және үнділік үлгілерге сүйенсе де, ерекше сипаттарды дамытты: ақ мәрмәрді кеңінен пайдалану, күрделі *pietra dura* кірістірулері, парсы кеңістік концепцияларымен үнділік декоративтік элементтердің үйлесуі – бұл жаңа сәулет идиомасын құрады. Сол сияқты, урду газельдері әдеби формасы парсы және үнді поэзия дәстүрлерімен байланысын сақтай отырып, олардың ешқайсысына толық сәйкес келмейтін ерекше сипатқа ие болды.

**Аймақтық ерекшеліктер және жергілікті бейімдеулер.** Мәдени синтез үдерісі субконтиненттің әр түрлі аймақтарында айтарлықтай ерекшеленді, нәтижесінде үнді-парсы мәдениетінің ерекше аймақтық интерпретациялары пайда болды. Мысалы, Декан аймағында Бижапур және Голконда сұлтандықтары парсы техникасын жергілікті түс палитрасы мен тақырыптарымен үйлестірген сурет стилдерін дамытты, бұл моғол орталығының негізгі ағымынан ерекшеленді. Сол сияқты, Бенгалияда парсы әдеби ықпал жергілікті әдеби дәстүрлермен бірігіп, парсы формаларының ерекше бенгалиялық бейімдеулерін туғызды. Бұл аймақтық ерекшеліктер мәдени бейімдеуде жергілікті құндылықтардың маңыздылығын көрсетеді. Империялық орталықтан келген ықпалдың пассивті қабылдаушылары емес, аймақтық соттар мен мәдени өндірушілер парсы мәдени элементтерінің интерпретациясы мен жергілікті контекстерге бейімделуін белсенді түрде қалыптастырды.

Үнді өнері мен әдебиетінде парсы ықпалын зерттеу бірнеше кең ауқымды нәтижелерге ие:

Үнді-парсы мәдени синтезі біржақты мәдени ықпал моделін қиындатады, яғни бір дәстүрден екінші дәстүрге тек бір бағытта өту ретінде қарастырылмайды. Керісінше, бұл үдеріс күрделі келіссөздер, бейімдеу және трансформация арқылы жүреді, ол екі мәдениеттің – «ықпал етуші» және «ықпал етілген» – өзара әрекетіне негізделген. Бұл түсінік қазіргі жаһандану мен мәдени алмасу туралы талқылауларға мән береді, себебі мәдени «қабылдаушылардың» сыртқы мәдени формалармен өзара әрекетінде айтарлықтай белсенділігі бар екенін көрсетеді.

Үнді-парсы синтезінен туындаған ерекше мәдени формалар – парсы да, үнді де емес – Хоми Бабханың «мәдени гибридтілік» тұжырымдамасын көрсетеді (Bhabha, H.K., 1994). Бұл гибридтік формалар тек әртүрлі дәстүрлерден элементтердің комбинациясы емес, құрамдас бөліктерінен асып кететін жаңа мәдени өрнектерді білдіреді. Мұндай гибридтік формалардың қалай пайда болатынын түсіну мәдени трансформация және бейімдеу үдерістерін кеңінен зерттеуге мүмкіндік береді.

Үнді-парсы мәдени алмасуды зерттеу колониалды және ұлтшылдық тарихи наративтерге сыни пікір тудырады. Колониалды интерпретациялар көбіне үнді-ислам мәдениетінің «шетелдік» сипатын көрсетіп, оны «нақты» үнді дәстүрлеріне сырттан енген элемент ретінде суреттеді. Ал кейбір ұлтшылдық интерпретациялар сыртқы ықпалдарды азайтып, мәдени үздіксіздік тарихын құруға тырысты. Үнді-парсы мәдени формалардағы шығармашылық бейімдеу мен синтездің дәлелі үздіксіздік пен өзгерісті, жергілікті құндылықтарды және сыртқы ықпалды бірдей мойындайтын күрделі тарихты көрсетеді. Үнді-парсы мәдени синтезінің мұрасы қазіргі Оңтүстік Азияның мәдени өнімдерінде – сәулет, бейнелеу өнері, әдебиет және музыкада – әлі де көрініс табады. Бұл тарихи үдерісті түсіну қазіргі мәдени формаларды контекстке қоюға және жаһанданған әлемде мәдени алмасу мен бейімдеу үдерістерін түсінуге мүмкіндік береді.

## Қорытынды

Парсы және Моғол мәдениетінің үнді өнері мен әдебиетіне ықпалы – бұл тек қарапайым «ықпал» моделінен асып түсетін, күрделі мәдени алмасу, бейімдеу және синтез үдерісі. Визуалды өнер мен әдеби формаларды мұқият зерттеу арқылы осы зерттеу парсы мәдени элементтері тек қабылданған жоқ, сонымен бірге үнді контекстінде белсенді қайта интерпретацияланып, түрлендірілгенін көрсетті. Нәтижесінде парсы да, үнді де емес, ерекше үнді-мұсылман (парсы, моғол) мәдени өрнектері пайда болды.

Мәдени синтез үдерісі бірнеше факторлармен қалыптасты: Моғол империясының контекстінде парсы мәдениетінің мәртебесі; үнді суретшілері мен жазушылардың парсы үлгілерін таңдау және бейімдеудегі белсенділігі; кейбір парсы және үнді эстетикалық және философиялық дәстүрлерінің үйлесімділігі; сондай-ақ сарай жүйесінен бастап білім беру жүйесіне дейінгі мәдени алмасуды қолдаған институттық құрылымдар.

Моғол миниатюралық сурет өнерінен және сәулеттен бастап үнді-парсы әдеби жанрлар мен дәстүрлерге дейінгі мәдени формалар шығармашылық бейімдеу арқылы мәдени әлсіздік емес, мәдени байытуды көрсетті. Бұл формалар мәдени алмасудың әлеуетін және оның іске асу тетіктерін көрсетеді, егер ол тек мәжбүрлеу емес, келіссөз арқылы жүзеге асса. Бұл тақырып қазіргі жаһандану мен мәдени байланыс контекстінде өзекті болып қала береді.

Болашақ зерттеулер бұл мәдени алмасу үдерістерінің тек элиталық ортада ғана емес, халықтық және жергілікті мәдени формаларға қалай әсер еткенін зерттеуге бағытталуы мүмкін. Сонымен қатар, парсы мәдени элементтерін өңірлік деңгейде бейімдеудің әртүрлі тәсілдеріне көбірек көңіл бөлу Үнді субконтинентіндегі мәдени алмасудың күрделі динамикасын түсінуді одан әрі байыта алады.

***Авторлардың үлесі:***

*Бокулева Б.С. – зерттеу тұжырымдамасын әзірлеу, әдіснаманы әзірлеу, зерттеу жүргізу, деректерді талдау, қолжазбаның бастапқы нұсқасын жазу. Үлесі: 50%.*

*Исмагулова С.А. – әдіснаманы әзірлеу, зерттеу жұмыстарын жүргізу, зерттеу нәтижелерінің дұрыстығын тексеру, деректерді жинақтау, жүйелеу, сондай-ақ қолжазбаны ғылыми тұрғыдан редакциялау. Үлесі: 25 %.*

*Искакова З.Е. – зерттеу жүргізу, қолжазбаны ғылыми редакциялау және жетілдіру. Үлесі: 25%.*

**References**

Alam, M. (2004). *The languages of political Islam in India: c. 1200–1800*. University of Chicago Press.

Asher, C. B. (1992). *Architecture of Mughal India*. Cambridge University Press.

Beach, M. C. (1981). *The imperial image: Paintings for the Mughal court*. Freer Gallery of Art.

Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. Routledge.

Eaton, R. M. (2019). *India in the Persianate age: 1000–1765*. Allen Lane.

Haidar, N. N., & Sardar, M. (Eds.). (2015). *Sultans of Deccan India, 1500–1700: Opulence and fantasy*. Metropolitan Museum of Art.

Joshi, N., & Ahmed, T. (2022). The role of music and dance in Mughal court culture. *Journal of Cultural Studies, 18*(1), 33–50.

Khan, R., & Singh, P. (2024). The evolution of Mughal architecture: A comparative analysis of Persian and Indian influences. *Architectural Heritage Review, 8*(2), 112–130.

Pritchett, F. W. (1994). *Nets of awareness: Urdu poetry and its critics*. University of California Press.

Richards, J. F. (1993). *The Mughal Empire*. Cambridge University Press.

Sharma, S. (2017). *Mughal Arcadia: Persian literature in an Indian court*. Harvard University Press.

Singh, R. (2022). The legacy of Mughal art: Miniature paintings and their cultural significance. *Art History Review, 11*(4), 301–318.

Soucek, P. P. (1987). Persian artists in Mughal India: Influences and transformations. *Muqarnas, 4*, 166–181.

Stronge, S. (2002). *Painting for the Mughal Emperor: The art of the book, 1560–1660*. V&A Publications.

Truschke, A. (2016). *Culture of encounters: Sanskrit at the Mughal court*. Columbia University Press.

Welch, S. C. (1978). *Imperial Mughal painting*. George Braziller.

***Авторлар туралы мәлімет:***

*Бокулева Бота Серикановна (жауапты автор) – PhD, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Таяу Шығыс және Оңтүстік Азия кафедрасының аға оқытушысы (Алматы, Қазақстан, e-mail: aknazar0909@mail.ru).*

*Исмагулова Сымбат Абсаматовна – PhD, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Таяу Шығыс және Оңтүстік Азия кафедрасының аға оқытушысы (Алматы, Қазақстан, e-mail: symbatisa@mail.ru).*

*Искакова Зауре Ереновна – әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Таяу Шығыс және Оңтүстік Азия кафедрасының аға оқытушысы (Алматы, Қазақстан, e-mail: zaure_india@mail.ru).*

***Information about the authors:***

*Bokuleva Bota Serikkannovna (corresponding author) – PhD, Senior Lecturer at the Department of the Middle East and South Asia, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: aknazar0909@mail.ru).*

*Ismagulova Symbat Absamatovna – PhD, Senior Lecturer at the Department of the Middle East and South Asia, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: symbatisa@mail.ru).*

*Iskakova Zaure Yerenovna – Senior Lecturer at the Department of the Middle East and South Asia, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: zaure_india@mail.ru).*

***Сведения об авторах:***

*Бокулева Бота Серикановна (корреспондент-автор) – PhD, старший преподаватель кафедры Ближнего Востока и Южной Азии, Казахский национальный университет имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан, e-mail: aknazar0909@mail.ru).*

*Исмагулова Сымбат Абсаматовна – PhD, старший преподаватель кафедры Ближнего Востока и Южной Азии, Казахский национальный университет имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан, e-mail: symbatisa@mail.ru).*

*Искакова Зауре Ереновна – старший преподаватель кафедры Ближнего Востока и Южной Азии, Казахский национальный университет имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан, e-mail: zaure_india@mail.ru).*

*Келіп түсті: 20 ақпан 2026 жыл*
*Қабылданды: 24 қыркүйек 2026 жыл*

3-бөлім

# ШЫҒЫС ДЕРЕКТАНУЫ

---

Section 3

# ORIENTAL SOURCE STUDIES

---

Раздел 3

# ВОСТОЧНОЕ ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ

МРНТИ 16.21.51 https://doi.org/10.26577/JOS201194626

**У.Е. Кенжебаева**

Казахский национальный педагогический университет им. Абая, Алматы, Казахстан
e-mail: uli.05@mail.ru

# ПРАГМАТИЧЕСКАЯ АДАПТАЦИЯ АРАБСКОЙ ЛЕКСИКИ В ИНТЕРЛИНЕЙНОЙ РУКОПИСИ «КИТАБ МУКАДДИМА»

В статье рассматривается прагматическая адаптация арабской лексики в мамлюкско-кыпчакских строках двуязычной рукописи «Китаб Мукаддима» Абу-ль-Лейса ас-Самарканди, хранящейся в библиотеке Сулеймание в Стамбуле в коллекции Ayasofya под шифром MS 1451.

Актуальность исследования определяется тем, что данная рукопись позволяет проследить не только лексический перенос арабских религиозных терминов в тюркскую языковую среду, но и механизм прагматической адаптации исламского нормативного текста к адресату, для которого кыпчакский язык выступал языком понимания и обучения. Цель исследования – раскрытие лингвистического механизма репрезентации исламских норм в рукописи «Китаб Мукаддима». Материалом исследования послужили фрагменты рукописи, содержащие арабский текст и кыпчакские глоссы.

Использованы методы текстологического описания, семантико-прагматического анализа, сопоставления арабской и кыпчакской строк, а также элементы концептуального моделирования. Проведен анализ императивных конструкций «namaz qylyñ», «zekat beriñ» и лексем فرض (долг, обязательство), دعاء (молитвенное обращение, просьба), غيب (сокровенное, невидимое), جنّة (рай), ذكر (зикр), شرّ / خير (добро и зло). Выявлено, что перевод не ограничивается передачей содержания текста и интерпретацией религиозных терминов, но также формирует в кыпчакской строке языковую модель религиозных норм, ориентированную на тюркоязычного реципиента. Особое значение имеет то, что арабские глагольные формы второго лица множественного числа повелительного наклонения в кыпчакской строке передаются аналитическими сочетаниями с глаголами qyl и ber в форме императива второго лица множественного числа. Такое грамматическое соответствие сохраняет коллективную направленность религиозного предписания, одновременно выражая его через тюркские глагольные модели конкретного действия. В результате исламская норма представлена не только как общее религиозное установление, но и как практическая инструкция, в которой доктринальный смысл получает форму исполняемого действия. Практическая значимость работы состоит в возможности использовать предложенную модель при описании средневековых тюркских исламских памятников, религиозной терминологии и механизмов культурной адаптации арабо-исламского дискурса.

**Ключевые слова:** теолингвистика, «Китаб Мукаддима», прагматическая адаптация, религиозный дискурс, императивные конструкции.

U.E. Kenzhebayeva

Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan
e-mail: uli.05@mail.ru

## Pragmatic Adaptation of Arabic Lexis in the Interlinear Manuscript Kitab Muqaddima

The article examines the pragmatic adaptation of Arabic lexis in the Mamluk-Kipchak lines of the bilingual manuscript Kitab Muqaddima by Abu al-Layth al-Samarqandi, preserved in the Ayasofya Collection of the Süleymaniye Manuscript Library in Istanbul under the shelfmark MS 1451.

The study is relevant because the manuscript reveals not only the lexical transfer of Arabic religious terms into the Turkic-speaking environment, but also the mechanism by which an Islamic normative text was pragmatically adapted for a recipient who thought and learned in the Kipchak language. The aim of the study is to reveal the linguistic mechanism through which Islamic norms are represented in Kitab Muqaddima. The material comprises fragments containing Arabic lines and Kipchak glosses.

Methods include textual description, semantic-pragmatic analysis, comparison, and elements of conceptual modeling. The study analyses the imperative constructions *namaz qylyñ* and *zekat beriñ* together with lexemes فرض (duty), دعاء (supplication), غيب (the unseen), جنّة (paradise), ذكر (dhikr), خير



© 2026 Al-Farabi Kazakh National University

شرّ /(good/evil). Findings show that the translation does more than convey textual content and explain religious terminology: the Kipchak line constructs a linguistic model of religious norms oriented towards a Turkic-speaking recipient. Of particular importance is the rendering of Arabic second-person plural imperative verb forms through Kipchak analytical constructions formed with the verbs *qyl* and *ber,* likewise marked for the second-person plural. This grammatical correspondence preserves the collective orientation of the religious injunction while expressing it through Turkic verbal models of concrete action. Consequently, the Islamic norm appears not only as a general religious principle, but also as a practical instruction in which doctrinal meaning takes the form of an executable action. The proposed model may be applied to the description of medieval Turkic Islamic written monuments, religious terminology and mechanisms of cultural adaptation in Arabic Islamic discourse.

**Keywords:** theolinguistics, Kitab Muqaddima, pragmatic adaptation, religious discourse, imperative constructions.

У.Е. Кенжебаева

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
*e-mail: uli.05@mail.ru

**«Китаб Муқаддима» интерлиниялық қолжазбасындағы араб лексикасының прагматикалық бейімделуі**

Мақалада Ыстамбұл қаласының Сүлеймание кітапханасындағы Ayasofya топтамасында MS 1451 шифрымен сақталған Әбу әл-Ләйс әс-Самарқандидің екі тілді «Китаб Муқаддима» қолжазбасының мәмлүк-қыпшақ тіліндегі жолдарында араб лексикасының прагматикалық бейімделуі қарастырылады.

Зерттеудің өзектілігі аталған қолжазбаның араб діни терминдерінің түркітілді ортаға лексикалық тұрғыда ауысуын ғана емес, исламдық нормативті мәтіннің қыпшақ тілінде ойланып, білім алатын реципиентке прагматикалық бейімдеу тетігін де анықтауға мүмкіндік беруімен айқындалады. Зерттеудің мақсаты – «Китаб Муқаддима» қолжазбасындағы исламдық нормаларды репрезентациялаудың лингвистикалық механизмін айқындау. Зерттеу материалы ретінде қолжазбаның араб тіліндегі жолдары мен қыпшақ глоссалары бар фрагменттері алынды.

Зерттеуде мәтінтанулық сипаттау, семантикалық-прагматикалық талдау, салғастыру әдістері, сондай-ақ концептуалдық модельдеу элементтері қолданылды. «Namaz qylyñ», «zekat beriñ» императивті конструкциялары мен فرض (міндет, парыз), دعاء (дұға), غيب(ғайып), جنّة (жәннат), ذكر (зікір), شرّ / خير (жақсылық пен жамандық) лексемалары талданды. Аударманың мәтін мазмұнын жеткізумен және діни терминдерді түсіндірумен ғана шектелмей, мәмлүк-қыпшақ тіліндегі жолда түркітілді реципиентке бағдарланған діни нормалардың тілдік моделін қалыптастыратыны анықталды. Араб мәтініндегі екінші жақ көпше түрдегі бұйрық рай етістік формаларының қыпшақ тіліндегі qyl және ber етістіктерінің көмегімен жасалған екінші жақ көпше түрдегі бұйрық рай формасындағы аналитикалық тіркестермен берілуінің мәні ерекше. Мұндай грамматикалық сәйкестік діни нұсқаудың қауымдық бағытталуын сақтай отырып, оны түркі тіліндегі нақты әрекет модельдері арқылы жеткізеді. Нәтижесінде исламдық норма жалпы діни қағида ретінде ғана емес, доктриналық мағынаға практикалық әрекет формасында берілетін қауымдық мәні бар нұсқау ретінде де көрінеді. Зерттеудің практикалық маңызы – ұсынылған үлгіні ортағасырлық түркі ислам жазба ескерткіштерін, діни терминологияны және араб-ислам дискурсының мәдени бейімделу механизмдерін сипаттауда қолдану мүмкіндігімен айқындалады.

**Түйін сөздер:** теолингвистика, «Китаб Муқаддима», прагматикалық бейімдеу, діни дискурс, императивтік құрылымдар.

## Введение

Средневековые интерлинейные рукописи исламского содержания, представляют собой двуязычные памятники, в которых арабский исходный текст сопровождается тюркской переводной строкой. Такие источники давно перестали рассматриваться исключительно как материал для исторической грамматики, поскольку в них отражаются более сложные процессы языковой и культурной адаптации: освоение универсальных для мусульманской традиции религиозных норм конкретным адресатом; сохранение сакрального и терминологического статуса арабской лексики при его включении в тюркские грамматические модели; преобразование религиозного предписания из абстрактной богословско-нормативной формулы в оформленное языковыми средствами практическое действие.

Особенно отчетливо взаимодействие языка, религиозной нормы и практики проявляется в двух арабско-мамлюкско-кыпчакских версиях труда Абу-ль-Лейса ас-Самарканди «Китаб Мукаддима»: первая хранится в библиотеке Сулеймание в Стамбуле, в коллекции Ayasofya под шифром 1451 (сокр.Ayasofya 1451), вторая – в библиотеке Dār al Kutub в Каире, в коллекции ханафитского фикха под шифром MS 721 (сокр. Fiqh Hanafi MS 721). Стамбульская версия рукописи относится к числу известных и ранее изученных памятников, тогда как каирская версия представляет собой новый для тюркологии рукописный материал.

Абу-ль-Лейс ас-Самарканди относится к числу видных представителей ханафитской научной традиции Мавреннахра X века. Уроженец Самарканда, он получил известность прежде всего как знаток ханафитского фикха. Его научное наследие охватывает также тафсир, калам, суфизм и ахлак (Садыбеков, 2016; Haron, 1994). Написанный им трактат «Китаб Мукаддима», известный также под названием «аль-Мукаддимату фи-с-салат» связан с кругом вопросов, касающихся молитвы, омовения, веры, адаба и ежедневного религиозного поведения. По данным К.А.Садыбекова, рукопись состоит из 47 листов (94 страниц), где на каждой странице имеются по шесть строк арабского текста, под которыми последовательно приводится мамлюкско-кыпчакский построчный перевод (Садыбеков, 2016). В других исследованиях, посвященных жизни и трудам, ас-Самарканди, подчеркивается прикладной характер этого труда и его значение для ранней традиции ханафитских учебно-наставительных текстов (Haron, 1994; Dinler, 2016).

Для востоковедческого исследования особую ценность представляет двуязычная интерлинейная структура рассматриваемой рукописи. Арабский текст в ней сопровождается мамлюкско-кыпчакским построчным переводом, что позволяет проследить не только передачу содержания, но и способы языковой адаптации арабской религиозной лексики и нормативных конструкций к тюркоязычному адресату. Мамлюкско-кыпчакский материал в этом отношении особенно показателен. Многоязычная среда Мамлюкского султаната (1250-1517) создала потребность в текстах, где арабская религиозно-правовая норма могла быть усвоена тюркоязычными адресатами. Классические работы по мамлюкско-кыпчакской письменности показывают, что такие памятники нельзя рассматривать как обычные переводческие тексты, так как в них отражаются образовательная практика, терминологическая адаптация и особая культура обучения через религиозную книгу (Eckmann, 1963; D'hulster, 2024, 2025).

Для востоковедческой перспективы принципиально важно, что данная рукопись позволяет рассматривать исламизацию не как одномоментное заимствование терминов, а как длительный процесс обучения, повторения и языкового привыкания. В подобных памятниках культурная адаптация осуществляется на уровне микроструктуры текста: выбора глагола, формы обращения, порядка слов, способа сохранения арабской формулы рядом с тюркским пояснением. Поэтому анализ рукописи важен не только для изучения кыпчакского языка в историческом плане, но и для понимания того, как в средневековой книжной среде выстраивался мост между арабским религиозным авторитетом и тюркским адресатом, между нормой фикха и повседневной практикой верующего. Именно эта промежуточная зона часто остается менее заметной, чем крупные сюжеты, связанные с распространением ислама, хотя без ее учета невозможно объяснить устойчивость религиозной терминологии в тюркских языках и ее дальнейшую культурную продуктивность. Поэтому в настоящей статье рассматриваются не столько номинативные свойства религиозных норм в переводе, сколько их прагматическое оформление в языке адресата.

Иными словами, в центре исследования находится вопрос о том, за счет каких грамматических и лексико-семантических средств исламское предписание в кыпчакской строке сохраняет коллективную направленность и одновременно приобретает форму конкретного практического действия. В связи с этим в статье рассматриваются императивные конструкции типа «namaz qylyñ», «zekat beriñ», оформленные во втором лице множественного числа повелительного наклонения, а также арабские лексемы فرض (долг, обязательство), دعاء (молитвенное обращение, просьба), غيب (сокровенное, невидимое), جنّة (рай), ذكر (зикр), شرّ / خير (добро и зло). Их анализ позволяет показать, каким образом арабская религиозная норма в кыпчакской глоссе сохраняет общинно-нормативный характер и получает выражение посредством тюркских

моделей конкретного действия. Исходное предположение состоит в том, что кыпчакская строка выполняет не только функцию межъязыковой передачи смысла, но и более сложную теолингвистическую задачу: она соотносит арабскую сакральную норму с тюркским глаголом, обычно используемым для обозначения действия, переводя отвлечённые предписания в конкретно исполняемые религиозные действия, входящие в коллективно разделяемую модель религиозного поведения. Цель статьи – раскрытие лингвистического механизма репрезентации исламских норм в рукописи «Китаб Мукаддима»

Для достижения поставленной цели необходимо решить следующие задачи: во-первых, охарактеризовать интерлинейную структуру рукописи как механизм языковой репрезентации исламской нормы; во-вторых, определить грамматический статус и прагматическую функцию императива второго лица множественного числа в кыпчакской строке; в-третьих, установить роль ключевых арабских лексем в формировании концептуальной сетки обязанности, веры, ритуального действия и нравственной оценки.

**Обзор литературы**

Исследование опирается на три научных поля. Первое связано с изучением мамлюкско-кыпчакской письменности и конкретно текстов, возникших в образовательной и рукописной среде Мамлюкского султаната. Дж. Экманн в классическом обзоре мамлюкско-кыпчакской литературы показал жанровую неоднородность данного корпуса: в нем представлены лексикографические и грамматические сочинения, религиозно-дидактические тексты, юридические памятники и переводы с арабского (Eckmann, 1963). Позднейшие исследования дополняют эту картину данными о книжных собраниях, учебных практиках и рукописных копиях, связанных с мамлюкской элитой и казарменным обучением, включавшим религиозно-правовые тексты на арабском и тюркских языках (D'hulster, 2024, 2025). Для настоящей статьи принципиально важно, что тюркская строка в подобных памятниках может рассматриваться не как вторичное приложение к арабскому тексту, а как часть реальной педагогической ситуации, в которой религиозная норма объяснялась и усваивалась через язык адресата.

Второе исследовательское поле связано с изучением рукописной традиции труда Абу-ль-Лейса ас-Самарканди «Китаб Мукаддима» и истории его научного изучения. Особое значение для настоящего исследования имеет работа К.К.Аубакировой и М.М.Исахановой Кырджа, посвященная текстологическому сопоставлению двух арабско-мамлюкско-кыпчакских версий памятника: стамбульский (Ayasofya MS 1451) и каирский (Fiqh Hanafi MS 721). Важным для нашего востоковедческого исследования является вывод авторов о том, что подобные версии «Китаб Мукаддима» функционировали не только как переводные тексты, но и как средство объяснения арабского религиозного содержания кыпчакоязычной аудитории в рамках исламской образовательной традиции (Aubakirova & Issakhanova Kırca, 2026). В более позднем исследовании данная проблематика рассматривается более комплексно, с систематизацией научных работ о «Китаб Мукаддима» и анализом особенностей перевода арабского текста, лексического состава, фонетики, морфологии и интерлинейной организации памятника (Issakhanova Kırca, Mustafayeva & Aubakirova, 2026).

М. Харон рассматривает «Китаб Мукаддима» в контексте жизни и трудов Абу-ль-Лейса ас-Самарканди, подчеркивая ее место среди произведений, ориентированных на практическое религиозное знание (Haron, 1994). Эту линию дополняет работа Ф.Динлер, представляющая критическое издание «Mukaddimetü's-Salat» и показывающая, что тематическое ядро текста связано с ханафитской правовой традицией, молитвой и подготовительными условиями ее совершения (Dinler, 2016). Тематический круг рукописи охватывает сферы, в которых богословская норма непосредственно переходит в повседневную практику, что обусловливает особое внимание к глагольным формам действия в его мамлюкско-кыпчакских глоссах. В связи с этим при определении грамматического статуса мамлюкско-кыпчакских императивных форм учитывалось сравнительное описание показателей повелительного наклонения в исторических кыпчакских языках. В мамлюкско-кыпчакской парадигме второе лицо множественного числа выражается показателями -ŋ и -ŋIz (Öztürk, 2018, p.68). Данное соответствие позволяет рассматривать кыпчакские конструкции как средство

сохранения коллективной направленности арабского предписания.

Третье исследовательское поле связано с проблемами религиозного языка, языкового контакта и культурной концептуализации. У.Кин (Keane) одним из первых в антропологической лингвистике четко сформулировал, что язык религии раскрывается на стыке контекста, адресации и практики (Keane, 1997). Б. Сполски (Spolsky), рассматривая религию как пространство языкового контакта, подчеркивает, что перевод священных и наставительных текстов неотделим от вопросов наличия авторитета, идентичности и языкового выбора (Spolsky, 2003). В более поздних исследованиях религиозного дискурса данная мысль развивается через анализ многоязычия, арабских формул, перевода и транслингвальных практик (Brink-Danan, 2015; Alsaawi, 2022; Al Shlowiy, 2022; Nofal, 2023). Именно в этой интерпретации «Китаб Муқаддима» приобретает особую значимость, так как в ней арабский язык сохраняет функцию языка откровения и правовой нормы, тогда как кыпчакская строка берет на себя функцию языка понимания, обучения и практического включения адресата в исламскую нормативную традицию.

Когнитивно-лингвистическая рамка позволяет рассматривать религиозные лексемы не как изолированные словарные единицы, а как элементы концептуальной системы. В трудах В.Эванс (Evans) значение слова описывается как результат доступа к более широким когнитивным моделям, а не как фиксированная сумма словарных признаков (Evans, 2009). Важное значение для настоящего исследования имеет также теория культурной концептуализации Ф.Шарифиан (Sharifian), в которой концептуализация рассматривается как устойчивое когнитивное образование, закрепленное в языке посредством схем, категорий и метафор, разделяемых членами определенного сообщества (Sharifian, 2017). С.Песина и Т.Солончак также подчеркивают многослойную природу концептов, включающих понятийные, образные, эмоциональные и ассоциативные компоненты (Pesina & Solonchak, 2015). В этой связи зафиксированные в рукописи лексемы فرض (долг, обязательство), دعاء (молитвенное обращение, просьба), غيب (сокровенное, невидимое), جنّة (рай) целесообразно рассматривать не только как номинативные обозначения исламских понятий, но и как элементы более широкой концептуальной системы, участвующие в формировании религиозной картины мира тюркоязычного адресата.

Данный подход находит продолжение и в казахстанских исследованиях последних лет. Так, работа, посвященная лексикографическому отражению религиозных терминов в казахском языке, показывает, что исламская терминология требует комплексного описания, поскольку ее семантика формируется на пересечении богословского, лексикографического и культурного уровней (Mustafayeva et al., 2024).

**Материалы и методы**

Материалом исследования является мамлюкско-кыпчакская версия «Китаб Мукаддима» Абу-ль-Лейса ас-Самарканди, хранящаяся в библиотеке Сулеймание в Стамбуле под №1451. Рукопись представляет собой двуязычную структуру: арабская строка сопровождается кыпчакским переводом-глоссой. В ходе изучения рукописи были отобраны фрагменты, в которых религиозная норма выражена через императивные конструкции, а также фрагменты с ключевыми религиозными лексемами: فرض (долг, обязательство), دعاء (молитвенное обращение, просьба), غيب (сокровенное, невидимое), جنّة (рай), ذكر (зикр), خير / شرّ (добро и зло) (Ayasofya MS 1451, XV. P. 4b4, 5b6, 1b2, 33b6, 8b2, 5b1, 4b3). Отдельное внимание уделено словосочетаниям أقيموا الصلاة (aqīmū ṣ-ṣalāt) - «namaz qylyñ» и آتوا الزكاة (ātū z-zakāt) - «zekat beriñ» (Ayasofya MS 1451, 2a2), поскольку именно они позволяют увидеть связь между арабской формой предписания и ее кыпчакской грамматической реализацией.

Исследование не ставит целью подготовку критического издания рукописи и не претендует на полное описание всех ее листов. Исследование имеет аналитический характер, так как из рукописного материала отобраны те фрагменты, которые позволяют проследить механизм передачи нормы, адресации и концептуального содержания. Такой подход оправдан тем, что интерлинейные тексты требуют не только текстологического, но и функционального чтения. Важно проследить, функционирование перевода в отношении адресата, а также процесс трансформации знания в предписание.

Методологическая работа соединяет несколько процедур. Текстологическое описание используется для определения характеристик двуязычной структуры рукописи. Семантический анализ применяется при рассмотрении лексем, связанных с религиозными концептами. Прагматический анализ позволяет выявить, формирование адресации текста посредством императивных форм и переход религиозного предписания в плоскость практического действия.

Сопоставительный анализ арабской и кыпчакской строк выявляет переводческие решения, в которых арабская норма передается через тюркские глагольные модели. Наконец, элементы концептуального моделирования используются для описания того, как лексемы فرض (долг, обязательство), دعاء (молитвенное обращение, просьба), غيب (сокровенное, невидимое), جنّة(рай), ذكر (зикр), خير / شرّ (добро и зло) образуют внутри текста сеть религиозно-нормативных смыслов.

## Результаты и обсуждение

### *3.1. Интерлинейная структура в качестве механизма понимания*

Главная особенность рукописи Ayasofya MS 1451 состоит в том, что арабский текст и кыпчакская глосса не разделены как оригинал и самостоятельный перевод. Они находятся в одном визуальном и смысловом поле. Такая организация создает особый режим чтения: адресат видит арабскую форму, сохраняющую религиозный авторитет, и одновременно получает тюркское объяснение, позволяющее понять и исполнить предписание. Поэтому интерлинейность здесь является не только техническим приемом письма, но и педагогической стратегией. Для религиозного текста это является принципиально важным аспектом, так как арабская строка не исчезает и не заменяется кыпчакской. Напротив, она остается источником нормы, но кыпчакская строка снимает дистанцию между сакральным языком и практикой адресата. В результате возникает двухслойная модель: арабский текст отвечает за авторитет и доктринальную точность, кыпчакская глосса – за доступность, действие и включение адресата в общую практику. Именно поэтому такие переводы нельзя сводить к простому набору эквивалентов. Они работают как посредники между знанием и исполнением. В этой модели особенно заметна роль глагола. В арабском тексте предписание часто выражается через форму повелительного наклонения, а в кыпчакской строке оно получает аналитическое оформление с глаголами qyl и ber. Через их использование норма оказывается встроенной в тюркскую грамматику: намаз, закят в переводе передаются не как отвлеченные понятия, а как призыв к действию «совершайте намаз», «давайте закят».

### *3.2. Императив и коллективная адресация*

Наиболее показательными для анализа прагматической функции кыпчакской строки являются арабские конструкции أقيموا الصلاة (*aqīmū ṣ-ṣalāt*) и آتوا الزكاة (*ātū z-zakāt*). В арабском тексте обе конструкции выражены в форме второго лица множественного числа повелительного наклонения и обращены к коллективному адресату. Кыпчакские соответствия «namaz qylyñ», «zekat beriñ» также оформлены во втором лице множественного числа, что обеспечивает сохранение коллективной адресации и директивной модальности исходного предписания. Такая форма обращения позиционирует отдельного адресата как участника религиозной общины и подчеркивает общинный характер исполнения предписания.

Сопоставление грамматических конструкций в двух языках показывает, что прагматическая адаптация не связана с изменением лица или директивной модальности исходного предписания. Различие заключается в лексико-синтаксической организации глагольного действия. В арабской строке религиозные предписания выражены сочетанием религиозных терминов «намаз» и «зекят» с глаголами в императивной форме «aqīmū и ātū», тогда как в кыпчакской глоссе эти термины сочетаются с тюркскими глаголами *qyl* и *ber*. Глагол *qyl* в сочетании с лексемой namaz образует предикативную конструкцию, обозначающую совершение ритуального действия, а глагол ber в сочетании с лексемой закят сохраняет значение передачи и исполнения социально-религиозной обязанности. Таким образом, предписание на арабском языке не меняет своего коммуникативного статуса, но получает лексико-синтаксическое оформление, характерное для кыпчакской глагольной системы. Сакральное содержание сохраняет связь с арабо-исламской традицией, тогда как способ его языкового выражения адаптируется к структуре языка перевода.

**Таблица 1**
*Передача императивных форм в кыпчакской глоссе*

| Арабская конструкция | Грамматический признак в арабской строке | Кыпчакская глосса | Грамматический признак в кыпчакской строке | Прагматическая функция |
|---|---|---|---|---|
| أقيموا الصلاة (aqīmū ṣ-ṣalāt) | 2 лицо, множественное число, повелительное наклонение | namaz qylyñ | 2 лицо, множественное число, повелительное наклонение | Сохраняет коллективную адресацию и директивную модальность исходного предписания, представляет совершение намаза как общинно значимую норму. |
| آتوا الزكاة (ātū z-zakāt) | 2 лицо, множественное число, повелительное наклонение | zekat beriñ | 2 лицо, множественное число, повелительное наклонение | Сохраняет коллективную направленность предписания и представляет выплату зекята как общинно значимую социально-религиозную обязанность |

### *3.3. Концептуальная сетка религиозных норм*

Помимо императивов, в рукописи встречается ряд лексем, которые формируют смысловое ядро религиозного наставления: فرض (долг, обязательство), دعاء (молитвенное обращение, просьба), غيب *(*сокровенное, невидимое), جنّة (рай), ذكر (зикр), شرّ / خير (добро и зло). Эти лингвистические единицы относятся к разным зонам религиозной картины мира: к обязанностям молитвенной коммуникации, скрытым знаниям, эсхатологической надежде и ритуальной памяти, нравственной оценке. Их присутствие в тексте «Китаб Мукаддима» показывает, что автор не ограничивается инструкцией только по религиозным актам и нормам, а связывает действия верующего с верой, знанием, надеждой, страхом, нравственным выбором и коллективной нормой.

فرض (долг, обязательство) занимает в этой системе центральное место. В исламском понимании это не просто долг, а обязанность, закрепленная религиозным авторитетом. В кыпчакской строке فرض *(*парыз) получает практическое измерение через императивы: обязанность не только называется, но и разворачивается в последовательность действий. В казахско-тюркской культурной перспективе эта лексема легко соединяется с представлениями о нравственном долге, вверенной ответственности. Поэтому она становится удобным мостом между шариатской нормой и социально-нравственным языком тюркского адресата.

В отличие от лексемы فرض *(*долг, обязательство), в семантической структуре которой доминирует значение обязанности и нормативного долженствования, دعاء (молитвенное обращение, просьба) актуализирует иной аспект религиозной коммуникации – просьбу, надежду, внутреннее обращение и эмоциональное упование. Однако в контексте рукописи молитвенное обращение не противопоставляется религиозной норме, а включается в систему предписанного и одобряемого поведения верующего. Иными словами, دعاء (молитвенное обращение, просьба) функционирует не только как форма личного обращения к Богу, но и как элемент нормативно организованной религиозной практики. Это позволяет рассматривать молитву и предписание не как изолированные явления, а как взаимосвязанные компоненты единой системы, в которой говорение, действие и вера образуют целостную модель религиозного поведения (Keane, 1997; Nofal, 2023).

Лексемы غيب (сокровенное, невидимое) и جنّة (рай) репрезентируют онтологический и эсхатологический уровни религиозной картины мира. غيب (сокровенное, невидимое) соотносится с областью невидимого и скрытого, то есть с тем, что выходит за пределы человеческого знания и относится к сфере божественного видения. جنّة (рай), в свою очередь, актуализирует представление о конечной надежде, награде и будущем воздаянии. В совокупности эти единицы расширяют прагматику рукописного текста: религиозное действие осмысляется не только как исполнение нормы, но и как поступок, включенный в более широкий порядок веры, ответственности и эсхатологического ожидания. Таким образом, рукопись связывает повседневную практику верующего с целостной религиозной картиной мира.

Лексемы ذكر (зикр), شرّ / خير (добро и зло) формируют аксиологический уровень религиозной картины мира, представленный в рукописи. ذكر (зикр) соотносится с памятью о Боге,

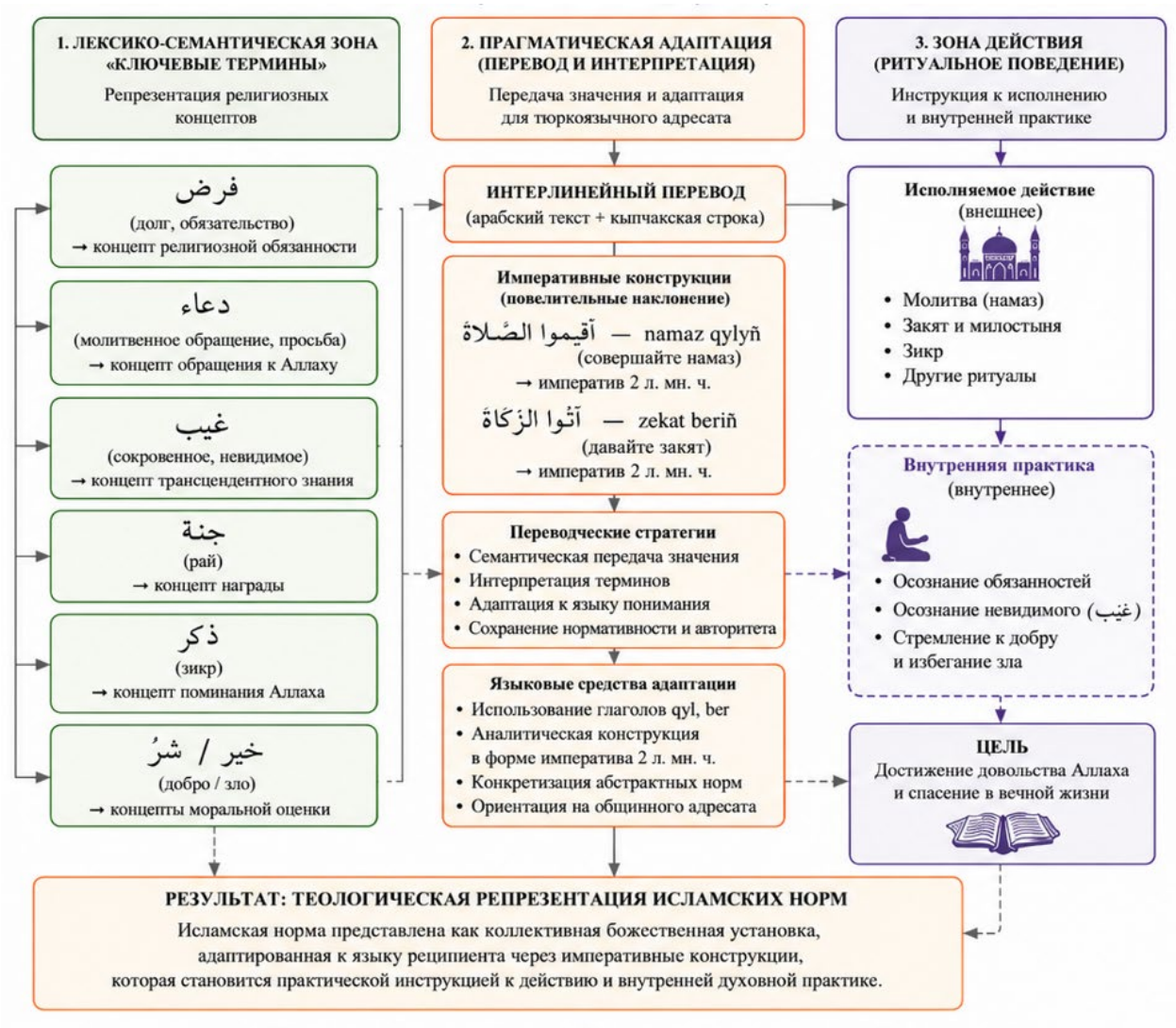
повторением сакральных формул. Лексемы жақсылық и жамандық, в свою очередь, репрезентируют базовую нравственную оппозицию, без которой религиозные предписания не могут быть осмыслены как ценностно значимые действия. Если فرض (долг, обязательство) определяет сферу обязательного, то خير и شرّ (добро и зло) задают критерии нравственной оценки, а ذكر (зикр) обеспечивает связь между ритуальным действием, памятью о Боге и верой.

Следовательно, концептуальная организация рукописи включает как минимум четыре взаимосвязанных слоя: нормативный, коммуникативный, онтологический и аксиологический.

*Нормативный уровень* рукописного текста репрезентирован лексемой فرض (долг, обязательство) и императивными конструкциями, задающими обязательность религиозного действия. *Коммуникативный уровень* связан с лексемой دعاء (молитвенное обращение, просьба), обозначающей форму обращения к Богу и выражающей внутреннюю направленность верующего. *Онтологический и эсхатологический уровни* актуализируются через лексемы غيب (сокровенное, невидимое) и جنّة (рай), которые соотносят повседневное религиозное действие с представлениями о невидимом, божественном знании и будущем воздаянии. *Аксиологический уровень* представлен лексемами ذكر (зикр), / خير شرّ (добро и зло), формирующими ценностную рамку религиозных норм поведения в обществе (Схема-1).

**Схема 1**

*Теологическая репрезентация исламских норм в Китаб Мукаддима (Ayasofya MS 1451).*



Следовательно, в «Китаб Мукаддима» исламская религиозная норма получает не только терминологическое, но и прагматическое оформление. Арабская строка сохраняет статус авторитетного религиозного источника, тогда как кыпчакская глосса представляет предписание в понятной и исполнимой для тюркоязычного адресата форме. В этой системе императивные формы задают обязательность действия, религиозные лексемы раскрывают его смысловые и ценностные основания, а переводная строка обеспечивает переход от сакральной формулы к практическому религиозному поведению.

**Таблица 2**
*Концептуальные зоны религиозных лексем в рукописи*

| Лексема | Концептуальная зона | Основной смысл | Функция в тексте |
|---|---|---|---|
| فرض (долг, обязательство) | Нормативная | Обязательное религиозное предписание, закрепленное авторитетом исламской нормы | Организует модель обязательных действий мусульман |
| دعاء (молитвенное обращение, просьба) | Коммуникативная | Обращение к Богу, надежда, просьба | Связывает религиозный акт и эмоции верующего |
| غيب (сокровенное, невидимое) | Онтологический и эсхатологический | Сокровенное, невидимое, недоступное непосредственному человеческому знанию | Задает предел человеческого знания и доверия Богу |
| جنّة (рай) | | Рай, награда, надежда | Соединяет действие с перспективой воздаяния |
| ذكر (зикр) | Аксиологическая | Поминание Бога, повторение сакральных формул, поддержание памяти о Боге | Поддерживает память о Боге |
| خير / شرّ (добро и зло) | | Добро и зло | Формирует нравственную оценку действия |

### *3.4. Теолингвистическая модель рукописи*

Проведенный анализ позволяет предложить теолингвистическую модель рукописи, включающую три взаимосвязанных уровня. *Первый уровень – сакрально-нормативный*. Он представлен арабской строкой, сохраняющей связь текста с языком исламского знания, религиозно-правовой нормой и письменной традицией. *Второй уровень – объяснительно-прагматический.* Его образует кыпчакская глосса, посредством которой содержание религиозного предписания получает выражение на языке адресата. *Третий уровень – концептуально-аксиологический*. Он формируется благодаря объединению отдельных предписаний в систему религиозных понятий: обязанности, молитвы, сокровенного, рая, поминания Бога, добра и зла. Эти уровни не существуют изолированно, так как являются частями единой двуязычной структуры рукописи. Арабская строка обеспечивает связь с источником сакрального и религиозно-правового авторитета, тогда как кыпчакская глосса передает нормативное содержание средствами тюркского языка. В свою очередь религиозные лексемы и императивные конструкции, используемые в рукописи, образуют взаимосвязанную систему языковой репрезентации исламской нормы.

Поэтому мамлюкско-кыпчакскую версию «Китаб Муқаддима» можно рассматривать как двуязычный текст, прагматически адаптированный для реципиента, в котором религиозное содержание передается тюркоязычному адресату не только на уровне лексических соответствий, но и через грамматические и прагматические модели языка перевода. Кыпчакская строка показывает, каким образом предписание становится частью языковой практики адресата и выстраивается связь с религиозно-культурной системой ценностей общества.

Важную роль в этой модели выполняют формы повелительного наклонения второго лица множественного числа. Сохраняя коллективную направленность и директивную модальность арабского предписания, они одновременно представляют отдельного адресата как участника религиозной общины и исполнителя конкретно обозначенного действия. Таким образом, общая религиозная норма получает в кыпчакской строке форму конкретно исполнимого действия, обязательного для каждого члена уммы. Данный вывод соотносится с представлением религиозного дискурса как пространства языкового контакта. Спольски отмечает, что религиозные традиции нередко создают

ситуации, в которых один язык обладает сакральным авторитетом, тогда как другой обеспечивает передачу и освоение религиозного знания в повседневной коммуникативной практике (Spolsky, 2003).

**Заключение**

Проведенный анализ двуязычной версии «Китаб Мукаддима» показывает, что данный памятник представляет собой сложную форму теолингвистической адаптации арабоязычного исламского нормативного текста к тюркоязычному адресату. Интерлинейная структура рукописи обеспечивает одновременное сохранение религиозного авторитета источника и передачу содержания текста в понятной адресату кыпчакской языковой форме. В этом отношении арабская строка выполняет функцию источника сакральной и правовой нормы, тогда как кыпчакская глосса становится средством ее объяснения, усвоения и практического исполнения.

Особое значение имеет сопоставление арабских императивных конструкций с их кыпчакскими соответствиями, образованными с глаголами qyl и ber. Анализ императивных конструкций أقيموا الصلاة (aqīmū ṣ-ṣalāt) – namaz qylyñ, آتوا الزكاة (ātū z-zakāt) – zekat beriñ показывает, что кыпчакская глосса сохраняет коллективную адресацию и директивную модальность. Таким образом, прагматическая адаптация проявляется не в изменении лица или числа, а через передачу общинного характера нормы средствами кыпчакской глагольной системы.

Религиозные термины فرض (долг, обязательство), دعاء (молитвенное обращение, просьба), غيب (сокровенное, невидимое), جنّة (рай), ذكر (зикр), خير / شرّ (добро и зло) образуют в тексте взаимосвязанную концептуальную систему. فرض (долг, обязательство) репрезентирует сферу обязательного религиозного действия, دعاء (молитвенное обращение, просьба) обозначает молитвенное обращение и внутреннюю направленность верующего, غيب (сокровенное, невидимое) и جنّة(рай) связывают повседневную практику с представлениями о невидимом мире, божественном знании и будущем воздаянии, ذكر (зикр) и خير / شرّ (добро и зло) формируют ценностную рамку религиозного поведения. В совокупности эти единицы показывают, что исламская норма в рукописи осмысляется не только как правовое или богословское предписание, но и как часть целостной религиозной картины мира мусульман (см. схему 1).

Результаты исследования позволяют рассматривать рукопись Ayasofya MS1451 как важный источник для изучения арабско-тюркского религиозного многоязычия. Значение данной рукописи состоит в том, что она демонстрирует не только передачу исламской терминологии в оригинале, но и механизм ее прагматического закрепления в языке адресата. В рукописи религиозное знание в полной мере раскрывается через грамматическую форму, ритуальное действие и систему ценностных понятий. Поэтому материал «Китаб Мукаддима» важен не только для диахронного изучения в тюркологии и востоковедении, но и для более широкого изучения религиозного дискурса, языкового контакта и культурной адаптации исламской традиции в тюркской книжной среде.

**Благодарности**

Работа выполнена при финансовой поддержке Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан в рамках проекта: Теолингвистический дискурс в рукописи «Китаб Мукаддима Абу Лейс ас-Самарканди» на мамлюкско-кыпчакском языке (XV век) [AP27510517].

**Литература**

Абу-ль-Лейс ас-Самарканди. (XV в.) Китаб Мукаддима. [Рукопись]. Стамбул: Библиотека рукописей Сулеймане, Ayasofya MS 1451.

Аль Шловий А.С. (2022). Язык, религия и коммуникация: ислам и арабский язык в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Журнал азиатско-тихоокеанской коммуникации, 32(2),198–213. https://doi.org/10.1075/japc.00040.shl

Альсаави, А. (2022). Использование языка и религии с социолингвистической точки зрения. Журнал азиатско-тихоокеанской коммуникации, 32(2), 236–253. https://doi.org/10.1075/japc.00039.als

Аубакирова, К.К., Исаханова Кырджа, М.М. (2026). Текстологический анализ рукописи «Китаб аль-Мукаддима» на мамлюкско-кыпчакском языке XV века: на материале Ayasofya MS 1451 и Fiqh Hanafi MS 721. Журнал тюркологических исследований, специальный выпуск, 56-76. https://doi.org/10.32523/2664-5157-2026-2SI-56-76

Бринк-Данан, М. (2015). Вера в диалоге: перевод, транслингвизм и британские дискуссии о Боге. Журнал лингвистической антропологии, 25 (2), 173–194 https://doi.org/10.1111/jola.12088

Д'Хюльстер, К. (2024). Просматривая книжные полки султана: к реконструкции библиотеки мамлюкского султана Кансуха аль-Гаури (906-922/1501-1516). Бонн: Издательство Боннского университета.

Д'Хюльстер, К. (2025). Тюркские учебные записи Кайта Шарифи и первые арабские письменные упражнения Тамурбая: язык и образование в мамлюкских казармах на материале Ayasofya MS 1448. Обзор мамлюкских исследований, 28, 39-103.

Динлер Ф. (2016). Критическое издание произведения Абу-ль-Лейса ас-Самарканди (ум.373/983) «Мукаддимат ас-салат». Журнал исследований исламского права, 28, 519–563.

Исаханова Кырджа, М., Мустафаева, А., & Аубакирова, К. (2026). Исследование труда «Китаб Мукаддима» как религиозного памятника, переведенного с арабского на мамлюкско-кыпчакский язык. Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия: Политические науки. Регионоведение Востоковедение. Тюркология, 155(2), 160–173. https://doi.org/10.32523/2616-6887-2026-155-2-160-173

Кин, У. (1997). Религиозный язык. Ежегодный обзор антропологии, 26, 47–71. https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.26.1.47

Мустафаева, А. А., Мұхитдинов, Р. С., Кенжебаева, У. Е., Аубакирова, Қ. Қ., Кулахметова, М. С. Лексикографическое отражение религиозных терминов в казахском языке. Вестник Торайгыров университета. Филологическая серия. – 2024. – № 2. – С. 305–321. https://doi.org/10.48081/CWOH1868

Нофал, М. (2023). Корпусное исследование употребления языка в религиозном дискурсе. Журнал исследований в области прикладной лингвистики, 14(1), 42-60. https://doi.org/10.22055/rals.2023.18067

Озтюрк, А. (2018). О различиях суффиксов наклонения в куманском, мамлюкско-кыпчакском, армяно-кыпчакском и караимском языках. Журнал исследований языка и литературы RumeliDE. Специальный выпуск 4, 63 –74. https://doi.org/10.29000/rumelide.454236

Песина, С., Солончак, Т. (2015). Концепт в когнитивной лингвистике и биокогнитивной науке. Procedia – Social and Behavioral Sciences, 192, 587–592. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.06.100

Садыкбеков, К.А. «Китаб Мукаддима Абу Лейс ас-Самарқанди» и его язык: монография. –Алматы: Таңбалы, 2016. 412 с.

Спольски, Б. (2003). Религия как пространство языкового контакта. Ежегодный обзор прикладной лингвистики, 23, 81-94. https://doi.org/10.1017/S0267190503000205

Харон, М. (1994). Жизнь и труды Абу-ль-Лейса ас-Самарканди с особым вниманием к его произведению «Аль-Мукаддима». Исламские исследования, 33 (2/3), 319–340.

Шарифиан, Ф. (2017). Культурная лингвистика: культурная концептуализация и язык. Амстердам; Филадельфия: Джон Бенджаминс. https://doi.org/10.1075/clscc.8

Экманн, Дж. (1963). Мамлюкско-кыпчакская литература. Центральноазиатский журнал, 8 (4), 304–319.

Эванс, В. (2009). Как слова выражают значение: лексические концепты, когнитивные модели и конструирование значения. Оксфорд: Издательство Оксфордского университета.

**References**

Abu al-Layth al-Samarqandi. (15th c.). *Al-Muqaddima fi al-Salat* [Manuscript]. Süleymaniye Manuscript Library, Ayasofya MS 1451, Istanbul.

Al Shlowiy, A. S. (2022). Language, religion, and communication: The case of Islam and Arabic in the Asia-Pacific. *Journal of Asian Pacific Communication*, 32(2), 198-213. https://doi.org/10.1075/japc.00040.shl

Alsaawi, A. (2022). The use of language and religion from a sociolinguistic perspective. *Journal of Asian Pacific Communication*, 32(2), 236-253. https://doi.org/10.1075/japc.00039.als

Aubakirova, K. K., & Issakhanova Kırca, M. M. (2026). A textual analysis of the manuscript "Kitab al-Muqaddima" in the Mamluk-Kipchak language (15th Century): Based on the Ayasofya MS 1451 and Fiqh Hanafi MS 721 versions. *Turkic Studies Journal, Special Issue*, 56–76. https://doi.org/10.32523/2664-5157-2026-2SI-56-76

Brink-Danan, M. (2015). Faith in conversation: Translation, translanguaging, and the British God Debate. *Journal of Linguistic Anthropology*, 25(2), 173-194 https://doi.org/10.1111/jola.12088

D'hulster, K. (2024*). Browsing through the Sultan's Bookshelves: Towards a Reconstruction of the Library of Mamluk Sultan Qanisawh al-Ghawri (r.906-922/1501-1516)*. Bonn University Press.

D'hulster, K. (2025). Qayt Sharifi's Turkic Class Notes and Tamurbay's First Arabic Scribbles: Language and Education at the Mamluk-Barracks in Light of Ayasofya MS 1448. *Mamluk Studies Review, 28*, 39-103.

Dinler, F. (2016). Ebu'l-Leys es-Semerkandi'nin (v.373/983) Mukaddimety's-Salat isimli eserinin tahkikli nesri. *Islam Hukuku Arastirmalari Dergisi, 28*, 519-563.

Eckmann, J. (1963). The Mamluk-Kipchak literature. *Central Asiatic Journal,* 8(4), 304-319.

Evans, V. (2009). *How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models, and Meaning Construction.* Oxford University Press.

Haron, M. (1994). Abu'l-Layth al-Samarqandi's life and works with special reference to his Al-Muqaddimah. *Islamic Studies*, 33(2/3), 319-340.

Issakhanova Kırca, M., Mustafayeva, A., & Aubakirova, K. (2026). Arapça Asıllı Memlük Kıpçak Türkçesine Aktarılan Dini Bir Eser Olarak Kitab-ı Mukaddime'nin Çevirisi Üzerine Yapılan Çalışmalar. *Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Political Science. Regional Studies. Oriental Studies. Turkology Series.*, *155*(2), 160–173. https://doi.org/10.32523/2616-6887-2026-155-2-160-173

Keane, W. (1997). Religious language. *Annual Review of Anthropology*, 26, 47-71. https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.26.1.47

Mustafayeva, A. A., Mukhitdinov, R. S., Kenzhebayeva, U. E., Aubakirova, K. K., Kulakhmetova, N. S. (2024). Dini terminderdin qazaq tilindegi leksikografialyq korinisi [Lexicographic representation of religious terms in the Kazakh language]. *Bulletin of Toraigyrov University. Philology Series*, 2, 305-321. https://doi.org/10.48081/CWOH1868 (In Kazakh)

Nofal, M. (2023). A Corpus-driven exploration of language use in religious discourse. *Journal of Research in Applied Linguistics,* 14(1), 42-60. https://doi.org/10.22055/rals.2023.18067

Öztürk, A. (2018). Kuman, Memlûk, Ermeni Kıpçak ve Karay Türkçelerindeki Kip Eklerinde Görülen Farklılıklar Üzerine. [On differences in modal suffixes of Cuman, Mameluke, Armenian Kipchak and Karaim dialects]. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, *Special Issue 4*, 63–74. https://doi.org/10.29000/rumelide.454236 (In Turkish)

Pesina, S., & Solonchak, T. (2015). Concept in Cognitive Linguistics and Biocognitive Science. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 192, 587-592. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.06.100

Sadyqbekov, Q.A. (2016). *Kitab Muqaddima Abu Lays as-Samarkandi eskertkishi zhane onyn tili* [The monument “Kitab Muqaddima Abu Lays as-Samarkandi” and its language]. Tanbaly.

Sharifian, F. (2017). *Cultural Linguistics: Cultural Conceptualization and Language*. John Benjamins. https://doi.org/10.1075/clscc.8

Spolsky, B. (2003). Religion as a site of language contact. *Annual Review of Applied Linguistics*, 23, 81-94. https://doi.org/10.1017/S0267190503000205

***Сведения об авторе:***

*Кенжебаева Улпан Ермаханбетовна – магистр гуманитарных наук, докторант по специальности «Лингвистика», руководитель офиса коммерциализации результатов научной и научно-технической деятельности, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Алматы, Казахстан, e-mail: uli.05@mail.ru).*

***Information about the author:***

*Kenzhebayeva Ulpan Ermakhanbetovna – Master of Humanities, doctoral student in Linguistics, Head of the Office for Commercialization of the Results of Scientific and Scientific-Technical Activities, Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: uli.05@mail.ru).*

***Автор туралы мәлімет:***

*Кенжебаева Улпан Ермаханбетовна – гуманитарлық ғылымдар магистрі, «Лингвистика» мамандығы бойынша докторант, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Ғылыми және ғылыми-техникалық қызмет нәтижелерін коммерцияландыру кеңсесінің жетекшісі (Алматы, Қазақстан, e-mail: uli.05@mail.ru).*

***Поступила 24 июля 2026 года***
***Принята 24 сентября 2026 года***

## МАЗМҰНЫ – CONTENTS – СОДЕРЖАНИЕ


**1-бөлім**
**Шығыс филологиясы**

**Section 1**
**Oriental philology**

**Раздел 1**
**Восточная филология**

Цзян Вэнь, А.М. Нуржаева, Р.Б. Джельдыбаева, А.П. Бисенбаева
Национально-культурные аспекты художественного перевода романа Мухтара Ауэзова «Путь Абая» на китайский язык ..... 4

Р.С. Қожабекова, Х. Хассан
Абай және Шауқи шығармашылығының тарихи-мәдени негіздері: салыстырмалы талдау ..... 17

**2-бөлім**
**Шығыс елдерінің тарихы мен саясаты**

**Section 2**
**History and politics of the countries of the East**

**Раздел 2**
**История и политика стран Востока**

A.M. Nurelova, T. Ninomiya
Drivers of post-Soviet marriage migration to Japan: An analysis of the intersection between gender, legal status, cultural aspirations ..... 30

A.E. Belyalova
Digital educational content for the sustainable development of overseas Korean studies: South Korea's experience and future prospects ..... 40

Б.С.Бокулева, С.А. Исмагулова, З.Е. Искакова
Мәдениеттер тоғысы: парсы және моғол дәстүрлерінің Үнді өнері мен әдебиетіне ықпалы ..... 57

**3-бөлім**
**Шығыс деректануы**

**Section 3**
**Oriental source studies**

**Раздел 3**
**Восточное источниковедение**

У.Е. Кенжебаева
Прагматическая адаптация арабской лексики в интерлинейной рукописи «Китаб Мукаддима» ..... 68


Мақаланың мазмұнына автор жауапты.
За содержание статей ответственность несет автор.